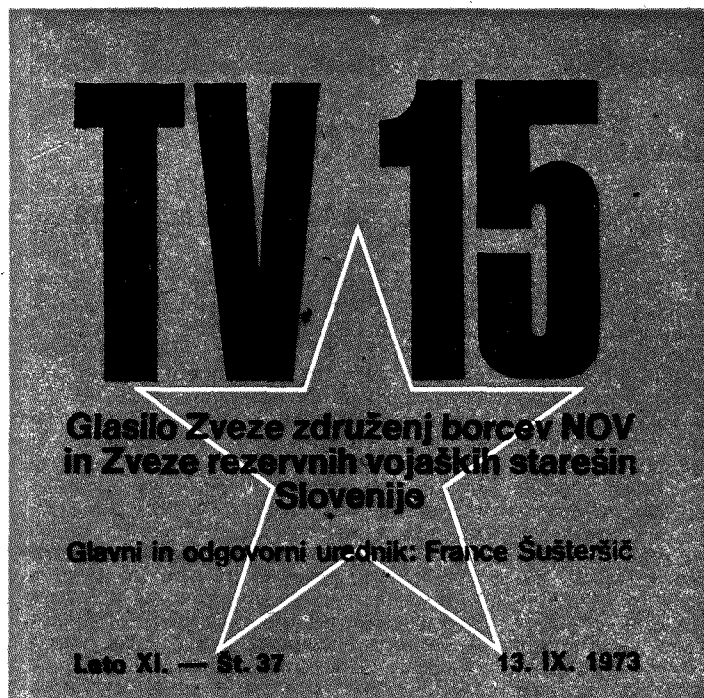

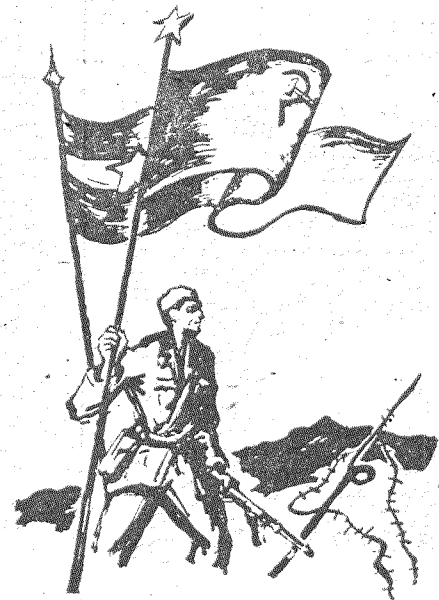

PRIDITE V CERKNICO NA ZBOR NOTRANJSKIH AKTIVISTOV OF

PROGRAM:

V soboto, 15. IX. ob 17. uri, bo otvoritev razstave slikarja Franca Dremlija-Aca, ob 11. uri odkritje spominske plošče na hiši, kjer je bil 7. VI. 1941 ustanovljen okrožni komite KPS za Notranjsko, ob 16. uri otvoritev razstave Notranjskega muzeja ljudske revolucije iz Loža, ob 17. uri položitev venca na spomenik padlih borcev, ob 19. uri koncert notranjskih pevskih zborov in godb na pihala, ob 21. uri ognjemet na Slivnici, nato tovariško srečanje.

V nedeljo, 16. IX. ob 8. uri, nastop cerkniške godbe na pihala, od 9.30 do 10.30 zbor aktivistov Notranjskega okrožja OF, Bračičeve brigade, Notranjskega oddreda, Notranjskega vojnega področja, Jurišnega bataljona 18. div., bataljona VDV, delegacij domobinskih enot drugih notranjskih občin, enote JLA, enote teritorialne obrambe, gasilcev, športnikov in lovcev pred tovarno Brest; ob 10.30 slavnostni pohod od spomenika padlim borcem na prireditveni prostor, ob 11. uri osrednja proslava, na kateri bo govoril predsednik CK ZKS Franc Popit. Po kulturnem programu partizansko kosilo.

Tradicije niso samo zgodovinski dnevi

S PRVEGA ZBORA AKTIVISTOV OF V LJUTOMERU

Nevsakdanje topla nedelja v septembru. V brezvetrju mirujejo sredi vinogradov prleški klopčci. Asfaltni trak, ki se vijuga iz Ormoža proti Ljutomeru, se počasi, toda vztrajno greje. Drevo red zastav, ki se začenja ob robu mesta, oznanja prazničen dan. Ljudje se zbirajo na trgu, pred spomenikom padlim partizanom in v Parku prvega slovenskega tabora. Zvoki harmonik se mešajo z udarnimi koračnicami godbe na pihala. Na slavnostni prostor pod košate krošnje v parku korakajo nekdanji aktivisti Osvobodilne fronte, pionirji in mladinci, oddelki teritorialne obrambe, civilne zaštite, športniki in gasilci, taborniki...

Mesto spominja na nepremagljivo trdnjavo, pa tudi na pomlad, ki je še najbolj podobna tisti v letu 1945.

Zbranim bivšim borcem iz območja današnje občine Ljutomer, ki so se bojevali v posameznih enotah NOV in POS, ter vse občane in seveda mladino, je pozdravil predsednik občinskega združenja borcev NOV Ljubo Oražem. O zgodovini narodnoosvobodilnega boja Prlekije je govoril predsednik skupščine občine Ljutomer Ivo Šumak.

O organiziranem odporu Prlekije proti okupatorju je mogoče govoriti od 1. junija 1941, ko je bil na pobudo profesorja Jožeta Kerenčiča sklican sestanek na Cvenu. Vsi takratni udeleženci sestanka so med NOB žrtvovali svoja življenja za svobodo našega naroda. Občinski ljudski odbor pa je leta 1957 proglasil 1. junij za praznik občine Ljutomer.

Tovariš Šumak je poudaril, da se je kljub okupatorjevemu terorju vključevalo v organizacijo splošnega ljudskega odpora vse več zavednih ljudi. Mladi fantje so odhajali v partizanske enote na Pohorje in v druge kraje v Sloveniji in sosednji Hrvaški. Aktivisti Osvobodilne fronte in njihovi somišljeniki pa so organizirali odpor v vaseh sedanje občine. Pridobivali so ljudi za organiziran odpor proti okupatorju, ki je dosegel v Prlekiji leta 1941 širok razmah. Med prvimi organizatorji velja omeniti ob prof. Kerenčiču tudi Jakoba Balčiča, Stefana Kuharja-Bojana, Stefana Kovača-Marka, družino Špinigler, Vinka Meglo...

Okupator je počenjal vse mogoče grozote, da bi uničil odporniško gibanje. Najbolj zavedne družine je izseljeval v taborišča smrti. Nekateri organi-

zatorji OF so bili ustreljeni kot talci. Odpor je bil na tak način večkrat paraliziran, toda nikoli popolnoma zatrt. Vedno znova so se ustanavljali novi odbori OF, širila pa se je tudi organizacija SKOJ in mladine. Vedno več jih je bilo, ki so se s puškami v rokah pridruževali borcem v posameznih enotah... Prlekija je dala za svobodo več kot štiristo življenj.

»Srečanja aktivistov Osvobodilne

Posnetek z zbora aktivistov v Ljutomeru, 9. septembra 1973

fronte po vsej Sloveniji niso slučajna in sama sebi namen,» je v slavnostnem govoru poudaril Viktor Stopar.

»Aktivisti in borci že dalj časa čutimo, da socialistični razvoj družbe ni lahek in preprost, da se pojavljajo odstopanja in slabosti, proti katerim se je treba organizirano bojevati. Boj pa dandanes ni lahak. Mnogi protisocialistično usmerjeni elementi se ne pokažejo javno kakor sovražen vojak med vojno. Skrivajo se pod raznimi plašči lažnega humanizma, svobode govora in kritike. Napihujejo težave, zagovarjajo zahodno demokracijo, pri čemer pozabljajo na dogodke v Koreji, Vietnamu, Kambodži, Čilu in še na marsikaj. Seveda pa ni samo tuja propaganda tista, proti kateri se moramo boriti. Na delu so tudi zlohotni birokrati in tehnokrati

v naši sredini. Zato bi moral biti ta naš prvi zbor borbeni pogovor za uresničitev ciljev narodnoosvobodilnega boja in socialistične samouprave.

Ni dvoma, da so bile ofenzivnost in borbenost, neomahljivost in nepopustljivost največja krepost našega medvojne dela. Vemo, da smo doživljali poraze in neuspehe samo takrat, kadar nismo bili dovolj ofenzivni!

Tudi v današnjem trenutku je potrebna enaka ofenzivnost, če hočemo ustvariti vse cilje, ki smo si jih zadali, in vnesti v življenje vse pozitivne stva-

ri, ki nam jih zagotavlja nova ustava...

Dalje je poudaril:

»Tradicije niso samo zgodovinski dnevi, dogodki in kraji, temveč predvsem borbenost, zvestoba stvari, skromnost, tovarištvo... vrline, ki smo jih tako zvesto gojili med NOB in ki so danes pri nekaterih ljudeh popolnoma pozabljene.«

Na prireditvi je podelila skupščina občine Ljutomer domicil vsem aktivistom OF, ki so v obdobju NOB delovali na območju te občine. Po krajši kulturni prireditvi pa se je začel drugi, še pristranejši del tovariškega srečanja. To je bilo neposredno obujanje spominov pa tudi tkanje načrtov za jutrišnji — še boljši dan.

SILVO TERSEK

VABILO

Domicilni odbor aktivistov Zapadno-primorskega okrožja, članov KPS, OF, ZKMJ, ZSM, SPZZ, NZ, RK in NOO vabi vse aktiviste, ki so med NOB delovali na območju tega okrožja, ki je obsegalo Brisoko-Idrijski, Tolminski, Kobarški, Bovški, Vzhodno-beneški, Zahodno-beneški okraj in Režijo, na delovno skupščino, ki bo v nedeljo, 16. septembra 1973, s pričetkom ob 8. uri v prenovljenem kulturnem domu v Kobaridu.

Po skupščini se bomo organizirano udeleželi proslave ob 30. letnici Kobarške republike, ki bo ob 10. uri pred osnovno šolo v Kobaridu, ob 13. uri pa prireditve od odkritju spominske plošče na osnovni šoli v Borjani, kjer je pred 30. leti bila okrožna partijska konferenca.

Ob tej priliki bo v Kobaridu izšla knjižica »Zapadno-primorsko okrožje«, ki bo v prodaji po regresirani ceni.

Na prireditve vabi

Domicilni odbor

DOMICILNI ODBOR GREGORČIČEVE BRIGADE VABI

vse borce Gregorčičeve brigade na praznovanje 30. obletnice njene ustanovitve, ki bo v Kobaridu, 16. septembra 1973, združeno s praznovanjem 30. obletnice »kobarške republike« in ustanovitve 30. divizije.

Borce Gregorčičeve, Kosovelove in Bazoviške brigade in aktiviste zahodno primorskega okrožja pozivamo, da se udeležijo zbora in mimohoda. Zbor bo 16. sept. 1973, ob 9. uri pred gasilskim domom v Kobaridu (Mučeniška ulica).

Za vse organizirane udeležence je pripravljen partizanski golaž.

Pisemenih vabil ne bo, zato vzemite to sporočilo kot vabilo.

Odbor

besede in dejanja

ZA PEST DOLARJEV UGLED IN ZAVEST

Te dni smo lahko prebrali v časopisju kratko vest, da so nekaterim znanim beograjskim pevcem narodne in zabavne glasbe vzeli potne liste, ker so v tujini nastopali po pogodbah z različnimi četničnimi in ustaškimi organizacijami. Omenjajo tudi nekatere druge, ki naj bi se na podobnih nastopih neprimerno vedli in »prodajali ugled za pest dolarjev in peli v sumljivih emigrantskih kavarnah v Zahodni Nemčiji in Ameriki. To je za marsikaterega Jugoslavana dokaj zanimiva vest, saj gre za nekatera imena, ki vedno privabljajo polne dvorane poslušalcev, redno nastopajo na radiu

in televiziji in ki so jih marsikateri revije povzdignile zaradi njihovih pevskih sposobnosti v prave idole, še posebej idole mlade generacije.

Komunist — 10. IX. 1973

NESLAVEN REKORD

Jugoslavlani smo dosegli neslaven rekord v prometnih nesrečah. Na vsakih 10.000 avtomobilov imamo okoli 50 mrtvih. Statistiki pa beležijo na isto število avtomobilov v Avstriji le 14 izgubljenih življenj, v ZR Nemčiji — 12 in v Veliki Britaniji — 5.

NIN — 9. IX. 1973

OSEBNA SVOBODA GENERALNEGA DIREKTORJA

VUS obširno piše o tem, kako je prišlo do spora med skopsko Gospodarsko

banko in Jugobanko v Zagrebu kot tudi o delu bivšega generalnega direktorja podjetja Generalinvest iz Zagreba mgr. Božidarja Singerja, proti kateremu je vložena tudi obtožba. Upravičeno se namreč sumi, da je kot generalni direktor oškodoval svoje podjetje za najmanj 48 milijonov dinarjev. To zagreško podjetje je zaradi »sposobnosti« svojega direktorja prišlo v konkurz, zaradi česar je nacionalno gospodarstvo oškodovano za okoli 20 milijonov starih dinarjev. Oškodovane so skoraj vse delovne organizacije in banke, ki so se med ekspanzijo »Generalinvesta« spuščale v kakršnekoli posle z mgr. Singerjem. Kot piše list, je Singer trenutno v ZR Nemčiji, od koder je sporočil, da se ne namerava vrniti, ker mu »družbeni red v Jugoslaviji ne jamči osebne svobode«.

Delo — 6. IX. 1973

UPAMO, DA BOSTE RAZUMELI

Letna naročnina »TV 15« se je po odobritvi RO ZZB NOV Slovenije povečala od prejšnjih 42 na 50 dinarjev (za inozemstvo 80 dinarjev, posamezni izvod pa stane 1,20 din).

Menimo, da nam ni treba posebej razlagati, zakaj smo bili primorani povečati naročnino, saj vsi veste in čutite, kako so letos narasle cene. Naš finančni položaj je tak, da smo morali znižati celo osebne dohodke, za 10 odstotkov. Od nekega pač moramo dobiti denarna sredstva za izdajanje lista, zato se tako kot prejšnja leta obračamo na vas, dragi naročniki. Upamo, da nas boste razumeli, kot ste nas zmeraj, in da boste kljub novemu povečanju naročnine ostali naročeni na »TV 15«.

Razliko med staro in novo naročnino bomo pobirali prek pismoš v oktobru.

UREDNIŠTVO IN UPRAVA TV 15

dogodki tedna

● Četrta vrhunska konferenca neuvrščenih v Alžiru je končala delo po zadnji slovesni plenarni seji v dvorani Palače narodov. Na seji so voditelji delegacij sprejeli dokumente konference: politično in gospodarsko deklaracijo, akcijski program in več resolucij. Na tej seji so voditelji delegacij rešili še zadnja sporna vprašanja in tako dali končno obliko dokumentom konference. Med temi vprašanji je bil tudi predlog o načinu delovanja stalnega telesa neuvrščenih v obdobju med dvema konferencama. Po tem predlogu konferenca ne bi ustanovila stalnega sekretariata kot administrativne ustanove, ampak bi sedanjí biro konference — v katerem so predstavniki petnajstih držav (alžirski predsednik in 14 podpredsednikov četrte konference) — deloval kot politično telo do prihodnje konference. Na predlog predsednika Bumediena je četrta konferenca neuvrščenih z aklamacijsko sklenila, da bo šesta konferenca neuvrščenih držav v Latinski Ameriki. Sklenjeno je že bilo, da bo prihodnja — peta — konferenca neuvrščenih leta 1967 v Colombu v Sri Lanki. S sprejetjem dokumentov se je alžirska konferenca formalno končala, toda gibanje neuvrščenih se okrepljeno in s še jasnejše začrtanim akcijskim programom nadaljuje svoje poslanstvo v tem našem svetu, v katerem si je doslej nemoteno le majhen del človeštva lastil nesorazmerno velik delež gospodarske moči in bogastva.

● Predsednik republike Josip Broz Tito, ki se je medtem s svojim spremstvom že vrnil v Beograd, je dal alžirski televiziji intervju. Poudaril je, da je zdaj naloga neuvrščenih utrditev pravice, da sodelujejo v reševanju svetovnih problemov, tako da nihče drug na račun neuvrščenih ne bi mogel reševati vprašanj, ki najbolj prizadevajo prav neuvrščene države. Vloga neuvrščenih mora biti veliko večja, ker vprašanja, ki prizadevajo neuvrščene, še nikakor niso rešena.

● Predsednik ZIS Džemal Bijedić je stovesno odprl jesenski mednarodni velesejem v Zagrebu, največjo jugoslovansko sejensko manifestacijo. Na njej razstavlja nad 6300 razstavljalcev iz Jugoslavije in 54 tujih držav. Zagrebški velesejem je odigral pomembno vlogo pri oblikovanju gospodarske, znanstvene, tehnične in tehnološke povezave med državami v svetu, hkrati pa stalno spremljal razvoj jugoslovanskega gospodarstva.

● V zahodnonemškem časopisu Neue Gesellschaft je izšel intervju, ki ga je imel urednik tega časopisa Hans Schumacher z Edvardom Kardeljem. Jasno, da je zahodnonemški časnikar, socialni demokrat, zastavljal svoja vprašanja tako, kot pač s svojega zornega kota vidijo razvojne procese naše družbe na Zahodu. Intervju z Edvardom Kardeljem je prav zaradi tega, ker je tako usmeritev spraševanja omogočila našemu državniku in teoretiku jasno in tehtno korekturo nekaterih vprašanj in v tujni ustaljenih stališčih še posebej zanimiv. »Podoba, ki sem jo prikazal, je vsekakor nekoliko enostranska in poenostavljena,« je dejal Kardelj.

»Toda zdi se mi potrebno, da prav na ta način opozorim na razporeditev in odnos družbenih sil v samoupravni socialistični družbi, posebno zato, ker komentarji, ki jih navajate, večinoma mehnično projicirajo zahodnoevropsko družbo tudi na Jugoslavijo. To pa jih mora, celo če so objektivni, pripeljati do napačnih ugotovitev o naši deželi.«

● Zvezni izvršni svet je sklenil, da bomo uvozili večje količine svinjskega, govejega in ovčjega mesa in perutnine, ker je bilo tržišče z mesom v drugi polovici avgusta slabše založeno. O višjih cenah na drobno za sveže meso bodo pripravili predlog za medrepubliški dogovor. Na seji so govorili tudi o zaščiti prebivalstva pred kolero. Ugotovili so izredno pripravljenost zdravstvenih služb po vseh republikah in pokrajinah in poudarili, da je treba to dejavnost nadaljevati in dosledno upoštevati higiensko sanitarne ukrepe.

● Epidemija kolere v Italiji se je razširila še na Brindisi, Pescara in Taranto, prej se je že pojavila v Firencih, Bologni in Sardiniji, kjer so zabeležili prve primere bolezni. Predstavniki oblasti zatrjujejo, da položaj nikakor ni zaskrbljujoč, saj bodo v Neaplju in Bariju v prihodnjih dneh odpustili iz bolnišnice prve ljudi, ki so ozdraveli od kolere. Tudi minister za zdravstvo Gui je dal nekaj optimističnih izjav, ko je dejal, da bodo bolezen po vseh verjetnostih že v nekaj dneh popolnoma zatrli. Kolera se je pojavila tudi v ZDA, vendar nima zveze z italijansko.

● V Rimu so slovesno proslavili 30. obletnico podpisa premirja Badoglieve vlade z zahodnimi zavezniki. Pred 30 leti je po 40 dneh od propada fašističnega režima popolnoma razpadla italijanska kraljeva vojska. Na Kapitolu so se ob navzočnosti predsednika Leoneja spomnili junaškega 4-dnevnega odpora v Rimu proti nemškemu okupatorju in vseh padlih v odporuških boju. Ki se je dejansko začelo z 8. septembrom. Ob 8. septembru je tudi vsedržavna zveza ANPI objavila proglas, v katerem se spominja junaškega boja italijanskih partizanov proti nacifašizmu.

● Na povabilo predsednika zveznega izvršnega sveta SFRJ Džemala Bijedića bo predsednik ministrskega sveta ZSSR Aleksej Kosigin v drugi polovici septembra uradno obiskal Jugoslavijo.

● V Tokio je odpotovala jugoslovanska delegacija, ki se bo udeležila ministrske konference za multilateral na trgovinska pogajanja. Potekala bo v okviru GATT in se je začela 12. septembra. Našo delegacijo vodi podpredsednik ZIS dr. Anton Vratuša. Namen teh pogajanj je nadalje liberalizirati mednarodno trgovino tako z industrijskimi kot s kmetijskimi izdelki, in to z zniževanjem in ukinjenjem carinskih in drugih ovir. S to tokijsko konferenco se uradno začnejo pogajanja, ki naj bi se končala leta 1975. Pričakujejo, da se bo te konference udeležilo več kot 80 držav. Udeležba je omogočena vsem državam, ne glede na to, ali so članice GATT.

● Menda so tri latinskoameriške države: Čile, Urugvaj in Argentina na prvih mestih svetovne lestvice naraščajoče inflacije. V tem letu je znašala v Čilu inflacija 238 odstotkov, v Urugvaju 105,5 in v Argentini 79,1 odstotka. Poročilo je objavila svetovna banka, ki opozarja, da je inflacija splošna bolezen svetovnega gospodarstva in da se je najbolj razmahnila v Latinski Ameriki. Precejšnja inflacija je tudi v Peruju in Braziliji.

● Predsednik Čilea Allende je opozoril opozicijske sile, da »se igrajo z ognjem«. To je dejal ob kampanji zbiranja podpisov za zahtevo, naj Allende odstopi. Opozicija je začela to ostro ofenzivo kot pravcato psihološko vojno proti vladi predsednika Allendeja. Izvajajo množične subverzivne stavke, v katerih sodeluje skoraj pol milijona Čilcev. Nadaljujejo se tudi teroristične akcije, da bi preprečili preskrbo prebivalstva.

● Beograd je pripravil veličasten sprejem predsedniku republike Josipu Brozu Titu, ki se je s soprogo Jovanko in člani jugoslovanske delegacije vrnil iz Alžira, z največjega državnikega srečanja v zgodovini, četrte konference neuvrščenih držav. Na beograjskem letališču so tovariša Tita sprejeli in pozdravili Mitja Ribičić, podpredsednik predstva SFRJ in druge osebnosti naše političnega in družbenega življenja, JLA in diplomatskega zbora.

politični razgledi

Alžir bo zaživel v akciji

Vsa pričakovanja in napovedi so se izpolnile: pred dnevi končana četrta konferenca šefov držav in vlad neuvrščenih držav v Alžiru je bila tako po svoji množičnosti in ugledni udeležbi kot po dinamični in razgibani vsebini svojega dela enkrat mednarodnopolitični dogodek, ki je pritegnil pozornost vsega sveta. Pokazala je, da neuvrščeno gibanje nikakor ni opravilo svojega poslanstva v spremenjenih svetovnih razmerah, za katere je značilen proces popuščanja napetosti in dogovarjanja med svojčas nepomirljivima svetovnima blokoma, ampak da mu ravno te spremenjene razmere nalagajo nove obveznosti, ki se jih zaveda in ki jih namerava z odločno akcijo uresničiti. Alžir je bil potemtakem veliki dogovor dobre polovice človeštva — kolikor dandanašnji šteje neuvrščena skupnost — o tem, kakšna naj bi bila najbolj pravična in najbolj varna prihodnost vsega človeštva — brez političnih, ekonomskih, blokovskih in drugih razlik.

Nastopi uglednih državnikov na alžirski konferenci so brez izjeme pokazali, da se bo neuvrščena politika v prihodnosti preoblikovala v živo, bolj organizirano in še bolj nepretrgano akcijo, kot pa je bila doslej. Alžir bo torej zaživel v akciji — na najrazličnejših področjih: na političnem, ekonomskem, socialnem, tehnološkem in drugih. Konkretni dogovori, ki jih vsebujejo v Alžiru sprejeti dokumenti, bodo nedvomno vnesli v mednarodnopolitično dogajanje sveže sokove, ki jih je človeštvo tako zelo potrebovalo.

Ni odveč poudariti, da je alžirsko vrhunsko srečanje neuvrščenih držav najbolj jasno pokazalo, kako tisti pozabljeni in zanemarjeni »tretji svet«, ki so ga ves čas potiskali na rob svetovnih dogajanj in se dogovarjali za njegovim hrbtom (in tudi na njegov rovaš), noče več ostati nepomemben statist na svetovni sceni. Hoče — in zahteva — enakopravno vlogo na mednarodnem prizorišču, tako da bi postal resničen subjekt, ne pa objekt v ustvarjanju svetovne politike.

Do alžirske konference je bila to slejkoprej le želja, tu pa je ta želja postala konkreten program, ki natanko opredeljuje posamezne etape in poglavja svoje akcije. Vzemimo samo nekaj poglavij. Proces popuščanja in dogovarjanja: postal naj bi univerzalen in zajel vse narode sveta, kajti mir in varnost morata biti nedeljiva. Prepad med razvitimi in nerazvitimi: razvit svet mora ustrezneje izpolnjevati svoje obveznosti do dežel v razvoju. Svetovno gospodarstvo: dežele v razvoju morajo biti enakopravno navzoče v vsakršnem spreminjanju ali dopolnjevanju gospodarskih odnosov v svetu, bodisi pri reformiranju mednarodnega denarnega sistema, bodisi pri trgovinskih dogajanjih itd. Vprašanje naravnih bogastev: dežele v razvoju imajo pravico suvereno nadzorovati svoja naravna bogastva in odločati o njihovem izkoriščanju. Medsebojno sodelovanje: neuvrščene države morajo težiti k čim bolj vsestranskemu medsebojnemu sodelovanju, da bi tako preprečile razne pritiskne razvitega sveta. Krizna žarišča: neuvrščene države si bodo aktivno prizadevale, da njihovo razreševanje ne bi še naprej ostalo monopol velikih sil, ker to vodi k

novemu razporejanju njihovih interesov. To pa je seveda le nekaj najsplošnejših poglavij alžirskega dogovora.

Razprava na vrhunski konferenci v Alžiru je bila izredno raznolika in bogata — a četudi je odprla tolikšen niz problemov, ki pestijo takojmenovani »tretji svet«, to ne pomeni, da bo akcija razvojenela oziroma ostala le površinska. Alžirska konferenca je namreč začrtala tudi nove, konkretnije in jasnejše organizacijske oblike za prihodnjo dejavnost neuvrščene skupnosti, ki bo tako postala še bolj dinamična sila v svetovnem dogajanju. Prišlo je do določene institucionalizacije neuvrščene gibanja, ki sta jo narekovala tako sam razvoj gibanja kot tudi razvoj mednarodne politike. Nedvomno bo ta organizacijska preobrazba neuvrščene gibanja že kmalu prinesla v mednarodno dogajanje nove kvalitete. To se bo v prvi vrsti pokazalo že na bližnjem 28. zasedanju generalne skupščine organizacije združenih narodov.

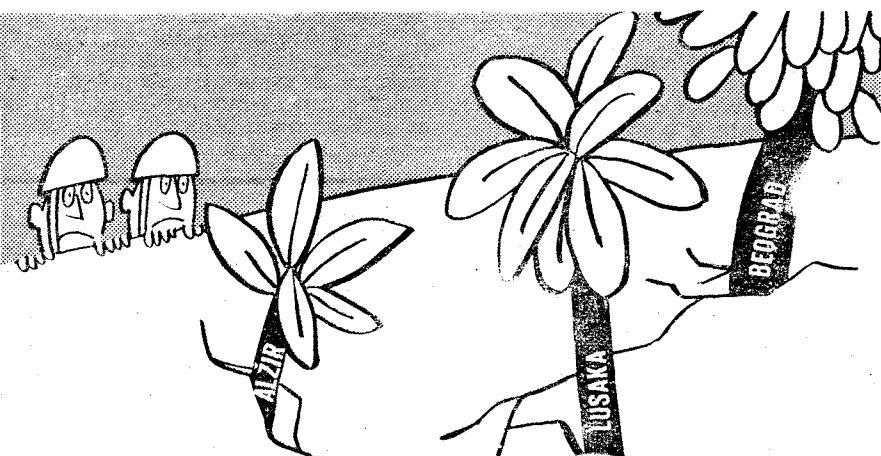
Lahko rečemo, da bo zasedanje v stekleni palači na newyorškem East Riverju prva velika preizkušnja za konkretne dogovore s četrte vrhunske konference neuvrščenih držav v Alžiru. Tako je bilo pravzaprav že od nekdaj. Spomnimo se samo na zgodovinsko petnajsto zasedanje generalne skupščine OZN leta 1960, ko se je na sedežu jugoslovanske misije sestala velika peterica najuglednejših državnikov tedanjega tretjega sveta — Tito, Nehru, Naser, Nkrumah in Sukarno. Ta peterica je tedaj prvič predstavila svetovni javnosti, zbrani v OZN, načela nove politike, ki je tedaj šele nastajala, a ki je že močno odjeknila: odstraniti je potrebno vsa nasprotja, ki jih poraja hladna vojna med obema blokoma, in začeti novo obdobje medsebojnega sporazumevanja, ki bi prineslo mir in varnost svetu.

Omeniti velja tudi jubilejno petindvajseto zasedanje generalne skupščine, ki je sledilo tretji konferenci šefov držav in vlad neuvrščene skupnosti leta 1970 v zambijskem glavnem mestu Lusaki. Na tem zasedanju so neuvrščene države sodelovale pri oblikovanju številnih resolucij in sklepov, skratka, ustvarile so v stekleni palači nekakšno novo, živahno ozračje, ki za prejšnja leta ni bilo značilno. Se izraziteje pa je bilo navzočnost neuvrščenih držav čutili na lanskem, 27. zasedanju generalne skupščine, ki je sledila konferenci zunanjih ministrov neuvrščenih držav v gvajanskem glavnem mestu Georgetownu. Takrat so neuvrščene države svoje pravkar sprejete sklepe formulirale v številne predloge in resolucije, ki so bili med glasovanjem sprejeti z veliko večino glasov.

Dejstvo je, da predstavljajo neuvrščene države v OZN slejkoprej dobro polovico članstva in da jim to samo še povečuje njihovo politično težo. Alžirska konferenca je pokazala, da ta podatek posled ne bo zgolj gola številka. Ideja neuvrščenosti se je v spremenjenem svetu odločno uveljavila, postala univerzalna in se razvila v akcijsko silo, ki jo bo posled v mednarodnem dogajanju nepretrgoma čutili. V tem pogledu pomeni Alžir zgodovinsko prelomnico.

KOMENTATOR

VSAK TEDEN ENA

»Saj nam bo še vse bloke razgnalo«

(Iz Pauline)

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Zavod Borec, Ljubljana, Beethovnova 10, kot glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije — Tisk in klišei ČGP »Delo« Ljubljana, Titova 35 — Letna naročnina 50 dinarjev, za inozemstvo 80 dinarjev — Posamezne številke v kolportuži 1,20 dinarja — Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV 15« Ljubljana, Beethovnova 10, poštni predal 598/XI, 61001 Ljubljana, ali na tekoči račun 50100-678-45195 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke: glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopise pošiljajte na naslov: Uredništvo »TV 15«, Beethovnova 10, 61001 Ljubljana, poštni predal 598 — Rokopisev in fotografij ne vračamo.

Na Golem nad Igom

BO SREČANJE BORCEV LJUBLJANSKE BRIGADE IN JURIŠNEGA BATALJONA 18. DIVIZIJE

V teh dneh pred 30 leti je prijazna, od okupatorja trikrat požgana vasica Golo nad Igom izredno zaživela. Vanjo so se iz Ljubljane po skrivnih poteh čez Ljubljansko barje stekali v gručin ali posamezno ljubljanski aktivisti, ki so po naročilu KP Slovenije in OF odhajali v partizane. Mnogi so odhajali v druge smeri — proti Grosupljemu in Pijavi gorici. Samo teh, ki so prispeli v vasi pod Mokrecem — v Škrilje in Golo — je bilo nekaj nad 2600. Največ je bilo mladine, fantov in deklet od 16. do 22. leta starosti. Starejših ljudi je bilo izredno malo. Prekaljeni aktivisti, ki so že v Ljubljani s svojimi akcijami sejali strah in trepet med prihodom novega okupatorja izkoristili dvodnevno brezvladje in nemško nebudnost, prebivalci žične pregrade okoli Ljubljane in odhajali v partizane. Toda za vse te aktiviste in druge prostovoljce, ki so sicer poznali ilegalno delo v Ljubljani, je bila takšna odločitev po svoje pot v neznano in velika uganka, kar pa je bilo tudi čisto razumljivo. Pri ilegalnem delu v Ljubljani so se med seboj poznali le tisti, ki so skupaj delovali. In zato ni bilo prav nič čudno, če v prvem hipu, ko je tolikšna množica ljudi prispela na Golo, organizacija enote ni stekla tako, kot bi bilo želeli. Zlasti zato, ker so iz Ljubljane še vedno prihajali novi prostovoljci in ker je nedaleč stran, v Zapotoku in na Turjaku, vedrila izredno močna in številna skupina domačih izdajalcev, ki so Ljubljance tudi nekajkrat napadli.

V tem času, od 9. do 12. septembra do prihoda narodnih herojev Janka Rudolfa in Hribernik Rudolfa-Svaruna ter dela 2. bataljona Sercejeve brigade na Golo, so vaščani tega področja — predvsem žene — bili v izredno oporo Ljubljancem. Njihovo imetje, kolikor ga je še ostalo po italijanskih požigih, skrivne kašče in vse tisto, s čimer so razpolagali, je bilo na voljo tem partizanskim prostovoljcem. Borci, ki so bili deležni vse te pozornosti in pomoči, se zato vedno in povsod s toplino spominjajo tistih nekaj dni, ko se je formirala Ljubljanska brigada. Od takratnih dogodkov je

minilo natanko 30 let! Spomini na tisti čas bodo 15. septembra znova zaživeli z vsem tistim žarom, ki je takrat plapolal v ljudeh, jih dvigal, moralno hrabil in povezoval v nerazdružljivo celoto.

Borci ljubljanske brigade in jurišnega bataljona 18. divizije, ki je bil ustanovljen leto pozneje in ki so ga v glavnem predstavljali ti najbolj hrabri prostovoljci, bodo kot že mnogokrat ob takšnih srečanjih na Golem znova segali po žuljavih kmečkih rokah, kjer se za raskavo kožo skriva topla, ljubezen do domovine, pa tudi marsikatera solza, ki jo je prizadejalo takratno gorje.

Po tridesetih letih se bodo borci spet zbrali na istem mestu kot takrat po kapitulaciji Italije. Mnogih ne bo zraven. Te bomo obiskali ob njihovih večnih domovih. Na žalost ne vseh, zakaj njihova počivališča so raztresena širom po naši ožji domovini, segajo pa celo na ono stran Kolpe, na Hrvaško, v Gorski Kotar, v temne neprenehne gozdove...

Sprejela nas bo vasica — obnovljeni domovi in nova poslopja. Vas je elektrificirana, a še nima vsega tistega, kar bi ljudje radi imeli in kar so si tudi zaslužili. Ze spričo našega dolga do njih. Najbrž bo ob tej priložnosti stekla tudi beseda o tem. O vodovodu, ki ga potrebujejo in ki si ga tako želijo. Pa ne samo to. Potrebno bo; da se pošteno dogovorimo in besedo tudi držimo. Mi vsi skupaj! Vaščani in mi borci, skupaj z dejavniki, ki sprejemajo odločitve, sprožimo vprašanje, ki že vsa leta po vojni tare Goljane, Škriljane in prebivalce sosednjih vasi.

Slovesnost, ki sta jo odbora pripravila ob sodelovanju Invalidskega pevskega zbora in godbe milice, bo tem svečanejša, čimveč nas bo zbranih.

Na dan proslave bo iz Ljubljane, s Trga revolucije, organiziran prevoz z avtobusi, ki bodo vozili na Golo od 8. do 9. ure zjutraj in se vračali od 18. ure naprej.

Na svidenje na Golem!

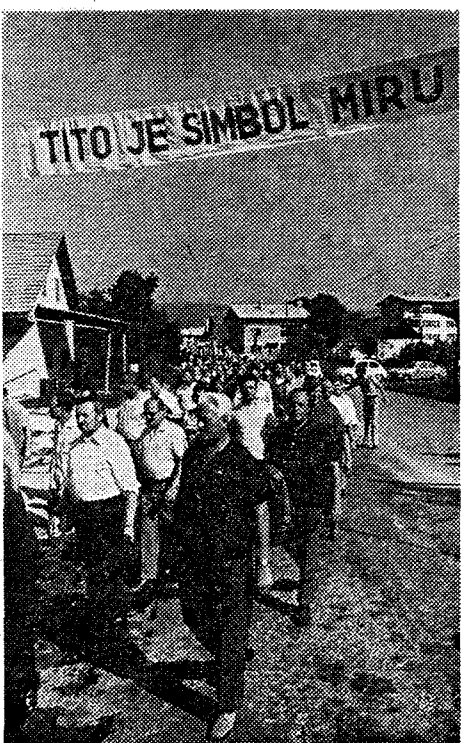
INKO BRATOŽ-OKI

Proslava v Ivančni gorici

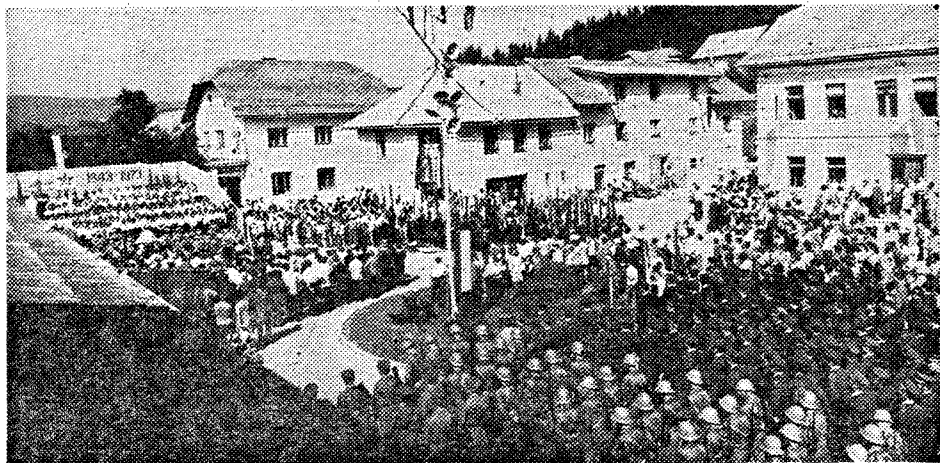
V nedeljo, 9. septembra, so v tem kraju proslavljali 30-letnico prevzema oblasti OF in zmage nad italijanskimi okupatorji ter ustanovitve Dolenjskega odreda. Na tej proslavi, ki so se je udeležili številni aktivisti OF in borci, pripadniki enot JLA in drugi prebivalci, je Franc Kimovec-Ziga, ki je bil v tem kraju jeseni 1943 sekretar združenega okrožja OF Grosuplje, imel slavnostni govor, v katerem je posebej poudaril, da se partizani in aktivisti vključujejo v javne razprave o zvezni in republiški ustavi, ki bosta še bolj uveljavili socialistično samoupravno obeležje, na katerem je zapisano: »V tem kraju so borci NOV 2. in 3. bataljona V. SNOUB Ivana Cankarja dne 10. septembra 1943 skupno z aktivisti OF in KP stiškega okrožja razorožili belogardistične pomagače italijanskega okupatorja in postojank: Sela Sumberk, Primskovo, Temenica-Marčkovce, Dolenja vas, Stična in Hudo-Draga.

Kot pred 30 leti, ko je pripeljal na postajo posebni vlak z borci je tudi tokrat na to proslavo pripeljal okrašen posebni vlak, ki so ga organizatorji Združenje borcev iz Posavja. Na proslavi, ki se je nadaljevala s tovariškim srečanjem, so aktivisti OF in borci drugega in tretjega bataljona Cankarjeve brigade podelili spominske listine.

Tekst in fotografije: E. SELHAUS

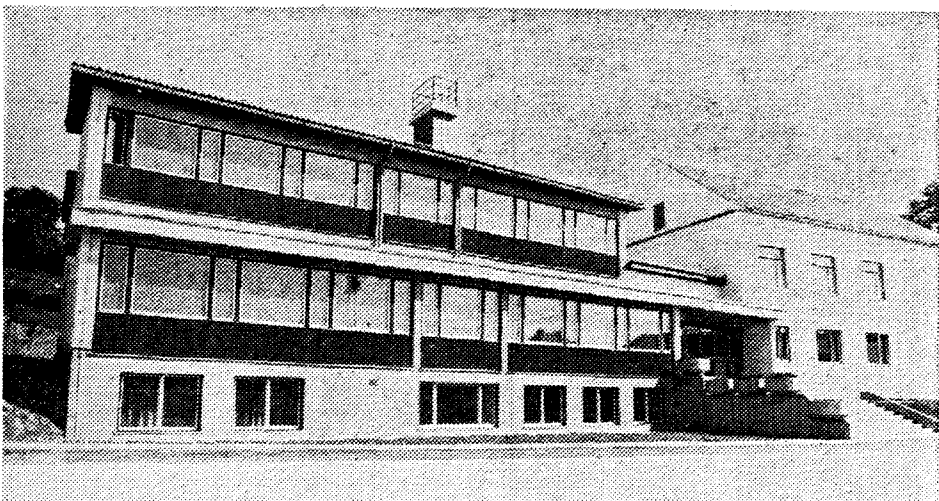

Borci Dolenjskega odreda in Cankarjeve brigade v sprevedu skozi Ivančno gorico

Pogled na množico pred železniško postajo v Ivančni gorici med govorom nekdanjega sekretarja združenega okrožja OF tovariša Franca Kimovca-Zige.

naši delovni uspehi

Prejšnjo nedeljo so v tem kraju ob osrednji proslavi trebanjskega občinskega praznika odprli novo osemletko. Zgrajena je bila s samopriskevki občanov in z izdatno pomočjo republiške temeljne izobraževalne skupnosti. Nova šola sprejme 350 učencev, v njej pa je kuhinja, čitalnica in jedilnica. Šola ima lasten avtobus za prevoz otrok iz okoliških vasi. Zal pa šola še nima telovadnice, tako da bodo otroci pozimi telovadili še naprej v gasilskem domu.

Foto: Edi Selhaus

Živahni mednarodni stiki

Z ORGANIZACIJAMI BIVŠIH BORCEV OZIROMA ČLANOV ODPORNIŠKIH GIBANJ

V četrtek, 6. t. m., je bila seja komisije za mednarodne stike pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije. Sejo je vodil Vlado Šenk, ki je podal poročilo o delu, opravljenem v letošnjem letu.

Stiki z mednarodnimi organizacijami so zelo živahni, posebno z italijansko zvezo partizanov ANPI. Kaže, da bo v kratkem sklenjeno novo pobratimstvo — med našo Vrhniko in furlanskim Gonarsom. Tudi luksemburška borčevska organizacija bi rada navezala več stikov z Jugoslavijo. Na področju litijske in škofjeloške občine je bila med vojno večja skupina Luksemburžanov, ki je sodelovala z nami. Borčevski organizaciji obeh občin bosta zdaj podrobneje proučili dokumentacijo in izjave prič o pomoči, ki so jo nudili luksemburški državljanji kot vojaki v nemški vojski. Z organizacijo avstrijskih taboriščnikov in žrtev nacizma bi poglobili že obstoječe stike, vendar čakamo, da bo le-ta dala javno izjavo o pravicah slovenske manjšine v Avstriji.

V Sansepolcro pri Arezzu so v zaključni fazi dela za postavitev spominske kostnice, v kateri bodo počivali posmrtni ostanki Jugoslovancev, ki so umrli v taborišču Renicci ali padli kot partizani na področju Srednje Italije. Prav tako zdaj končujejo kostnico v Gonarsu. Odkritje obeh kostnic bo najverjetneje konec letošnjega novembra. Ob tej priložnosti, ki bo povezana z javnimi svečanostmi v obeh krajih, bodo organizirani tudi obiski taboriščnikov in njihovih svojcev. Program obor manifestacij bo objavljen pozneje. Razen teh dveh kostnic (in verjetno še ene v Rimu) bodo postavili v raznih krajih Italije tudi večje število spominskih plošč.

Komisija je začela pripravljati seznam tujih državljanov, ki so sodelovali kot borci v NOV in POJ. Ti bodo prejeli kot priznanje za pomoč pri razvijanju prijateljskih stikov razna jugoslovanska odlikovanja.

V. L.

Borec je vsakdo,

KI SE ORGANIZIRANO BORI PROTI AGRESIJI

Na tridnevnem sestanku študijske skupine FMAC (Svetovne federacije bivših borcev), ki je bil v Beogradu 3. do 5. septembra, so predstavniki nekaterih narodnih organizacij borcev in predstavnik Mednarodnega rdečega križa obravnavali osnutek dodatnih protokolov k ženevskim konvencijam iz leta 1949.

Študijska skupina je poudarila, da mednarodna — pravna zaščita borcev odporiških gibanj ne ustreza in da bi jih morali po statutu izenačiti s pripadniki rednih oboroženih sil, tako da bi v prihodnje odstranili vsako negotovost glede njihovega mednarodnega položaja in jim zagotovili potrebno zaščito.

Na sestanku so posvetili posebno pozornost položaju udeležencev v spopadih mednarodnega značaja, zlasti pa

še statusu borcev za svobodo, za samoopredelitev in neodvisnost narodov pod kolonialno nadvlado, kar je eden od poveljnih smotrov, zapisanih v uvodnem delu statusa Svetovne federacije bivših borcev. Glede na to, da udeleženci takih spopadov niso deležni skoraj nikakršnega varstva, sodi študijska skupina, da bi morali pripadniki osvobodilnih gibanj v skladu z načeli osnovne listine OZN in njenimi najnovejšimi resolucijami uživati podobno zaščito kot borci v mednarodnem spopadu. Prizadevanja za boljše varstvo borcev v oboroženem spopadu so sestavni del boja za mir, svobodo in neodvisnost narodov ter za razvoj človekovih pravic nasploh, je rečeno v sklepih.

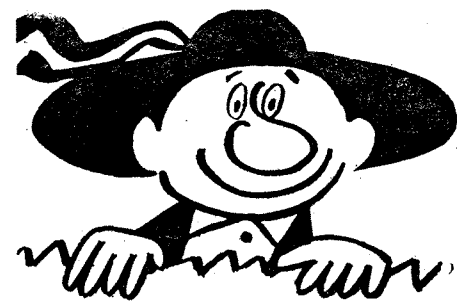
DELO

ČASOPISNO IN GRAFIČNO PODJETJE

Ljubljana, Titova—Likozarjeva—Tomšičeva

BLASNIKOVA TISKARNA TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišaje v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, la-kirnica in plastificirnica
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- Zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- Ilustrirano revijo »TOVARIŠ«
- Štirinajstdnevnik »NAŠI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

ŽELITE PREJEMATI PAVLIHA ZASTONJ?

Da bi bil moj tednik čim bolj razširjen, prosim celne bralce za sodelovanje. Bi hoteli pridobiti zame novega naročnika? Pri številnih znanih, prijateljih in sorodnikih tar z vplivom, ki ga imate, boste to verjetno lahko dosegli. Če ste sami z menoj zadovoljni, vem, da ga boste radi priporočili tudi tistemu, ki še ni moj naročnik.

Seveda bom vaš trud primerno nagradil. Za 4 nove naročnike bom zbiralcem pošiljal list PAVLIHA pol leta zastoni, za 8 novih naročnikov pa bodo zbiralci dobivali PAVLIHA zastoni celo leto.

K temu sodelovanju vam tudi šolska mladina, ki si lahko prisluži celoletno brezplačno-prejemanje lista PAVLIHA.

Veliko dejanje aktivistov na Blokah

Za 30-letnico, odkar je bil zlomljen italijanski okupator in bil primoran zapustiti našo izmučeno, toda junaško deželo, je Lojze Mlakar-Ljubo opisal dogajanja na Bloški planoti, ki doslej zgodovinsko še niso bila obdelana. Tedaj so notranjski aktivisti odigrali odločilno vlogo in tako tudi sam Ljubo, ki je bil sekretar KPS Cerkljanskega okrožja. Podlaga temu sestavku so njegovi zelo natančni spomini, ki jih je obogatil in preveril še s spomini Franceta Popita-Jokla, Mira Vesela, Fanike Šraj-Gačnikove, Aleksandra Lavriča, Jake Konca, Milana Zakrajška, Marije Zupančič, Janeza Zupančiča, Bineta Logarja in Žana Kovačiča, opri pa se je tudi na pisane vire.

Zgodaj zjutraj 9. septembra 1943 smo dobili sporočilo, da je Italija kapitulirala in da je italijansko vojaštvo odšlo z Blok proti meji... Čeprav smo to novico pričakovali že nekaj časa, nas je prijetno presenetila in zelo razveselila. Hitro se je razširila po vsej Bloški planoti. Ljudje so se oddahnili, kot da bi bila vojna končana. Fašistično geslo VINCEREMO, ki je bilo s plugom zarezano v breg griča Bradatke, so ljudje osmešili z glasnimi klici: »Vinceremo, iz Slovenije gremo!»

Nastalo je sproščeno vzdušje. Prve trenutke še pomislila nismo na novega, nemškega okupatorja, ki je že bil na Rakeku in stražil železniško progo Ljubljana-Trst. Belogardistična postojanka, ki je bila v letalskem hangarju na hribočku Videm nad vasio Fara, nedaleč od Nove vasi, je ostala brez dotedanjega gospodarja. Očitno je z odhodom Italijanov ostala tudi brez zveze z vodstvom v Ljubljani. Medtem ko je razpoloženje za OF raslo, je v vrstah bele garde nastala zmeda. Poveljstvo bele garde je začelo iskati izhod v sili. Skušalo se je nasloniti na Aleksandra Lavriča, uglednega moža iz Nove vasi. Bržkone so mislili, da je Lavrič nevtralen in da bi utegnil pomiriti razburkano politično stanje, če bi sprejel komando nad belo gardo, toda Lavrič je bil odločno na strani OF in je odklonil vsakršno sodelovanje z belimi.

Tisto jutro (9. septembra 1943) je prišel na Bloke France Popit-Jokl s spremljevalcem Kajetanom. Ob njegovi navzočnosti smo se počutili močnejše, saj smo ga dobro poznali od leta 1941 kot organizatorja partije in osvobodilne fronte na Notranjskem. Jokl je takoj posegel v reševanje perečih vprašanj. Takole se spominja:

»Ko sem s Travnje gore prišel na Bloke, mi je Tine (Janez Stanovnik) povedal, da je poveljstvo bele garde ponudilo mesto komandanta Aleksandru Lavriču, ki je bil po činu najstarejši jugoslovanski rezervni oficir v Novi vasi. Vprašal sem ga, kaj je naredil.

»Lavrič je odklonil. Sporočil sem mu, naj ne sprejme ponujene komande in naj si ne maže rok kot sodelavec okupatorja, je pojasnil Tine. Rekel sem, da je to škoda, ker so bili pravzaprav dali Lavriču možnost, da bi postal komandant in s tem predal celotno postojanko nam. Potem sem poslal pošto v Novo vas, naj Lavrič le prevzame komando. Lavrič nam je sporočil nazaj, da zdaj ne more sprejeti kmande, ker je to že enkrat odbil...

V takšnih razmerah smo se odločili za neposredne razgovore med predstavniki OF in poveljstvom bele garde. V tem nas je močno podpiral tudi Lavrič. France Popit-Jokl je v pismu, ki smo ga poslali po naših ljudeh v Novo vas, predlagal, da bi se sestali pri mlinu ob Bloškem jezercu, ki je pri cesti med Ravnikom in Novo vasio. Nasprotna stran je sicer pristala na razgovore, ni pa se strinjala s predlaganim krajem sestanka. Če nočejo oni k nam, gremo pa mi k njim. Navsezadnje ni važen kraj sestanka, važen je namen, ki bi ga radi dosegli s pogajanj, smo rekli in se odločili, da gremo v Novo vas. Tako smo se sporazumeli: premirje. Razgovori bodo 10. septembra 1943 ob 14. uri v Novi vasi. Vsako stran zastopajo trije moške. Naša delegacija pride na razgovore brez orožja.

Partizanskih enot tedaj še ni bilo na Blokah niti v bližini. Pričakovali smo jih, prav nič pa nismo vedeli, kdaj bodo prišli. Vdor Nemcev iz Rakeka, ki je oddaljen komaj 20 kilometrov, sicer nismo pričakovali, vendar ta možnost ni bila izključena. Najbolj pa smo se bali, da ne bi belogardisti pobegnili z Blok... Radi bi bili uničili njihovo postojanko brez prelivanja krvi. Pričakovali smo, da bo prebivalstvo politično podprlo našo težnjo in pritiskalo na belo gardo, naj položi orožje. Če ne uspemo na ta način uničiti sovražne postojanke, jo bomo z dogovorjenim premirjem in potekom samih pogajanj vsaj zadržali do prihoda naših brigad...

»Medtem ko so potekale priprave za pogajanja,« se spominja Miro Vesel, »smo Bloški aktivisti razširili vest: Italijanov ni več na Blokah, partizanske brigade niso daleč, belogardisti so dejansko obkoljeni in je najbolje, da se ne oddaljujejo od svoje postojanke itd. Potem smo razširili vest: v Novi vasi bodo razgovori med partizani in belogardističnim poveljstvom, najbolje je, da se belogardisti vdajo brez prelivanja krvi. Če jih partizani napadejo, se lahko z njimi zgodi najhujše... Tudi nekateri svojci

so pritiskali na belo gardo, naj položi orožje. Nastalo je vzdušje, da belogardisti res niso šli nikamor ali vsaj ne daleč iz Nove vasi. Med njimi je nastala zmeda in negotovost. Zdelo se je, da se počutijo kot riba na suhem. Bloško planoto je dejansko obvladovala OF, čeprav so formalno imeli oblast v rokah belogardisti...«

Odhod na pogajanja v Novo vas

Lep sončen dan je bil, ko smo se 10. septembra dopoldne v Ravniku pripravljali na odhod v Novo vas. Prišlo je tudi nekaj kurirjev iz TV postaje, ki je bila v Iški. Pod vodstvom Franca Popita-Jokla smo se dogovorili, kdo bo odšel v Novo vas in v kakšni vlogi. Obrili smo se, pregledali obleko, nekateri tudi zamenjali za boljše, da smo bili v redu, bolj ali manj vojaško oblečeni. Vsi smo imeli triglavke.

V delegaciji smo bili: France Popit-Jokl, inštruktor CK KPS in Izvršnega odbora OF, Miro Vesel, sekretar rajonskega odbora OF, in jaz (Lojze Mlakar-Ljubo) kot sekretar okrožnega komiteja KPS Cerkljanskega. Z nami sta šla še Popitov spremljevalec Kajetan Menard in prevajalka Marija Zupančič. Vozil nas je na zapravljičev Jože Zakrajšek iz Godičevega. S seboj smo imeli slovensko zastavo, ki so jo v ta namen sešile mladike iz Ravnika. Milan Zakrajšek in Žan Kovačič sta se peljala s kolesi kot predhodnika. Za nami so se peljali na drugem zapravljičevu Jože Zupančič, padel, 9. II. 1945, in nekateri kurirji in aktivistke.

V našem odhodu v Novo vas so ljudje videli iskrico upanja, da bo morda le končano belogardistično gorje in sramota, morda brez prelivanja krvi. Politična razgibanost OF je pritegnila tudi take ljudi, ki so

France Popit-Jokl kot politični komisar 2. divizije KNOJ. Med vojno je bil predstavnik (inštruktor) CK KPS in IO OF za Notranjsko. Ob kapitulaciji Italije je na Bloški planoti odigral odločilno vlogo.

prej stali ob strani ali pa so omahovali. Najbolj zagrizeni nasprotniki pa so postajali osamljeni.

Prijetna je bila vožnja po cesti, ki zavija po slikoviti Bloški planoti od Ravnika proti Novi vasi. Ze sem pozabil, kdaj sem se bil nazadnje peljal s konji. Koliko smo od tedaj že prepešali v mrazu in vročini, dežju in snegu, po temnih, skrivnih poteh mimo sovražnih postojank, pa še zasede... Zdaj se spet peljemo s konji po cesti.

Medtem ko smo se odpravljali na pot, so se v Novi vasi že zbirali ljudje in nas nestrno pričakovali. Naj o tem pripoveduje aktivistka Fani Šraj-Gačnikova, članica rajonskega odbora OF:

»Ko mi je rajonski odbor OF 9. septembra 1943 pisмено sporočil, da bodo razgovori med predstavniki OF in poveljstvom bele garde in da naj se ob tej priložnosti zberemo v Novi vasi, so se organizacije AFŽ in mladine takoj lotile dela. Seveda smo morali delati še tajno, da nas ne bi zaprli belogardisti. Vest, da bodo partizani prišli na razgovore v Novo vas, se je med ljudstvom razširila kot blisk. Nihče pa ni vedel, ob kateri uri bodo razgovori, zato so ljudje začeli prihajati že zjutraj in še vse dopoldne. Seveda to ni bilo všeč belogardistom in zato so začeli ljudi razganjati, toda zaman: ljudi je bilo čedalje več. Zdelo se nam je, kot da bi bil praznik, saj nihče ni delal, niti se ni zmenil za svoja dnevna opravila.

Belogardisti so bili zelo zmedeni in poparjeni. Prepričevali so nas, da bodo vsak čas prišli Angleži. Miralčno so skakali sem

in tja. Ozirali so se proti vasi Glina, kot da bi res koga pričakovali z Rakeka. Ko sem bila med množico, me je začel ustraševati oborožen belogardist.

»Kaj imaš toliko opraviti? Zakaj ne greš domov?«

»Čakam partizane kot drugi,« sem mu zagodila. Spet mi je zagrozil kot drugim, da se moramo umakniti in da prihaja njihova oblast... Nisem popustila, znova sem mu zabrusila: »Še malo počakaj, da bo prišla oblast, toda ne od tiste strani, ki jo ti pričakuješ...«

Seveda sem ga s tako pripombo zadela v živo, da ni mogel več zadržati jeze. Poklical je najbližjega belogardista in mu ukazal: »Aretiraj jo v imenu postave!«

»V imenu čigave postave?« sem ga vprašala in ponižujoče pogledala.

Belogardist, ki mu je oni ukazal, naj me aretirajo, me je zmedeno gledal, kot da bi bil zmešan. Bil je moj sošolec. Bržkone se v tistem trenutku ni mogel hitro odločiti za izvršitev ukaza... Izbrala sem priložnost, jima ušla izpred nosa in se pomešala med gnečo ljudi. Nikakor mi ni šlo v glavo, da bi me zaprli ravno na pragu velikih dogodkov...

Zatekla sem se v Lavričovo hišo in skozi okno gledala prizore razjarjenih belogardistov. Zdelo se mi je, kot da so bili brez moči nad množico, čeprav so imeli puške. Ljudje so kmalu postali bolj živčni in se v gneči pomikali naprej... Kar zagledam slovensko zastavo na zapravljičevu, ki je prihajal iz smeri Nemške vasi. Peljali so se partizani. Tedaj me ne bi zadržale v hiši nobene verige. V trenutku sem bila na cesti med ljudmi. Nepozaben prizor... Ljudje so bili ganjeni. Objemali so partizane, jih obisipali s cvetjem. Radostno veselje je mnogim pognalo solze v oči...

Prva sta se s kolesi pripeljala v Novo vas Milan Zakrajšek in Žan Kovačič. Čez rame sta imela puške. Takole se spominjaja:

»Pričakal naju je komandant bele garde Orehek. Pozdravil je z navadnim vojaškim pozdravom. Midva pa sva pozdravila seveda z našim pozdravom: Smrt fašizmu! Vprašal je, kje je delegacija. Naj pride... Medtem ko je Milan odhitel povedat našim, ki so počakali nedaleč za nama, naj pridejo, je Orehek še vprašal, če poznam Jožeta Mirtiča, in dodal, da se poznata iz študentskih let in da sta ob rezervna podporočnika. Znašel sem se in mu odgovoril, da Mirtič ni daleč in da je komandant brigade. V resnici Mirtič ni bil blizu,« se spominja Žan.

»Prvi trenutek, ko smo prišli med belogardiste v Novo vas, sem se počutil utegnjen, potem pa me je kmalu »ogrela« razpoloženje ljudi, ki so nas pričakali, saj smo kmalu skupaj zapeli partizanske pesmi,« doda Milan Zakrajšek.

Mi, ki smo se peljali na zapravljičevu proti Novi vasi, smo že od daleč zagledali ljudi, ki so se pomikali bliže žičnim oviram. Vmes in okoli njih so bili naši oboženi sovražniki. Nenavadno se mi je zdelo, ko sem iznenada prišel v to »novo okolje«. Pred žično ograjo smo se ustavili. Tisti, ki smo bili v delegaciji, smo odložili orožje in ga dali našim tovarišem, ki so čakali zunaj žične ograje.

Sprejeli so nas: poveljnik Franc Orehek, občinski tajnik Danilo Ferjančič, zraven je bil tudi Aleksander Lavrič. Izmenjali smo nekaj besed o tem, kje bodo pogajanja, in že nas je povabil Lavrič v svojo hišo, kjer je bila gostilna. Grečoč so k nam priskočile mladike in nam vpričo oboževanih belogardistov pripele rdeče nageljčke. Njihov pogum me je ganil in prevzel. Posedli smo okoli mize v posebni mali sobici. Mi smo se usedli skupaj na eno stran mize, oni na drugo. Lavrič je sedel med obema delegacijama. Njegova žena nam je postregla z vinom in zakusko.

Za mizo je prisel del tudi italijanski oficir Chiodi, ki je bil edini še ostal na Blokah. France Popit-Jokl je kmalu vprašal, zakaj je tisti oficir med nami. Orehek je pojasnil, da je pri njih za zveznega oficirja.

»Tako mora veni! Nima kaj tu početi pri naših razgovorih,« je zahteval Jokl. Chiodi je opazil, da nekaj ni v redu. Ustrašil se je tako, da mu je zaradi tresočih se rok šunka zletela iz krožnika. Vprašujoče je pogledal Orehka, ki mu je nekaj povedal, nakar je Chiodi takoj odšel iz sobe. To je izražalo našo odločnost. Zdelo se je, kot da predstavljamo komando velike partizanske enote, ki vsak čas lahko napade...

V takem vzdušju so potekala pogajanja. France Popit-Jokl je povedal naše stališče, da morajo biti brezpogojno kapitulirati. Pojasnil je, da o kakšnem sodelovanju ne more biti govora, ker so se oni umazali s sodelovanjem z okupatorjem. To našo zahtevo je Orehek odklonil, češ da njegovo moštvo ne bi privolilo vanjo. Jokl je podal nov predlog, češ naj skličejo svoje moštvo in da jim bo on spregovoril: naj še samo

moštvo odloča o naši zahtevi, da položijo orožje. Orehek tudi v to ni privolil in se izgovarjal, da o tem ne more sam odločati, z Ljubljano pa nima zveze.

Takoj je bilo jasno, da sovražnik ne bo privolil v našo zahtevo in položil orožje. Kljub temu pa je še tekla beseda o demokraciji, o Sloveniji in Jugoslaviji in podobno. Orehek je še dejal, da se je pripravljen bojevati za Jugoslavijo, in vprašal, kaj bi bilo z njihovim poveljstvom v primeru, če položijo orožje. Jokl mi je pojasnil, da bo tisti, ki nima krvavih rok, vstopil v naše enote in začel kot navaden borec. Če se bo izkazal, bo lahko napredoval kot vsak drug partizan. Kazalo je, da Orehek koleba, da pa tudi zaradi ekstremne skupine odklanja našo zahtevo o brezpogojni vdaji. V času pogajanj so mu razni belogardisti prinašali listke... Pa tudi glasno so se vtikali v naše pogovore: »Gospod župnik so rekli, da prekinito pogajanja...« Tako smo končali pogajanja, ne da bi dosegli kakšen sporazum.

Javno zborovanje OF med oboževanimi belogardisti

Kako je bilo tačas zunaj, naj spet pove Fani Šraj-Gačnikova!

»Ko je partizanska delegacija odšla v Lavričovo gostilno, so beli spet zaprli cesto s španskimi jezdec. Partizani iz spremstva so oslali zunaj žične ograje, mi pa znotraj. Ljudje so rinili proti žični ograji, da bi bili bliže partizanom. Hoteli so prav do njih, pa zaradi žice niso mogli. Tedaj je Anton Znidaršič, po domače Kmetkov oče od Fare stopil naprej, odrinil španske jezdec in ježno dejal: 'To naj se enkrat neha, k svojim pa žiher grem...«

Ljudje so še bolj odmaknili španske jezdec, da je bila cesta prosta, se preinili prav do partizanov. Poskus belih, da bi zadržali ljudi znotraj žične ograje, je bil zaman. Ljudje so še naprej prihajali in množica se je večala. Rokovali so se s partizani in skupaj zapeli partizanske pesmi: »Nabrusimo kose«, »Kovači smo« in druge...

V take razpoloženje smo se vrnili iz Lavričeve hiše po končanih pregajanjih. Ni čudno, da je Franceta Popita-Jokla kar potegnili, da je zbrani množici javno spregovoril: »Samo OF je resnična predstavnik naroda, samo ona se resnično bori proti okupatorju. Še bolj strmino vrste v OF. V njej so združeni delavci in kmetje, vsi delovni ljudje. Končno naj uvidijo tudi belogardisti svojo zaslepljenost, naj odložijo orožje in stopijo na stran Osvobodilne fronte, ki se bo bojevala do končne zmage...«

Množica več kot sto ljudi nas je pogumno podpirala in pritrdjevala Popitovemu govoru. Poleg tega je bilo mnogo takih belogardistov, ki so bili bolj pasivni in niso bili borbeno razpoloženi do partizanov. To nas je obvarovalo pred ekstremno skupino, da si ni upala uporabiti orožja proti nam med Popitovim govorom...

Med Popitovim govorom se je navdušenje množice še povečalo. Slišati je bilo vzklike: Živijo Osvobodilna fronta! Živijo partizani! Med belogardisti pa se je stopnjevala nervoza. Enemu izmed prenapetih je prekipelo.

»Umaknite se, sicer vam niso več zajamčena življenja!« je zarjul.

France Popit-Jokl je kmalu končal svoj govor. Še smo slišali nekaj vzklikov med množico, ki nas je navdajala z občutkom moči. Nato smo ponosno mirno odšli proti zapravljičevu, se nanj usedli in se odpeljali nazaj proti Ravniku. Preden smo se odpeljali, so aktivisti in kurirji, ki so nas spremljali, dali med ljudi in tudi odvrgli znotraj žične ograje nekaj našega tiska, ki smo ga v ta namen prinesli s seboj. Slišali smo še nekaj strel v Novi vasi, s katerimi so se znašli belogardisti in razganjali ljudi...

Neuspela pogajanja so tapo postala čisto postranska stvar. Spremenila so se v javno zborovanje Osvobodilne fronte. V središču sovražne postojanke, vpričo oboževanih belogardistov so ljudje javno izražali svojo pripadnost Osvobodilni fronti.

Ko smo se peljali proti Nemški vasi, me je pod vtisom dogajanja v Novi vasi prešinila misel: pred dobrim letom je okupator ropal, požgal, moral naše ljudi, obnašal se je kot pobesnena zver, zdaj je sramotno odšel... Bela garda je z njim odkrito sodelovala in naredila toliko zla — zdaj razpada... Osvobodilna fronta pa je znova v takem poletu...

Aktivisti razorožili italijanski polk

Nemška vas je bila že za nami, ko smo zaslišali strele s hribočka Bradatke, nedaleč od nas. To so bili strel obupanah belogardistov, ki so bili v popolnem političnem in vojaškem razkroju. Prešli smo klanec, ki se rahlo dviga, in prispeli na ravnico. Tedaj smo zagledali nepregledno kolono oboževanih italijanskih vojakov. Hitro smo se

dogovorili, da bomo predstavljali komando divizije, ki ima vse na okoli razporejene brigade... Milan in Žan, ki sta se peljala s kolesi pred nami, sta naglo zmanjšala hitrost. Najbrž sta želela, da bi ju mi došli in da bi se skupaj srečali z bližajočo se kolono vojaštva. Strela na Bradatki so se še vedno oglašali.

Koloni smo se približali na nekaj korakov. Ustavili smo se ravno ob lipi, ki je stala ob cesti. Izstopili smo iz zapravljenke. France Popit-Joki je ustavil kolono Italijanov in vprašal, kje je njihov komandant. Preden je prišel colonello (polkovnik).

»Ali veste, kakšno je stanje?«
»Vem, mi se bomo prebijali proti Italiji,« je odvrnil colonello in na Popitovo zahtevo podal raport o stanju moštva in orožja.

Popit je res nastopil, kot da bi bil pravi komandant divizije. Zahteval je, naj položijo orožje. Colonello se je nekaj časa temu upiral in se izgovarjal, da sami potrebujejo orožje za morebitno obrambo v primeru, če bi jih na poti v Italijo napadli Nemci. Prve colonellove besede niso prav nič kazale, da bodo Italijani zlepa položili orožje, čeprav se jim je mudilo v Italijo.

»Ali bomo zmogli razorožiti toliko vojske, ko nas je tako malo?« je vprašujoče rekla Marija Zupančič-Stare. Bilo nas je komaj kaj več kot deset aktivistov in kurirjev. Popit se je brž znašel in dejal: »Dosti nas je, cela divizija...« Pokazal je z roko proti hribčku Bradatka in dodal: »Tam so bataljoni naše brigade.« Pokazal je še v drugo smer, odkoder so se tudi oglašali neki strel in spet dejal, da so tam naše brigade...

Colonello je postal pozoren, ko je slišal besede brigada, bataljon, divizija. Kazalo je, da jih je razumel, ne da bi jih Marija prevajala. Tedaj je Popit ukazal Žanu: »Pojdi v štab divizije!«

»Razumem,« je strumno dejal Žan in odkorakal...

Colonello je vprašal, kaj je rekel komandant, z roko pokazal na Žana in dodal, kam da gre.

Marija je povedala, da ga komandant pošilja v štab divizije... Spet je pokazal z roko na Žana, ki se je bil že oddaljil nekaj korakov in dejal, naj se vrne, češ pogovorili se bomo.

Colonello se je torej omeščal. S Popitom sta izmenjavala še nekaj besed in privolil je, da bodo oddložili orožje, da pa ga morajo vsaj nekaj imeti sami za obrambo, če bi jih napadli Nemci. Končno sta se sporazumela, da izroče večino težkega in približno polovico lahkega orožja. Zadovoljni smo bili in menili, naj imajo nekaj orožja, odnesli ga v Italijo tako ali tako ne bodo. Še dolgo pot imajo prek Loške doline in Primorske. Na poti jim bodo partizani pobrali še preostalo orožje.

Colonello je ukazal svoji vojski, naj določi določeno količino orožja, Popit pa mu je napisal v imenu »štaba divizije« potrdilo, da so delno že oddali orožje in da jim partizanske enote dovolijo prost odhod v Italijo. Colonello je sam pomnil Popitu daljnogled, Popit pa mu je dal neke brošure kot spomin na to srečanje. Popit je še pozval italijanske vojake, da tisti, ki so se pripravljali bojevati proti Nemcem, lahko ostanejo pri nas, posebno topničarji. Trije vojaki so se javili in ostali. Eden izmed njih je bil šofer, ki je potem pri nas pridno vozil kamion.

»Prav dobro se spominjam, da je bil to italijanski polk, ki je imel svojo postojanko v Velikih Laščah, odkoder se je vračal po cesti prek Bloške planote v Italijo,« se tega spominja France Popit.

Polk je korakal po cesti v skoraj dva kilometra dolgi koloni. Z zvijačo smo mu uspeli odvzeti precejšnje količine orožja. Takratni 14-letni mladinec Janez Zupančič z Ravnika si je natančno zapomnil količino plena: »Šest gorskih topov, dvajset težkih bred. blizu 300 pušk, velike količine streliva, več pištol, 24 mul, štiri kamione in drugo opremo. Mule so postale ubogljive šele potem, ko jih je prva domiselno ukrotila mladinka Ana Mršek (padla je 9. februarja 1945). Obklela se je v italijanskega vojaka, v plašč in čelado in mula jo je takoj ubogala. To smo naredili še drugi mladinci in pridno odnašali in odvažali...«

Organizirali smo tudi kmete, da so z lastnimi vpregami pomagali pri prevozu orožja. Odvažali smo ga tudi s kamionom. Morali smo hiteti, kajti na Bradatki so se še vedno oglašali strelji. Belogardisti iz Nove vasi so bili oddaljeni samo dva kilometra in pol. Šele kasneje smo izvedeli, da ni bilo nevarnosti, ker so se nas še bolj bali, ko so izvedeli, da imamo toliko orožja.

Prizadevanje belogardistov zaman

Poveljstvo bele garde je še enkrat skušalo reševati težavni, zavojeni položaj, ki se je v pravi luči pokazal šele po odhodu Italijanov. Znova so se skušali opreti na Aleksandra Lavriča in na druge rezervne oficirje, ki so bili še doma. Drugi dan po naših pogajanjih v Novi vasi so poklicali v svoj štab (v letalski hangar) poleg Lavriča še učitelja Jako Konca in Janeza Sitarja. Kaže, da so imeli še kanček upanja, da se bo stanje med belimi izboljšalo, če bi ti rezervni oficirji stopili v njihove vrste. Toda zgodilo se je prav nasprotno. Vsi trije so spet odklonili sodelovanje in odločno zavzel stališče, da se belogardisti vsekakor morajo sporazumeti s partizani. Vsi trije so odšli k nam, kar je še poglobilo krizo pri belogardistih.

»Na poveljstvo bele garde so mi rekli,« je povedal Lavrič, »da prevzamem komando nad belo gardo kot po činu najstarejši oficir. Na moje vprašanje, kje imajo nalog ministra vojske, so mi odgovorili, da takega naloga nimajo, da pa imajo ukaz, ki ga je napisal major Novak. Odgovoril sem jim, da majorja Novaka ne poznam in da brez ministrovega podpisa ne sprejemam komande. Tako sem se izmotal. Ob tej priložnosti sem videl, da so imeli razmožene pozive za mobilizacijo vojaških obveznikov na Bloški planoti. Razpoloženje bele garde je bilo čisto na tleh. Pozivov za mobilizacijo sploh niso razposlali« (Pismena izjava Aleksandra Lavriča).

»Proti komu se bomo bojevali?« je vprašal učitelj Jaka Konc poveljnika Orehka in dejal: »Najprej se morate pogovoriti s partizani. Glavni sovražniki so zdaj Nemci, Italijani so odšli...« Orehek je pojasnil, da so s partizani poizkusili, pa da ne dajo od sebe. Nato je Lavrič rekel: »Partizanom se niste dali vseh možnosti. Morate popustiti!« »Nimamo se več kaj pogovarjati s partizani. Pojdite vi trije tja na pogajanja z njimi,« je dejal Orehek.

FRANCE SLOKAN:

STARA PRAVDA

Zgodovinar je ugotovil, da je na susedgrajsko-stubiškem gospostvu tik pred uporom leta 1573 živele kakšnih 1200 do 1300 kmečkih, tlačanskih družin. Število prebivalstva je v obdobju pred uporom nenehno naraščalo, zato pa tudi na ozemlju tega gospostva ni bilo nobene zapuščene podložniške kmetije, kakršne sicer niso bile nič posebnega v tistih časih, ko so bili kmetje tolikokrat prve in največje žrtve turških napadov. Prebivalstvo pa so redčile tudi druge »šibe božje« — lakote, kuge itd. Na gospostvih, ki so mejila na takratno »Turčijo«, je bilo daljšo dobo mnogo vasi celo popolnoma izumrlih. Ljudje, ki so še ostali živi po vsem gorju, so pač pobegnili kam v zaledje, kjer se jim vsaj ni bilo treba bati noč in dan za golo življenje.

V obdobju pred letom 1573 so kmetje na susedgrajsko-stubiškem gospostvu pridobili s krčenjem gozdov precej obdelovalne zemlje v dolini ob reki Krapini. Iz zgodovinskih listin je tudi mogoče razbrati, da se je v šestnajstem stoletju precej razvilo vinogradništvo; nastalo je več vinogradov. Ljudje so se pač trudili na vse pretege, da bi si zagotovili obstoj. Hkrati v tistem obdobju se je širila prigrajska (dominikalna) posest, delno prav tako s krčenjem gozdov in z novimi vinogradi, več ali manj pa tudi zato, ker je gospostvo kakorkoli že odvzelo zemljo (rustikalno) podložnikom kmetom — načinov je bilo za to dovolj. Glad po zemlji je bil velik spričo naraščanja števila prebivalstva na gospostvih, ki niso bila neposredno ogrožena od Turkov. Prigrajska posestva pa so se tedaj širila, ker so gospostva imela monopol na trgovino s pridelki in jim je bil prodaja pridelkov, ki so jih pridelali plačani tako rekoč zastoj, dober vir dohodkov.

Na susedgrajsko-stubiškem ozemlju je bilo pred uporom 72 vasi in zaselkov. Po več vasi je bilo združenih v občino ali »sučijok«. Velika večina prebivalstva so bili seveda podložniški kmetje (»tlačani«), ki pa so imeli na splošno zelo majhne kmetije. Kaže, da so bile podložniške kmetije na Hrvaškem na splošno manjše kot pa na Slovenskem. To je razumljivo, če upoštevamo, da je bila gostota prebivalstva toliko večja, kolikor bolj se je pomikala meja med Turki v ogrsko-hrvaških deželah na sever in zahod; ljudje so zapuščali obmejno ozemlje in si iskali »prostor na soncu« v zaledju.

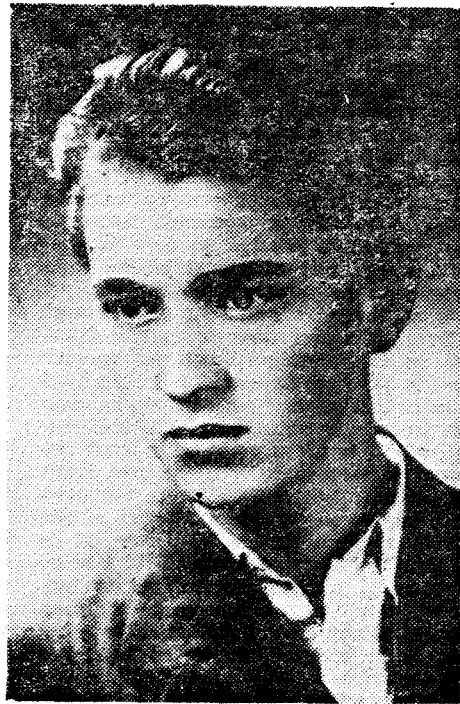
Tlačani na susedgrajsko-stubiškem gospostvu so si skušali izboljšati položaj vsaj nekoliko z vinogradništvom, ki prvotno ni bilo tako obremenjeno s podložniškimi dajatvami kot pa drugo obdelovanje zemlje. Na stubiškem področju je imelo vinograde kar sedem desetih tlačanov. Večina teh vinogradov je bila razmeroma velikih.

Med večino podložniških kmetov je bilo na tem gospostvu skoraj tretjina tako imenovanih željirjev (ki jih ponekod na Slovenskem imenujemo želarje). To so kočarji ali bajtarji, ki jih dandanes navadno imenujemo male kmete ali »polkmete«. Zemlje so imeli tako malo in večkrat so si jo pridobili sami na nerodovitnem svetu, kjer so izkrcili grmovje in drevje, potem pa so jo praviloma obdelovali brez vprežne živine, navadno z motikami. Zato so si morali zmeraj iskati še kakršenkoli postranski zaslužek, bodisi kot dninarji, bodisi kot rokodelci, vinogradniški težakji, drvarji, zidarji, tesarji itd. Prav to, ker so si zemljo pridobivali tam, kjer ni moglo skoraj nič koristnega zrasti, so večkrat spremenili, če je bila lega vsaj malo primerna, v »gorice« (pač na gričevnatem, včasih zelo strmem svetu). Na susedgrajskih in stubiških gričih, »goricah« je bilo precej »želarjev«, ki niso imeli nobene druge zemlje razen vinogradov (»goric«). Dohodek te zemlje pa so si seveda morali deliti z zemljiško gospodo; dajatve so bile za marsikoga komaj znosne, zlasti še za tiste, ki niso imeli nobenih drugih dohodkov.

Na gospostvu je živel še posebna plast prebivalstva, ki so jih imenovali predjalki ali svobodnjake. Vendar so se ti razlikovali od kmečkih svobodnjakov na Slovenskem. Verjetno je bila ta plast prebivalstva podobna tako imenovanim kosezom na Slovenskem, ki o njih še zmeraj ne ve-

Medicinci, padli v NOB

Srečko Puc-Boris

Rodil se je 4. aprila 1921 v Sv. Duhu pri Ostrém vrhu. Že v gimnaziji se je pridružil naprednemu gibanju in postal član SKOJ. Pred vojno je sodeloval v političnem delu med rudarji. Na medicinsko fakulteto se je vpisal v Ljubljani leta 1939 in poslušal 6 semestrov. Takoj v začetku vojne se je ves posvetil narodnoosvobodilnemu gibanju. Delal je tudi v ilegalnem tečaju prve pomoči leta 1941. Gestapovci so ga aretirali 13. decembra 1941 v Mariboru, potem pa so ga 18. februarja 1942 Nemci obsodili na smrt in ga čez pol ure ustrelili skupaj še z devetimi talci v Mariboru. Med njimi je bil tudi medicinec Ljubo Marion.

»Ko smo odhajali iz hangarja, nam je neki belogardist zaželel uspešna pogajanja s partizani, češ da bi si oni v hangarju tako rešili življenja. Ne spominjam se točno, ali smo še isti ali naslednji dan odšli vsi trije proti Ravniku. Na Lahovem blizu Ravnika smo srečali aktiviste in povedali, da so nas poslali na pogajanja... Aktivisti so nam rekli, da se nimajo več kaj pogajati, ker bela garda ne popusti in da jo bodo napadli... V Novo vas smo se vrnili naslednji dan. Bila je že svobodna (ustna izjava Jake Konca).

Gradnikova brigada osvobodi Bloke

V nedeljo, 12. septembra 1943, je župnik Anton Hren pri maši oznanil »veliko Jugoslavijok«. Bela garda je slovesno prisegla kralju Petru II., toda prisega je kaj malo veljala (Jani Šraj-Gačnik). Bloški župnik Anton Hren, ki je bil zagrižen organizator belogardizma, je bil že enkrat prisegel italijanskim fašistom. Zanj je znano, da se je oborožen in z italijansko čelado na glavi udeleževal pohodov proti partizanom. Zdaj pa je prisegel kralju Petru... Prav tako bi bil prisegel tudi Hitlerju, če ga ne bi bila že čez dva dni doletela pravična kazen.

Še tistega dne, tiste septembrske nedelje, je prišla na Bloke Gradnikova brigada, točneje njen 1. in 2. bataljon. Naša prizadevanja so rodila uspeh. Uresničil se je namreč naš glavni namen, da belogardisti niso pobegnili z Blok in da jih je Gradni-

kova še dobila v hangarju, ki ga je takoj obkolila. Poleg bloških belogardistov so se bili v hangar zatekli še belogardisti iz Loškega potoka. Vseh skupaj jih je bilo blizu 300.

Z Gradnikovo brigado je bilo tudi nekaj topništva 14. divizije, ki je imelo svoje položaje ob cesti Nova vas—Runarsko, od koder je bil odličan pogled naravnost na tarčo. Nekaj topovskih strelav so poglali na hangar še isti dan. Ko se je zmračilo, sta obe strani prenehali z bojem. Gradnikovci so imeli hangar vso noč obkoljen. Naslednji dan kmalu zjutraj so se spet oglasile močne eksplozije. Topničarji so poglali še nekaj strelav na hangar. Okoli devete ure se je na strehi hangarja skozi luknjo, ki je bila posledica natančnega topovskega zadetka, pokazala bela rjuha. To je bila zastava s katero se je vdala belogardistična »trdnjava«.

Vse to sem opazoval z vasi Studenec, nedaleč od topovskih položajev. Ko se je belogardistična postojanka vdala, sem se na oklopnem vozilu s skupino partizanov odpeljal v Novo vas. Tu je bilo vse drugače kot pred tremi dnevi; nikjer več ni bilo oboroženih belogardistov. Ljudje so se odahnili in zavladalo je vsesplošno veselje. Še isti dan je rajonski odbor OF prevzel občinsko oblast, še isti mesec pa so Bločani svobodno izvolili odposlance za kočevski zbor — prvi slovenski parlament. Sovražnik je do konca vojne še nekajkrat vdrl na Bloško planoto, toda svoje postojanke na Blokah ni imel nikoli več. Oblast je trajno ostala v rokah ljudstva...

mo dovolj zanesljivega, kljub številnim zgodovinskim in jezikoslovnim razpravam (raziskovalci si zelo nasprotujejo, dokončne znanstvene sodbe pa še ni). Na Hrvaškem je bilo v letih pred uporom na susedgrajsko-stubiškem gospostvu precej svobodnjakov ali liberatinov, ki so uživali posebnosti pravice, tako da so bili prosti večine podložniških dajatev in obveznosti. Zato pa so morali služiti v plemiški vojaški konjenici. Prav zaradi tega pa so si tudi lahko marsikaj dovoljevali nad brezpravnimi, nezavarovanimi kmečkimi podložniki. Ljudje so se jih bali kot nasilnežev. Bili so slepo orodje v rokah zatiralske gospode; ustrahovali so ljudi, se znašali nad njimi, za kar jim je dajala gospoda potuho kot pasjim prisklednikom, biričem. Franjo Tahy si je načrtno množil tolpo strahovalcev, nasilnežev; osvobajal je posamezne izbrane podložnike, ki so se mu zdeli najprimernejši za njegove namene. Novi svobodnjaki pa so mu bili seveda iz pasje hvaležnosti toliko bolj privrženi kot zagrizeni preganjanci ljudi, ki so sicer iz njihovih vrst izšli.

Zaradi boja med fevdalci za susedgrajsko-stubiško gospostvo v letih pred velikim kmečkim uporom je bilo na tem gospostvu več let izredno nemirno. Trajala je pravzaprav krajevna vojna, ki pa je terjala tudi precej žrtev, a trpeli so zlasti podložniki, ki jim ni moglo biti mar, kdo izmed »zlahtnih« roparjev bo zmagal.

Gospostvo sta do leta 1564 uživala kot nedeljivo celoto tuja velikaša, Madžar Andrija Barthory in Andrija Heninnyng-Theuffenach.

Toda na graščini je bivala le Heninnynghova družina. Ko je Andrija Heninnyngh umrl, je ostala na Susedgradu njegova vdova Uršula s tremi hčerami, Barthoryja je na gospostvu zastopal njegov upravitelj. Leta 1564 se je Barthory odločil prodati svoj del gospodarstva, toda ni mogel pregovoriti Heninnynghovice, da bi si v ta namen poprej posest razdelila, zato je lahko prodal le tako imenovani virtualni delež. Kupec je bil zloglasni Franjo Tahy. S tem so se začeli vsi nadaljnji dogodki, ki so bili mnogi med njimi izredno usodni za množico podložnikov.

Tahy je kot solastnik prispel v Susedgrad z velikim hrupom in pompom v spremstvu oborožene tolpe. Takoj

(Se nadaljuje)

Bazovica 1973

V Bazovici — ime te vasi ima v naših srcih prav poseben zven, saj nas neposredno spominja na štiri junake: Bidovca, Marušiča, Miloša in Valenčiča, ki so na bazoviški gmajni padli pod fašističnimi streli natanko pred 33 leti, 6. septembra 1940 — se je minulo nedeljo zbralo na veličastnem slavlju ob odkritju spomenika padlim v NOB velika množica ljudi. Bazovica že dolgo ni sprejela tolikšne množice, in tudi razpoloženje, ki ga je ta množica ustvarila, je bilo tako, da je naravnost izžarevalo tisto partizansko ozračje, ki nam je omogočilo zmago nad sovražniki našega rodu. Udeležila se ga je dobesedno vsa vas, prihiteli so ljudje iz sosednjih kraških vasi, iz Trsta, iz krajev onstran meje, z Goriškega in iz Furlanije. Zbrali so se stari borci in aktivisti Osvobodilne fronte, ljudje, ki so bili pripravljeni dati vse za stvar naše svobode. Prisotna pa je bila tudi mladina, sinovi in hčere tistih, ki so znali pridobitve in vsebino NOB in njegove ideale prenesti na mladi rod, da bo na teh osnovah gradil svojo prihodnost. Težko bi bilo prešteti množico tisočev in tisočev, ki se je zgrnila pred spomenikom, da bi s svojo navzočnostjo izkazala spoštovanje in hvalenost njim, katerih imena so vklesana v kraški kamen sredi Bazovice, ki so umrli zato, da bi preživeli, da bi slovenski rod živel svobodno na svoji zemlji.

Svečano odkritje spomenika, ki je delo arh. Darija Jagodica in akad. kiparja Sto-

jana Batiča, so s svojo navzočnostjo počastili tudi številni ugledni predstavniki slovenskega in italijanskega narodnoosvobodilnega boja in odporniškega gibanja. Med njimi je bil dr. Aleš Bebler-Primož, narodni heroj in partizanski prvoborec na Primorskem, dalje Mario Lizzero-Andrea, znani partizanski garibaldinski komisar ter sedanji predsednik deželnega odbora ANPI, ki je zastopal tudi Arriga Boldrinija, predsednika vsedržavnega odbora ANPI — oba sta spregovorila in poudarila nujnost protifašistične solidarnosti slovenskega in italijanskega ljudstva. Slavlju so prisostvovali predstavniki pokrajinskih in krajevnih odborov ANPI iz Furlanije-Juljske krajine, član republiškega odbora ZZB NOV Slovenije Miro Škapin in predstavniki ZZB NOV iz mnogih primorskih občin ter zastopniki SNOUB Bazoviške ter mnogi drugi.

Spomenik, ki so ga postavili domačini z lastnimi sredstvi in lastno prizadevnostjo, da bi počastili spomin svojih žrtev v boju za svobodo in njihovo oporoko posredovali bodočim rodovom. Spomenik so odkrili matere in vdove padlih. Kulturni del sporeda so izpolnili bazovska mladina z zborno recitacijo, član SSG Jožko Lukeš, domačin Miro Presl, godba iz Ricmanj ter Tržaški partizanski pevski zbor. Pred odkritjem spomenika NOB so s krajsjo spominsko svečanostjo počastili tudi štiri bazoviške žrtve...

Proslava 8. SNOUB v Dolenjskih Toplicah

Dne 8. septembra je bila v Dolenjskih Toplicah proslava 8. SNOUB Frana Levstika. O borbeni poti brigade je zbranim govoril tovariš Franc Sotler-Pavijan. Proslave se je udeležilo okrog 170 bivših borcev in več kot 1000 drugih občanov. Ob tej priložnosti je bilo sklenjeno tudi pobratenje med borci Topliške doline in Hrastnika. Na sliki vidimo tovariša Sotlerja med govorom.

Foto Dokl

Srečanje v Metliki

S proslave 15. SNOUB — belokranjske v Metliki, ki je bila v nedeljo, 9. septembra. Govoril je član predsedstva SFRJ Marko Bule, ki ga vidimo na govorniški tribuni pred zbrano množico.

Foto Dokl

Občinski komite ZKS Sežana
Občinska konferenca SZDL Sežana
Občinski komite ZMS Sežana
Občinski sindikalni svet Sežana
in ZZB NOV občine Sežana

čestita vsem delovnim ljudem in kolektivom ob praznovanju 30. obletnice množičnega upora Primorcev proti fašizmu in priključitvi k matični domovini Jugoslaviji.

(Nadaljevanje s 5. strani)

se je začel vesti, kot da je sam lastnik gradu in vsega gospodarstva. Za posest je kazal največje zanimanje, ne pa tako kot Barthory, ki menda Susedgrada ni nikdar niti videl.

Hennynghovci niso hoteli priznati veljavnosti kupčije. Začela se je kot jara kača pravda. Toda tožitelji očitno niso bili tako spretni kot Tahy. Pravda je trajala dvajset let, vmes pa se je marsikaj zgodilo in največji dogodek je bil vsekakor kmečki upor leta 1573. Med pravljanjem je nastalo v Susedgradu pravo »vojno stanje«. Tahy je s tolpo štirideset oboroženih stražarjev stalno oblegel grad: vsi grajski vhodi so bili zastraženi, tako da se Hennynghovci niso mogli ganiti iz gradu. Solastnica gospodstva je bila prava jetnica.

Tahy pa je takoj pokazal svojo oblastnost tudi nad podložniki. Pritožb nad njegovim samopašnim ravnanjem in divjanjem je toliko, da je postalo razumljivo, zakaj se je pri velikem uporu leta 1573 nekaterim zdelo tako pomembno prav to, ne pa tudi drugi vzroki velikega upora, pravzaprav kmečke vojne.

Hennynghovci so končno spoznali, da ne bodo zlepa nič dosegli. Na pobudo svojih prijateljev med plemstvom so pripravili »puč«. Ko je začetek leta 1565 Tahy odpotoval iz Susedgrada v Požun, so vojščaki Uršule Hennyngh nenaadno napadli Tahyjeve stražarje, jih zaprli v vso grajsko služnčadjo vred. Pri tem napadu na Tahyjeve oprode so sodelovali tudi številni kmetje. Tahy pač ni bil priljubljen med njimi.

Toda s tem, z zmago Hennynghovcev, se je vojna šele prav začela. Tahy se je v vsej luči pokazal šele potem. Sprva Tahyja niso sploh pustili v Susedgrad. O njegovi vrnitvi bi se bili pripravljali pogajati šele po končani pravdi, ali je bila prodaja sploh veljavna. Toda Tahy je imel zelo močne zaveznike, med njimi predvsem bana Petra Erdödyja. Ban je skušal najprej s političnim pritiskom prisiliti Hennynghove, da bi se sporazumeli s Tahyjem. Ko se je poskus izjalovil, pa je zbral vojaštvo, da bi s silo »ustoličili« Tahyja v Susedgradu. Hennynghovci tudi niso držali križem rok. Njihov zaveznik podban Ambrož Gregorijanec je najel haranije (kakor so imenovali hrvaške najemniške vojaše, pešce, ki so bili prvotno v

službi stanov v obrambo pred turškimi roparji). Erdödyjeva vojska je poleti 1665 neuspešno oblegala Susedgrad, končno pa so jo branilci še pošteno naklestili. Med napadalci so bili kot poveljniki osebno navzoči celo tako »visokorodni« velikaši, kakršen je bil sam ban. Z njimi je grad naskakoval tudi Tahy s svojim sinom. Končno pa so vsi komaj ušli in si našli zatočišče v Cesargradu. Na bojišču so zapustili ne le topove, ki so z njimi obstreljevali debelo grajsko zidovje, marveč celo bansko zastavo...

To bitko je bilo treba omeniti predvsem zaradi tega, ker so sodelovali in odločili kmetje, ki so branili pred napadalci Susedgrad. Banska vojska je na začetku svojega pohoda na Susedgrad požgala več vasi in zato so se kmetje še toliko bolj ogorčeno postavili po robu soldateski, ki jim je hotela vsiliti osvraženega Tahyja za zemljiškega gospoda.

Oblastniki so se potem še zlasti grdo maščevali nad Hennynghovci in podložniki. Obrambni boj branilcev Susedgrada so razglasili za upor, ker so se uprli banski vojski, torej vojski vrhovne oblasti v hrvaškem kraljestvu. To je bila po njihovi sodbi »veleizdaja«. Na saborskem zasedanju so odžagali podbana Ambroža Gregorijanca, ki jim jo je zagodel kot organizator obrambe Susedgrada. Zato zmaga Hennynghovcem ni prav nič koristila in kmalu po nji je je v Susedgrad vrnil Tahy.

Maščevalni in oblastni, krvoločni Tahy pa ni bil zadovoljen le s tem. Storil je prav vse, da so njegovo maščevalnost čutili kar najbolj vsi zavezniki Hennynghovcev, toda ne le plemstvo, marveč tudi vsa grajska služnčad in zlasti še ubogi podložniki, kmetje. Nekateri so sicer pobegnili, vse druge pa je Tahy neusmiljeno pestil. Kaj vse je počenjal, vidimo med drugim iz tega, da je dal grajskega služabnika Ivana Saboja, težko uklenjenega in oblečenega v samo srajco sredi zime odgnati iz Stubice v grajsko ječo v Susedgrad. Nesrečnež je bil čez nekaj dni rešen trpljenja, ko je umrl v ječi. Tahy je izročil krvniku tudi Uršulinega podkaštelana. Zrtev pa je bilo še več.

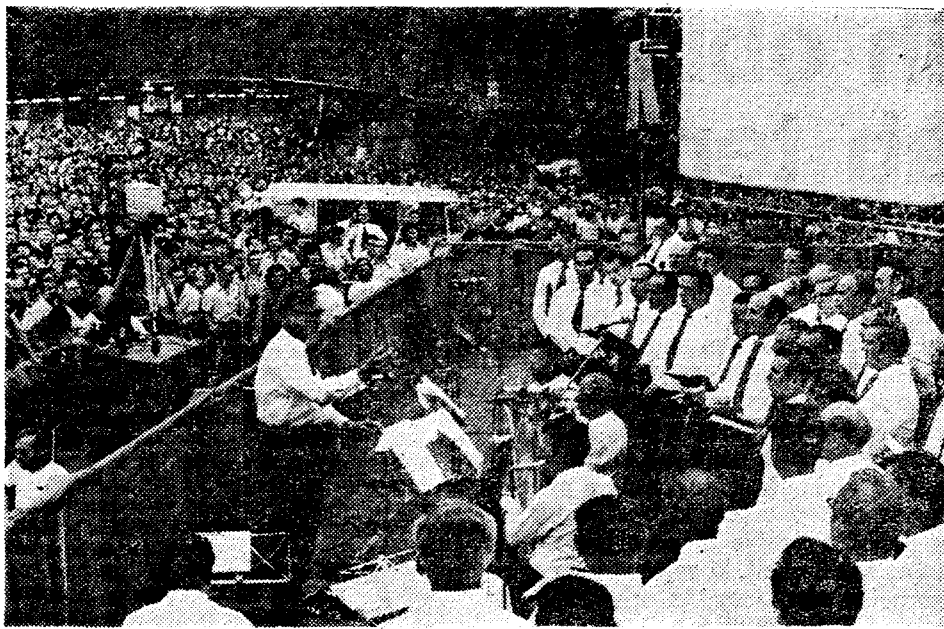
Septembra 1566, ko še ni bila končana pravda za gospodstvo, je upravo nad polovico posesti v imenu ogrskega kralja (avstrijskega cesarja) Maksimilijana II. prevzela ogrska komora (vladarska uprava). Kralja sta na gospodstvu zastopala upravitelj Stjepan Grdak in knjigovodja Ivan Varaždinec. Prva komorska uprava je delovala tri leta, do leta 1569. V tistem obdobju so se nenehno vrstili

spori med njo in Tahyjem. Tahy pa si je na vse kripilje prizadeval, da bi kraljevsko upravo kar najbolj očrnil. Ves čas je trajal dvoboj med Tahyjem in upraviteljem Grdakom, ki ta se pritoževala drug na drugega komorski upravi. Iz teh pritožb se jasno kaže, kako so zaradi Tahyjeve brezvestnosti in krutosti trpeli podložniki. Proti Tahyju so se pritoževali tudi v hrvaškem Saboru, vendar nasilniku ni mogel nihče do živega. Tahy je celo dosegel, da mu je Maksimilijan dal v zakup cesarski del gospodstva, to je delež Hennynghove vdove Uršule. Tahy je sklenil pogodbo o zakupu za tri leta.

Hennynghovci se niso sprijaznili z izgubo posesti. Ko se je nekoliko polegel vihar in bil pozabljen »greh«, češ da so se uprli banski oblasti, so si spet začeli pogumneje prizadevati, da bi se vrnili v Susedgrad. Dosegli so — saj so imeli tudi dobre zveze celo na cesarkem dvoru — da jim je cesar po posredovanju nadvojvode Karla leta 1570 odpustil prekršek, da so izgnali Tahyja iz Susedgrada in premlatili bansko vojsko. Začetek leta 1571 so sklenili z vladarjem skrivno pogodbo; zavezali so se, da bodo cesarju plačali 10.000 forintov, če bodo že v letu dni dobili spet svojo posest. Vidimo torej, da je bilo že tedaj celo pri cesarju mogoče doseči s tem, kar dandanes imenujejo »kuvert«, česar sicer niso uredili niti z vojno... Niti »njegovo veličanstvo« se ni branilo podkupnine in je bilo vsaj tako popolnoma enako drugim smrtnikom.

Potem pa je mogočno »njegovo veličanstvo« moralo le še poskrbeti, da bi Tahy pobral šila in kopita z gospodstva. Toda s Tahyjem ni kazalo češenj zobati niti cesarju. Po pogodbi je Tahy upravljal gospodstvo do leta 1572. Avgusta 1571 pa sta prišla v Susedgrad cesarjeva komisarja, da bi odžagala Tahyja. Nič nista opravila. Tahy je vztrajal, da se ne bo pogajal o izročitvi uprave, dokler ne bo minil pogodbeni rok. Ni pa vedel, kaj so skuhal za njegovim hrbtom, zato se je kmalu po prihodu komisarjev obrnil na cesarja s prošnjo, naj bi ne uvedel nove (fiskalne) uprave. Skliceval se je na to, kakšne težave so bile z nekdanjim upraviteljem Grdakom, češ da je zelo slabo gospodaril v veliko vladarjevo škodo.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Milano, park Arena-Castello. Nastop Partizanskega pevskega zbora iz Ljubljane.

Naši pevci spet v Italiji

Partizanski pevski zbor iz Ljubljane je v tem poletju že tretjič nastopil v Italiji. V nedeljo, 9. t. m. je zapel v osrednjem milanskem parku. Na sporedu je imel najbolj znane partizanske in revolucionarne pesmi, ki jih je občinstvo sprejelo z navdušenjem tako kot pred tedni v Benetkah in Rimu.

Tudi tokrat je zbor nastopil na festivalu komunističnega tiska, ki je trajal od 1. do 9. septembra. Na trgu Piazza del Canone, pred glavnim pročeljem gradu Castello Sforzesco, se je zbralo več kot stotisoč ljudi (nekateri Milančani so nam zatrjevali, da jih je najmanj dvesto tisoč), ki so naše pevce nagradili z navdušenimi aplavzi. Škoda, da niso mogli odpeti celotnega programa, ker je zaradi prehude gneče po ulicah prišlo do znatne zakasnitve pri nastopu.

Takoj po koncu nastopa so se pojavili na odru najvišji voditelji komunistične stranke, med njimi generalni sekretar Enrico Berlinguer in Luigi Longo. Z njimi so bili tudi glavni uredniki velikih komunističnih dnevnikov »L'Unità«, »Pravda« in »L'Unità«, član CK poljske združene delavske partije Jan Szedlak in drugi znani delavski vo-

ditelji. Prireditelji festivala so našemu zboru izkazali posebno čast s tem, da so predvideli nastop ob zaključku glavnega dela programa.

Na festivalu so sodelovali tudi številni ansambli iz tujine, največ s Poljskega. Vse nastope so prenašali s pomočjo festivalskega televizijskega omrežja po vseh delih velikanskega parka.

V dopoldanskih urah smo si ogledali spreved delavcev iz vse Italije. Na upravi festivala so nam povedali, da jih je prišlo nad pol milijona. Prispeli so s posebnimi vlaki in s tisoči avtobusov. Nepopisen vtis so napravile reke ljudi, starih in mladih, ki so se z vseh strani zlivale v enoten sprevod med Piazza del Duomo in grajskim parkom. Le redke ulice v mestnem središču so bile odprte za promet z osebnimi vozili.

Organizatorji so izjavili, da jih je izredno velika udeležba presenetila. Mnogo ljudi je moralo prespati kar v parku na golih tleh, zmogljivosti gostišč so bile premajhne. Z velikim veseljem lahko sprejemno ugotovitev, da so napredne sile v Italiji številne in močne, kot so bile pred tridesetimi leti.

POLDE VRBOVŠEK

STANE TERČAK:

Ukradeni otroci

Glede na to, da je delo že enkrat izšlo, in sicer leta 1962, da je zanj leta 1961 pisec prejel I. Kajuhovo nagrado ter da so ob tej priložnosti razmeroma veliko pisali o Terčaku in o »ukradenih otrocih« bi bil morda za mnoge bralce, ki se vsebine še spominjajo, podrobnejši prikaz tega dela nezanimiv.

Za tiste, ki prvič niso brali poročil in ocen in tudi ne knjige, oziroma so morda vsebino pozabili, naj ponovim: Ukradeni otroci je nekolikanski poetiziran in poslovenjen naziv za vse tiste otroke, ki so jih nacisti vzeli staršem in skušali iz njih narediti sodobne janičarje. To se pravi, zatreti v njih spomin na starše in domovino ter vzgojiti v pasje vdane in brezobzirne hlapce nacističnega režima in strupene velikomestne šoviniste. Pod vplivom v današnjih časih že smešne in popolnoma neznanstvene »teorije« o večvrstnosti nordijske rase, ki je obravnavala ljudi kot plemensko živino, so »odkrili« tudi med nami Slovenci kar precej »čistih« Nordijcev. Po temeljitem prebiranju so nas razdelili na več vrst ne po razumnosti na značaju, ampak po barvi las, oči in postavi. Tisti, ki so podobno kot živina na razstavi dobili boljšo oceno, so s tem tudi pridobili možnost, da kar najhitreje postanejo pravi Nemci in nacisti. Toda mnogi odrasli so podobno kot pripadniki slabše ocenjenih vrst raje kot k nacističnim zlatim jaslom odšli v hosto, njihove nesrečne otroke pa so pobrali in odpeljali v Nemčijo. Tam so jih razdelili nacističnim družinam brez otrok ali z malo otroci, nekaj pa so jih vzgajali v nekakšnih sodobnih najdenišnicah, kakršne je opisal v svojih delih Charles Dickens.

Mimogrede: ob tem ko Terčak opi-

suje načrtno ugrabljanje otrok, ki ga je organiziral nacistični državni aparat, pa opisuje tudi drugo podobno ustanovo, namreč razvpiti »Lebensborn«. Esesovci naj bi v okvirih te organizacije kot nekakšni plemenjaki oplojevali sfanatizirane nacistke, otroke pa bi vzgajali skupno v posebnih domovih. Kasneje se je pokazalo, da takšen za živino primeren način za vzgojo otrok ni dober, saj so mali nesrečneži plačali zanesenjaštvo staršev z značajno in umsko pohabljenostjo.

Kot že rečeno, je knjiga že enkrat izšla. To, da so jo izdali po enajstih letih še enkrat, je dokaz, kako se naši ljudje zanimajo za naše najmlajše žrtve nacističnega genocida, ki jih je bilo v Sloveniji nad 10.000. Najbrž pa povzroča povečano zanimanje za trpljenje slovenskih otrok in njihovih staršev ponovno oživljanje fašizma, zlasti v državah ob naših mejah. Prav nespoštovanje vseh mednarodnih obveznosti in splošnih človeških meril glede otrok pa nas sili k razmišljanju, kaj lahko pričakuje narod od morebitnega napadalca, kakršni so bili nacisti.

MP

ZBOWID PRIREJA 2. ZNANSTVENO KONFERENCO

Zdravstvena komisija ZBOWID (Združenje poljskih borcev) za varšavski okraj pripravlja za 9. decembr 1973 drugo znanstveno konferenco o poznih posledicah bivanja v koncentracijskih taboriščih in pri ilegalni dejavnosti ter v partizanskih bojih ter o zgodovini medicine med vojno in o okupaciji Varšave.

TUDI GRADNIKOVA BRIGADA JE RAZOROŽEVALA

V oddaji »Se pomnite, tovariši...« bo v prvem radijskem sporedu 18. 9. ob 10.05 oddaja Vinka Sumrade-Radoša pod naslovom »Tudi Gradnikova brigada je razoroževala italijansko vojsko«.

»GARCIA LORCA«

Oddajo o velikem španskem pesniku, neumornem borcu proti španskemu fašizmu, ki ga je umoril, bo na sporedu 15. 9. ob 11.00 v »TV V SOLI«.

»PO DOMAČE SREDI LJUBLJANE«

Gre za akcijo »Kumrovec in Kozjansko«. Ves denar je namenjen za to akcijo, ker so se nastopajoči glasbeni umetniki odpovedali plačilu. Prenos — ki bo v nedeljo 16. 9. popoldne — čas še ni določen — bo trajal okrog 60 minut in ga bo televizija oddajala neposredno.

OD ZORE DO MRAKA

To bo oddaja, ki bo naarobno prikazala moderen pouk in celotno življenje gojencev naših vojaških akademij. To ima poseben pomen za Slovenijo, ki prav na tem področju najbolj zaostaja po številu kadrov. V oddaji, ki bo na sporedu TV 18. 9. ob 18.25, bodo prikazane najmoderneje metode pouka. Oddaja je na sporedu prav v septembru, saj jo to mesec odločevanja mladih za razne poklice, vojaški poklici pa so zaradi možnosti različnih specializacij izredno perspektivni.

OD GRMEČA DO DINARE — I. DEL

Pot v tej oddaji, ki bo na TV sporedu 18. 9. ob 19.20, nas bo peljala do Bosanske krajine, enega najbolj revolucionarnih ozemelj med NOV in v Drvar, kjer so izbrane Hitlerjeve enote izvedle 1944. desant. Vsaka hiša je bila priča teh usodnih trenutkov, ko se je bil boj za Glavni štab NOV in POS s tovarišem Titom na čelu. Med 17.000 prebivalci je bilo 4.600 aktivnih borcev, med njimi pa je kar 600 nosilcev spomenic-

POGOVOR O SAMOUPRAVNIH SKUPNOSTIH

Pogovor bo na TV sporedu 18. 9. ob 20.35. Nova ustava predvideva položaj samoupravnih interesnih skupnosti. V oddaji bodo sodelovali predstavniki republiške ustavne komisije, komisije za družbeno-ekonomske odnose pri CK ZKS ter predstavniki nekaterih interesnih skupnosti. Pogovor bo skušal odsveliti vlogo interesnih skupnosti v našem družbeno-političnem sistemu, njihov odnos do skupščinskega sistema, pa tudi oblikovanje dolgoročnih samoupravnih sporazumov.

»ZGRADBA MARKSISTIČNEGA MIŠLJENJA«

Oddaja pod gornjim naslovom bo na prvem radijskem sporedu v sredo 19. 9. ob 9.40.

ne zamudite

»CHE« GUEVARA

Istega dne bo TV prikazala ob 20.35 film Francisca Rabala o slavnem sodelavcu Fidela Castra, ki je po zmagi socialistične revolucije na Kubi poskusil podobno revolucijo zainicirati tudi v Boliviji, a ni uspel. Ni bil tujec samo za ljudi, za katere se je boril, tudi razmeram je bil tuj. Odtod neuspeh in tragična smrt.

VELIKE BITKE

Tisti, ki so zamudili dokumentarno TV serijo »Velike bitke«, si jo bodo lahko ogledali ob četrtkih ob 21.50 na oddajniku Sijeme.

KAJ HOČEMO — OB USTAVNIH IN KONGRESNIH RAZPRAVAH

Oddaja bo govorila o položaju mestne skupnosti, kot jo predvideva nova republiška ustava. Prikazane bodo posebnosti mestne samoupravne skupnosti. Oddaja bo 19. 9. ob 19.15.

JUBILEJNO SREČANJE V NOVI GORICI

Ob 30-letnici obnove slovenskega šolstva

V soboto, 22. septembra 1973 popoldne, bo v kinodvorani Soča v Novi Gorici srečanje partizanskih učiteljev Primorske. Po doslej zbranih prijavah se bo zbralo okrog 300 partizanskih učiteljev Primorske.

Pokroviteljstvo nad tem srečanjem je prevzelo vseh 10 predsednikov občinskih skupščin Primorske, in prav ta čas se vrstijo seje svetov občinskih temeljnih skupnosti, na katerih sprejemajo domicil nad partizanskim šolstvom v okviru vsake posamezne sedanje občine.

Prvič po vojni se bodo torej letos v Novi Gorici zbrali partizanski učitelji Primorske. Spomnili se bodo razpada Italije in v tej zvezi obnove slovenskega šolstva na Primorskem. Tedaj je namreč na mah prenehala veljavna Gentilejeve šolske reforme, sprejete septembra 1923, ki je bila smrtna obsodba za slovensko šolo. Spontano so v

tisti jeseni pred 30 leti začele po Primorski nastajati nove slovenske šole. Narodnoosvobodilni svet za Primorsko je 22. oktobra 1943 izdal odločbo o ustanavljanju slovenskih šol na Primorskem.

V skrajno težavnih razmerah so si tedaj partizanski učitelji pomagali, da so obnovili slovensko šolstvo. Petina teh učiteljev je imela primerno strokovno izobrazbo, vsi drugi pa so si z vsemi močmi prizadevali dati otrokom najpotrebnejše osnove. Učili so jih pisati in jim vsajati v srca čut domovinske ljubezni. Na srečanju bodo vsi ti učitelji, katerih pretežna večina so ženske, dobili umetniško izdelano spomenico — PRIZNANJE.

To srečanje bo povzdignilo svoj glas tudi zoper zanikanje slovenstva v Beneški Sloveniji in zoper zatiranje slovenske besede na Koroškem v Avstriji.

C. Z.

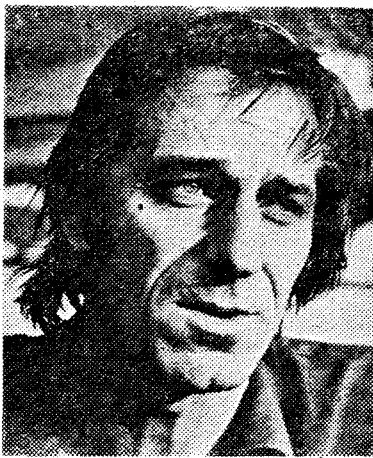
PRIPRAVE NA »VELIKO SOLSKO URO«

Beograjski pesnik Ljubivoje Ršumović je končal tekst za letošnjo »Veliko solsko uro« v Samaricah, ki se že tradicionalno odvija vsako leto enaindvajsetega oktobra — na dan pokola kragujevskih rodoljubov. Poemo na »Veliki solski uri« bodo izvajali: skupina profesionalnih igralcev, mladina, orkester Jugoslovanske narodne armije in zbor »Branko Krstanović«.

beležke

ZAVNOH 1943

Ob trideseti obletnici Antifašističnega sveta narodne osvoboditve Hrvatske je bil pred kratkim predstavljen najnovejši film Lordana Zafranovića »ZAVNOH 1943«. »To je delo, narejeno v povsem novem filmskem jeziku, ki ni osnovan na scenskem oživljanju zgodovinskih dogodkov v stilu že znanih spektaklov, marveč ima za osnovo dokumentarno fotografijo«, je izjavil režiser filma.

NOVI FILM STIPE DELIĆA

Na vprašanje, kakšni so njegovi nadaljnji načrti, je režiser »Sutjeske« Stipe Delić dejal:

— Vsekakor želim posneti film z vojno tematiko. To sem se že odločil in delovna skupina ga že pripravlja. To bo film o jugoslovanski vojni mornarici pod delovnim naslovom »Od Podgore do El Shata«.

ŠVICARSKI SPOŠNI LJUDSKI ODPOR

Švicarski obrambni minister je pred kratkim potrdil, da bo švicarska obrambna politika še nadalje zasnovana na načelih splošnega ljudskega odpora, kar pomeni, da se bo za neodvisnost svoje države borilo vse ljudstvo. Tudi sporočilo švicarske vlade z dne 23. avgusta poudarja, da obrambna politika njene dežele izhaja predvsem od tega, naj bo vsakemu morebitnemu napadalcu jasno, da lahko Švico osvoji le za ceno nesprejemljivih izgub. Ker pa je švicarska vojska zelo dobro oborožena in se njeno orožje nenehno izpopolnjuje, s tem narašča tudi cena, ki bi jo moral sovražnik plačati, če bi hotel vdreti na švicarsko ozemlje.

Obrambni minister je še dejal, da bo Švica varna pred morebitnim napadom le v primeru, če bo za obrambo pripravljen čim večji del prebivalstva. Zato pa se v zadnjem času mladi upirajo služiti vojaški rok. Število teh sicer ni veliko, vendar jih je iz leta v leto vse več.

Švica, ki ima v primerjavi z drugimi evropskimi deželami svojevrsten koncept obrambe, se oslanja na vse za orožje sposobne državljane, ki so stari od 20 do 25 let (oficirji do 55 let). Obvezna vojaška služba traja štiri mesece, toda vojaški obvezniki se zato izpopolnjujejo vsako leto po tri tedne.

NEUSPEŠNI POIZKUSI

V ameriških uradnih krogih upajo, da bodo v kratkem ponovno začeli preskušati rakete tipa poseidon. Poskuse so ustavili zaradi vrste neuspehov tako glede samih raket kakor tudi pri preskušanju jedrskih

zanimivosti

bojnih glav. Zadeva je bila že tako resna, da je celo kontraadmiral Smith, direktor projekta za rakete in z njimi oboroženih podmornic polaris, senatu predlagal, naj se odpovedo tem raketam. Znano je, da imajo rakete poseidon po deset jedrskih bojnih glav, ki jih lahko usmerijo na različne cilje. Po dvainpetdesetih poskusnih izstrelitvah je prišlo do zastoja, proizvajalec Lockheed in mornariški strokovnjaki pa so skušali ugotoviti, ali so napake, ki so se pokazale med poskusi, posledica napaknih konstruktivnih rešitev ali pa slabe kvalitete.

Američani imajo 41 podmornic, ki so oborožene z raketami. Od teh že na 31 podmornicah nadomeščajo prejšnje rakete polaris z novimi tipa poseidon. Vsaka podmornica ima po 16 raket, torej 160 bojnih glav.

TANKI ZA PRVO POMOČ

Inženirske enote izraelske vojske so konstruirale poseben tank za prvo pomoč. V bistvu gre za ameriške tanke tipa patton in sherman ter za sovjetske tanke T-54 in T-55, zaplenjene v zadnji izraelsko-arabski vojni, ki so jih predelali in opremili z najnovejšimi pripomočki za dajanje prve pomoči, transfuzijo krvi in manjše kirurške posege.

BODO PROTESTI LE ZALEGLI?

Francoski obrambni minister je pred kratkim odpotoval na Makij-sko otočje na Tihem oceanu z namenom, da ugotovi, ali so tam dane vse potrebne okoliščine za prihodnje podzemeljske jedrske poskuse. To otočje je od Tahitija oddaljeno približno 1200 morskih milj.

Vse kaže, da se skuša francoski obrambni minister osebno prepričati, če bi bilo mogoče dosedanje sporne eksplozije v zraku na otoku Mururoa nadomestiti s podzemeljskimi jedrskimi poskusi.

»ČISTO« JEDRSKO OROŽJE

Agencija Reuter je sporočila, da ameriška vlada razmišlja o uvedbi novega jedrskega orožja za svoje potrebe v Evropi. Gre predvsem za rakete in granate, ki bi bile od sedanjih varnejše in natančnejše in ki bi bile »za civilno prebivalstvo manj nevarne«.

To orožje bi namreč bilo »čisto«, ker bi vsebovalo manj radioaktivnosti od sedanjega jedrskega orožja. Vrednost projekta bi bila dve milijardi dolarjev. Trdijo, da bi se novo orožje kaj hitro amortiziralo, ker se ZDA še dolgo ne nameravajo umakniti iz Evrope.

obrambna vzgoja in ljudska zaščita

Po slemenih oblačnih in po grapah temačnih

Najbrž je skoraj odveč govoriti o tem, kako nadvse pomembno vlogo v pripravi na splošni ljudski odpor in sploh v zamisli odpora ima naša mladina, vse od najmlajšega rodu naprej. Kako nenadomestljiv dejavnik v boju so mladi, nam dokazuje naš NOB, za njim pa tudi osvobodilni boj vietnamskega ljudstva in boj še marsikaterega drugega naroda. Zato pri nas mlade vključujemo v vsakovrstne dejavnosti, v katerih si nabirajo znanje, koristno v SLO: v taborniške organizacije, planinske, v orientacijske centre, v svoje akcije jih pritegujejo rezervni vojaški starešine, borci NOV, vsi, ki so kakorkoli povezani s pripravi na SLO. Mladi si nabirajo spretnosti v orientaciji, učijo se živeti v naravi, privajajo se na lažje pehotno orožje in sem ter tja tudi že odkrivajo prve osnove taktike. Ena takih akcij, ki zajame vsako leto precejšnje število mladih tabornikov in planincev, je orientacijsko tekmovanje za Milovanovičev memorial. Reportažo z letošnjega pohoda sta nam pripravila naša sodelavca LJUBA in MARJAN GARBAJS.

Dajem častno besedo, da bom čuval bratstvo in enotnost naših narodov, svobodo Socialistične federativne republike Jugoslavije in druge pridobitve ljudske revolucije,

da se bom vedno boril za gradnjo socializma in za vse, kar je napredno, plemenito in pravično ter

da bom živel in delal po taborniških zakonih.

Ves prejšnji dan je v Bohinju deževalo. Z Marjanom sva upala, da bo naslednji dan lepši, drugače nama ne bi ostalo drugega, ko da lepo pospraviva aparate ter pobereva šila in kopita proti Ljubljani.

V taboru Gozdne šole pod Naklovo glavo je bilo še vse mirno. Prišla sva zgodaj in pod šotorskimi krili je bilo še čutiti enakomerno dihanje spečih. Prav prilegla se nama je kavica Kržišnikove mame iz Kopra, drugače prave Gorenjke iz Zirov. Njeni otroci so odrasli, mož, partizan, ni dočkal svobode. Tu med mladimi je spet našla košček sreče zase. »Ko bi on videl te moje, pridne razgrajace! Rada jih imam. Naša mladina, ti moji fantje in dekleta so zlati. Dajte no, toliko pišete o huliganih in nesposodobnih dekletih, da bodo še res postali taki...« In že je hitela po opravih, že so prišli prvi, da si potešijo jutranjo lakoto.

Tomo Mehela nama je povedal, da pričakujejo tekmovalce za Milovanovičev memorial iz vse Slovenije, iz vrst planincev in tabornikov, kajti to je skupna akcija Zveze tabornikov Slovenije in Planinske zveze Slovenije, tradicionalni orientacijski pohod, slovesen zaključek gozdne šole. Pričakovali so pionirke in pionirje, mladinke in mladince, članice in člane; zanje so imeli v programu šest različnih težavnostnih prog, dolgih od 5 do 15 kilometrov. Tekmovanja se je udeležilo 20 ekip.

Start je bil v vasi Kamnje pri gasilskem domu. Pridružila sem se eni izmed ekip. Do prve kontrolne točke pojdem z njimi, potem bom počakala na naslednje ekipe.

Kam? Na desno, proti vasi Brod in čez Senožete proti Bohinjski srednji vasi, ali na levo proti Polju in pod Rudnico v Staro Fužino, nato pa proti Studorju? Obe poti sta zahtevni in dolgi. Odločila smo se za drugo.

Ker v bližini ni bilo mostu, smo morali

prebroditi mrzlo Savo, približno 2,5 km daleč od Svetega Janeza; prav nobenega priokusa po poletju nisem imela. Tu smo srečali drugo ekipo.

Pohiteti moram, sicer lahko zgrešim pot: do kontrolne točke jim moram »držati štih«. A to ni bilo kar tako. Moji »sotekmovalci« so bili člani planinskega društva »Delo«. Boris, njegov brat in KULI so pra-

vi korenjaki. Ne smem dovoliti, da bi zaradi mene izgubili na času, čeprav mi zagotavljajo, da me nočejo pustiti na cedilu na račun »rekorda«. Stisnila sem zobe, morala sem se potruditi. Vsem je lil pot z obrazov. Spustili smo se v težko prehodno grapo.

Blizu prve kontrolne točke moramo že biti, kakih 300 do 400 m od starega kužnega znamenja. Kje je kontrolor?

Ni ga. Odkrili smo ga šele kakih 250 m od prve točke. Že smo jo mahinili proti drugi, ob mostu, kjer pelje pot z Rudnice v Staro Fužino. Pred nami je bila članska ekipa odreda Dobre volje iz Ljubljane.

Naj se na kontrolni točki ustavim? Hit-

rejši bodo. Na poti smo postali že prekaljeni tovariši. Nak, skupaj gremo.

Na drugi kontrolni točki nam je prijetno zadisala pečena koruza. Na poti proti tretji točki pa smo srečali mladinsko ekipo tabornic OSK iz Škofje Loke. Fantje ne bi bili fantje, če se ne bi ozirli za tako brhlimi dekletji.

Kljub naporni poti nam je tekel jezik, da je bilo kaj, in izvedela sem, da je bil eden teh z mislimi ves čas pri svoji ženi in 6 mesecev starem sinku. Tudi drugemu že bije srce za »najlepšo« in seveda, tudi razumno deklico. Kajpak se bosta vzela. Fant ima poštene namene, bi dejala sosedka. In dekletje? Res mora biti idealna, če ima toliko vrlin, kot ji jih pripisuje njen fant. In tretji? Kljub temu, da sem ženska in imam torej nekatere značilne lastnosti, o njem nisem ničesar zvedela.

»Dolgo že hodimo, pa nimamo še niti tretjine poti za sabo,« so dejali člani ekipe. Pivo pa smo si pri hotelu »Jezero« vseeno privoščili.

Ob strugi Suhe smo poživljeni in dobre volje hiteli mimo tabornega prostora taborniškega odreda »Ukročene reke« iz Maribora; do tretje kontrolne točke, blizu kote 575. Na karti je vrisano poslopje, a poslopja ni bilo nikjer. Ostali so le temelji, prerasli s travo in grmičevjem. Četrta kontrola je bila v Barečovi dolini, ki se lahko imenuje tudi Bareča dolina. Na višini 1065 m je no-

va cesta proti lovski koči na Voglovi Jelovici, a na karti še ni vrisana.

Četrta in peta kontrolna točka pa sta delali vsem največje preglavice. Skoraj nobena ekipa ni našla pete točke. Šesta je bila na koti 645, nad vlečnico pri Mladinskem domu. Sonca, v katerem je tako lep razgled po jezeru vse na drugo stran, kjer je ribogojnica, žal ni bilo, videli pa smo Vogar in Rušivec.

Bičalo nas je nizko vejevje; Boris, ki se je odločil za bližnjico po zaraščeni strmini, je nenadoma zaplaval po zraku in se zadnji hip oprijel »rešilne vej«. Ne vem, ali mu je resnično spodrsnilo ali je bila le šala. Stisnjeni med grmovjem v strmini smo se previdno spuščali. Kasneje, v strugi, pa smo morali paziti, da ne bi drug na drugega slučajno zvalili nevarno kamenje, ki je nestabilno gospodarilo v suhi strugi hudournika.

Vrnili smo se do gozdne šole. Niso bili še vsi zbrani. Čakali smo na rezultate, v taboru pa je bilo, kot mora biti: živžav, smeh, veliko dobre volje na žarečih obrazih...

Blizal se je mrak. Končno so objavili rezultate. Med najmlajšimi si je pridobil prehodni pokal taborniški odred OSK »Svobodni Kamnitnik« iz Škofje Loke, med mladinci odred »Janko Premrl-Vojko« iz Divače, pri članih pa taborniški odred »Dobra volja« iz Ljubljane. Tem so sledili člani Planinskega društva iz Radovljice, kot tretji, ki so najhitreje prehodili najzahtevnejšo pot, pa so se uvrstili člani ekipe Planinskega društva, s katerimi sem delila na pohodu dobro, lepo in hudo tudi jaz.

Zbor tekmovalcev je počastil spomin nekdanjega sekretarja SKOJ Dragoljuba Milovanoviča, ki se je bil posvetil izključno revolucionarnemu delu.

Mlada tabornica iz odreda Svobodni Kamnitnik je ob koncu s ponosom spustila prapor; gore je zagrinjala noč.

Dva tedna v veliki družini

(Nadaljevanje in konec)

Spet smo odšli

No, pa smo doma. V Sloveniji smo že, na Sinjem vrhu. Domačini so brigado dočakali kar se da lepo. Pristna in nepozabna gostoljubnost preprostega človeka, Belokranjca, ki je vsakemu brigadirju podaril culo z napisom »Avnoj 1943-1973«. Bila je to simbolična popotnica za naše mlade, prihranek za dobrodošlico.

Pred tridesetimi leti so tukajšnji ljudje ravno tako dočakali slovenske odposlance, ki so odhajali na drugo zasedanje Avnoja. Sodobnik teh časov je o tem med drugim zapisal: »Porazdelili so nas po hišah. Domačini so nas sprejeli ravnodušno, brez odpora, pa tudi brez navdušenja, molče so nas postregli s kruhom, orehi in jabolki... V sobo je prikresal postaran človek, gospodarjev oče, molčeč in razbrazdan. Včeraj je Sinji vrh doživel preplah, nemški tank od onstran Kolpe je poslal nekaj topovskih strelcev vanj, to smo zvedeli šele zdaj, zato so ljudje mračni.«

Tako je torej bilo pred tremi desetletji. Ljudi je skrbelo, kaj in kako bo. Danes pa so domačini Sinjega vrha veseli in nasmejani, njihova ljubezen do avnojske brigade mladih je neizmerna. In zato je bilo hudo, ko smo zapuščali vas. Tudi oni so se jezili, tako kot so se pred nekaj dnevi hudovali občani Udbine.

— V naši vasi imate vse, zakaj tako hitite? Ostanite med nami, šotore in kuhinjo pustite na miru. Vi ste naša skrb.

In spet ista. Načrt je načrt, moramo se natančno držati in ga uresničevati. Kajti tudi to je pomemben in sestavni del discipline.

Odšli smo proti Vinici, kjer nas je dočkal hud naliv.

Prva nagrada — Rosi

Naslednja »postaja« so bile Črmošnjice, točneje: tamkajšnji gasilski dom in njegova bližnja okolica. Gasilci so nam, tako kot lansko leto, dali na voljo dvorano in v njej skromen oder. Tako so nastale zelo udobne razmere za našo prireditev, ki naj bi po resnem sporedu vsebovala tudi šaljivi del. Zato je za prvi »polčas« preskrbela kulturnica Olga Stucin, ostalo pa so prevzeli Stane iz Postojne, Peter iz Maribora in Ljubljancan Rado.

Po večerji je bila dvorana nabito polna z domačini in brigadirji.

No, zdaj, prosim, oprostite! Polomil sem ga že na začetku mojega potopisa, ker vas nisem seznanil z Roso, ki ni bila vpisana v brigadni seznam. Enostavno sem pozabil nanjo in je vsa moja odgovornost prav v človeški pozabljivosti. Torej, Rosa je doma iz Brezovice, letošnjega pohoda se je udeležila skupaj s svojim lastnikom, z gospodarjem Zvonetom Korenjakom, ki je bil na koncu pohoda preimenovan v »Zvone-Rosa«.

Verjetno ste že uganili, za kaj pravzaprav gre. Če niste, naj takoj povem: Rosa je psica, volčjakinja z rodovnikom, šolani reševalec in je stara komaj pet let. Ni preveč bojevit, vseh sto dvajset brigadirjev pa je spoznala v zelo kratkem času. Vso pot je prehodila pes. Zaenkrat toliko o Rosi.

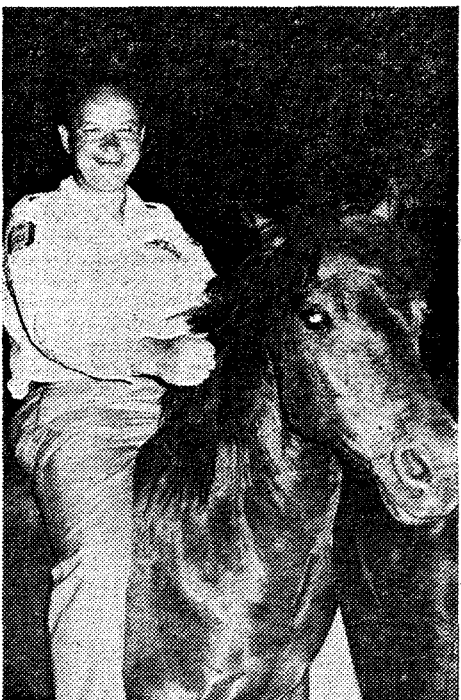
Zdaj se vrnimo v gasilsko dvorano, kjer že poteka drugi, šaljivi del sporeda. Posebna žirija je izbrala brigadno lepoto, potem zaspanca, pridneža, lenuha, sladokusca itn. Potem je napovedovalec poiskal brigadirja ali brigadirko z najmanj žulji. Na oder je takoj stopilo pet ali šest fantov in deklet, žirija pa je začela šteti žulje. In ko smo že mislili, da imamo zmagovalca, se je oglasil nekdo iz dvorane ter predla-

gal, naj bi tekmovala še Rosa. Predlog je bil sprejet z grmečim ploskanjem in naš simpatični štirinožec je takoj skočil na oder. Krepko je zalajal in pomahal z repom, žirija pa je zazijala od čuda in se ni upala niti približati novemu tekmovalcu, da bi mu prešela žulje. Na pomoč je pritekel brigadni zdravnik dr. Franc Rabič ter izjavil, da Rosa ves čas pohoda še sploh ni iskala njegove pomoči.

Tako je Rosa povsem nepričakovano odnesla prvo nagrado, ker ni imela niti ene ga žulja. V hudi konkurenci je dobila par bombažnih ženskih nogavic. Njen očitno zadovoljen gospodar Zvone je obljubil, da bo Rosi (za njen šesti rojstni dan) kupil še nogavice za zadnji nogi. Lepo od njega!

Zastrupljeni »veterani«

Tako kot vsako leto je tudi letos nekaj priletnih možakarjev in žena obleklo brigadirsko upiformo. To so zagrizeni avnojci in nekdanji skojevci, ki se danes »sučejo« ok-

Janko Gregorič na konju. Ko sem ga slikal, me je opozoril: »Da boš vedel, zgoraj sem jaz.« Ker je posnetek nočni, se je Janko verjetno bal, da česa ne zamešam!

rog Abrahama. Kljub temu pa so pripravljene pomagati mladim in žrtvovati za mlade svoj prosti čas. Zato bi jih veljalo omeniti in spregovoriti o njih vsaj nekaj besed. Kajti njihova pomoč mladini je nenehna in traja vse leto, višek pa je vsekakor avnojski pohod. O svoji aktivnosti pravijo: »Kdor se vsaj enkrat napije avnojske vode, je zastrupljen za večne čase.«

Pa jih predstavimo na kratko.

Nekdanji spremljevalec slovenskih odposlancev na drugo zasedanje Avnoja Janko Gregorič, črnomaljec in podpolkovnik naše armade, (sedaj) v pokoju. V slovenski mladinski brigadi je bil povišan in je po dveh letih opravljanju dolžnosti zgodovinskega svetovalec letos »prerasel« najprej v mentorja, potem pa še v komisarja brigade Avnoj 73. Vsekakor lep napredek. Drugače je Janko »stara kosta« in je tudi letos, tako kot prejšnji dve leti, z majhnimi »izjemami« prehodil pes vso pot. Kljub novi funkciji je letos opravljal dve dolžnosti: komisar ni pozabil na svoje svetovalsko poslanstvo.

Zgodovine se je učil, seveda na svoji trasi, tudi drugi ešelon brigade AVNOJ 73

Hitronoga Tončka Vodnik iz Kranja je tudi trikratni avnojec. Drugače je prosvetni delavec, na občini se ukvarja z mladino, lansko leto pa je v Kranju »pobrala« Prešernovo nagrado. Tudi v mladinski brigadi je zelo lepo napredovala. Nič več ni Vodnik, temveč poročnik intendantske službe. Že tri leta skrbi za želodce brigadirjev, seveda s pomočjo vojaških kuharjev. Ponosna je, ker niti en brigadir, kljub marševskim težavam in naporom, ni izgubil na teži. Nekateri so se celo zredili in so potem morali popravljati svojo vsakdanjo ali praznično obleko.

Mati brigade je krhka in nežna Nuša Komatar iz Škofje Loke. Je dvojni avnojec in »dvojni« ce v zalednem pevskem zboru brigade. Če so kuharji desna roka prehrane, lahko trdimo, da je Nuša leva roka brigadne kuhinje. Pa še res je, kajti Nuša je levičarka. Drugače je že babica in je ponosna na svojega vnučka. Kljub temu rada zapoje in zapleše, v prostem času pa pridno prebira časopise. Navada! Kajti zaposlena je v trafiki in so poleg tobaka tudi časopisi njen vsakdanji tovariš.

Za konec bi veljalo omeniti še pisca teh vrstic, trikratnega avnojca, vendar se ta na ljubo avnojske skromnosti vsaj zaenkrat ne želi predstavljati. Prav bi bilo, če bi spregovorili tudi o Stanetu Škrabarju, tudi on se je trikrat udeležil pohoda. Potem ne gre pozabiti na Mileno in Dušana Kulovca, sestro in brata. Pa Ivo Artač, brigadno strojepisko in sekretarko s hitrostjo tri kilometre na uro. Zatem Roberta Bobanca, ki je »prerezal vrv« avnojski brigadi in ji ukazoval dve leti. Morda še koga od mlajših. Vendar, kar ne gre, ne gre. Ti fantje in dekleta so še mladi in so precej oddaljeni od Abrahama, zato jim verjetno ne bi bilo prav, če bi jih »vzbasali« v isti koš z ljudmi, ki imajo za sabo že pol stoletja. Zato ne bo nič hudega — naj mlajši počakajo.

Ogenj se gasi

Tako smo se skorajda neopazno približali koncu pohoda. Do zadnje točke, se pravi do Planine na Kozjanskem, odpeljejo brigado avtobusi. To bo takoj po kosilu na Bazi 20.

Ja, še kratek čas smo skupaj. Ze jutri se bo velika družina razsula in razšla.

Zadnja noč na Planini.

Ne vem, zakaj je nočjo naše plateno naselje tako čudovito lepo. Zdi se mi, da še nikoli ni bilo tako! Občudujem ga ob tabornem ognju in se poslavljam od šotorov, ki sem jih gledal podnevi in ponoči, dva tedna sem jih gledal, in nisem opazil, kako mikavni so. Nocoj me spominjajo na pravljico, nocoj, v tej zadnji noči brigade Avnoj 73.

Ugledam dežurnega brigade, heroja Jugoslavije Albina Hočevar-Mali. Tudi ona je zamišljena. Kot komandir straže grem pregledat stražarje. Vse je v redu in vrnem se k zadnjemu dežurnemu brigade Avnoj 73.

— Veš, Brane, — mi pravi žena heroj, — slovo z mladino je težko, neprijetno. Dva tedna smo preživeli z njimi in med njimi, dnevi pa so, zdi se mi, dokaj hitro bežali. Delili smo težave in radost, razumeli smo mlade, pomagali smo. Izredno srečna sem, da sem nekdanje partizansko tovarštvo, po tolikih letih, doživela prav med našo mladino. Ne vem, če bom vzdržala, da se tudi prihodnje leto ne bi priključila brigadi...

V pogovor se je vmešala Olga Stucin, predsednica škočješke mladine. Tako kot Albina je tudi ona prvič na pohodu.

— Besede so večkrat preskromne, — je dejala Olga, — da bi pravi človek z njimi izrazil tisto, kar čuti, a vendar bi želela poudariti: spomini so edini kraj, od koder človek ne more biti pregan...

Gledamo, kako umira noč. Umira tudi naš zadnji taborni ogenj. Bliža se dan, ura na bližnji cerkvi odbija prve jutranje ure.

Le še nekaj ur smo skupaj.

Nasvidenje v Kočevju

Kajlo se je. Sinčiči nas je napravl dež. Kake, da bo danes lepo in sončno. Lep dan se nam obeta za konec.

Komandirji čet so začeli pobirati in prešteti čutarice, blazine, šotore... Komandirji, prvi glasniki slovesa.

Potem zadnje četne konference in razpustitev brigadnega aktiva Zveze komunistov. Na sestanku zapisujem misli mladih komunistov.

Za nami je trdno tovarštvo.

Se bolj smo spoznali našo bližnjo preteklost in jo dokaj uspešno povezovali z našo sedanostjo.

Kljub razmeroma nezadostni pripravljenosti za prenašanje fizičnih in psihičnih naporov so brigadirji z izredno voljo premagali vse težave pohoda.

Člani ZK, teh je bilo v brigadi čez petdeset, so povsem opravili svoje naloge in s požrtvovalnim delom ogromno prispevali k uspehu letošnjega pohoda...

Zaključek je seveda bilo še in še. Vendar bi moral omeniti še dva, in sicer: 29 mladih brigadirjev je bilo predlaganih za sprejem v Zvezo komunistov. Lahko bi jih bilo trideset, toda trideseti je še premlad. Zato je bil nagrajen s pohvalo.

Ko sem ga vprašal, koliko žuljev je ozdravil, mi je brigadni zdravnik, stazist dr. Franc Rabič, dejal: »Približno petsto, kar pomeni, da je povprečje štiri in pol žulja na vsakega brigadirja.« O sebi dr. Rabič ni nič povedal, čeprav je tudi on prehodil vso pot pes.

Z vsemi kandidati za ZK so se, kot je navada, pogovarjali starejši komunisti, med mladino pa je bilo tudi precej takih, ki so sami izrazili željo za vstop v partijo. Tako je torej predlog brigadnega aktiva postal naloga za mnoge osnovne organizacije ZK po vsej Sloveniji.

Novosprejetim članom ZK, najboljšim avnojcem, bodo izročili članske izkaznice na slavnostni seji republiške konference Zveze mladine Slovenije, ki bo konec septembra v Kočevju in je posvečena trideseti obletnici prvega kongresa Zveze mladine Slovenije. V Kočevju se bodo, za ta pomembni mladinski jubilej, ponovno srečali vsi trije rodovi slovenske mladinske brigade Avnoj.

Torej, nasvidenje v Kočevju!

BRANE JAKOVljevič

brest cerknica
industrija pohištva jugoslavija
telefon 791-080 telex 31-167

O vlogi Zveze komunistov se je z vojaki pogovarjala Albina Hočevar-Mali, narodni heroj.

RAVNE NA KOROŠKEM

USPEŠNO TABORJENJE

Taborniški odred »Koroški jeklarji« z Raven je med letošnjimi počitnicami tabornil pri Gornjem gradu. Prejšnja leta so člani taborili z »medvedki« in »čebelicami« na Pučgarskem pri Obretanu, letos pa so jim prepustili prostor za tabor taborniki »11. SNOUB« iz Maribora.

Taborjenje je bilo na splošno izpolnjevanje programa »gozdne šole«, hkrati pa so se seznanili s krajem in z zgodovino NOB teh krajev. Prehodili so precej poti partizanskih enot po gornji Savinjski dolini. Obiskali so jih borci borčevske organizacije iz Gornjega grada in jim pripovedovali o bojih v Savinjski dolini.

»Gozdno šolo« so imeli dopoldne, popoldne pa so se med prostim časom posvečali športu, srečanjem z mladino in borci ter počitku v naravi. — K stroškom taborjenja je prispevala tudi tokrat svoj prispevek železnarna v Ravnah.

Udeleženci taborjenja so nazadnje delali izpite za 1. in 2. zvezdo. Zadnji večer taborjenja je vodja podelil vsem prizadevnim skromna priznanja. FRANJO SREBOTNIK

VEVČE — ZG. KAŠELJ

IZLET INVALIDOV

Tukajšnja organizacija vojaških vojnih invalidov terena Vevče—Zg. Kašelj je prejšnji mesec priredila izlet za svoje člane v Celje.

V Celju je izletnike pričakal narodni heroj, general Franc Rojsek-Jaka. Invalidi so položili venec na grobnico, kjer sta pokopani Mica in Vera Šlander. Izletniki so si ogledali muzej NOB in »stari pisker«, zloglas-

Izletniki pred spomenikom v Celju

no nacistično ječo med vojno, kjer so čakali na smrt številni talci. Seznanili so se tudi z zgodovino celjskih grofov ob pogledu grajskih razvalin. Nato so se odpeljali v Frankolovo in tam počastili spomin sto ustrujenih talcev. Potem so se odpeljali v Dobrno, od koder so se zvečer vrnili domov.

Udeleženci izleta se zahvaljujejo vsem, ki so jim kakorkoli pomagali, da je bilo mogoče prirediti tako lep izlet, med drugim vevški papirnici, invalidski organizaciji občine Moste-Polje in drugim organizacijam na terenu. K. L.

BELTINCI

IZLET NA POHORJE

Izleti združenja borcev NOV Beltinci so postali že tradicionalni. Tako je naša borčevska organizacija tudi letos priredila daljši izlet za svoje člane, in sicer k spomeniku padlim borcem pohorskega bataljona na Pohorje. Udeležba je bila zelo lepa. Kako tudi ne, saj leta večine članov, ki preživljajo jesen svojega življenja, hitro mineva. Tako se marsikdo odloči, češ, tokrat še pojdem, saj ne vem več, kako bo z menoj prihodnje leto.

Ob spomeniku nam je prvoborec Bojan Červič govoril o zadnjem boju legendarne pohorskega bataljona. Njegova pripoved je napravila na vse globok vtis. — Na poti domov smo si ogledali še ptujski muzej in grad Borl.

PIJO

SLOVENJ GRADEC

SPOMINSKA PLOŠČA JOŽETU DRUŠKOVIČU

V Slovenj Gradcu bodo 23. t.m. odkrili spominsko ploščo Jožetu Druškoviču, predvojnemu komunistu in prvoborcu. Ploščo bodo vzdali na Druškovičevi domačiji, ki je bila že v avstroogrski dobi pravi slovenski narodni dom.

Jože Druškovič je deloval predvsem med delavsko mladino v letih ilegalnega delovanja komunistične partije pred vojno. Tedaj je nastala v Slovenj Gradcu skojevska celica, ki jo je vodil Jožetov brat Drago. Po vojni so odkrili na podstrešju Druškovičeve hiše bogat arhiv tega vnetega komuniste. Posebna zanimivost je sodelovanje Jožeta Druškoviča in takratnih komunistov v Mislinjski dolini s šminklavskim župnikom

Jožetom Lampretom in kaplanom Francem Šmonom iz Starega trga. Ko je KPS jeseni 1939 nastopila s svojim z razglasom Zveze delovnega ljudstva, ki ga je podpisal tudi župnik Jože Lampret, je slovenjgraška žandarmerija poročala banski upravi o komunističnem delovanju Druškoviča in Lampreta. Banska uprava je potem dala zapreti podpisnike manifesta. Pri Druškoviču so našli komunistične letake. Druškoviča so novembra 1939 zaprli. Junija 1940 je dr. Dušan Kraigher pri okrožnem sodišču v Celju v imenu OK KPS posredoval za obsojenega Druškoviča. Vendar je Druškovič moral kazen odsedeti. Izpustili so ga poleti 1940.

Po okupaciji 1941 so bili vsi Druškoviči že junija 1941 izseljeni v Srbijo. Jože je odšel k partizanom iz Trstenika, brž ko se je v Srbiji začela vstaja. Bil je komandir čete kraljevskega odreda. Pozneje je prišel v osvobodeno Užice in stopil v slovensko četo Ivana Camkarja, ki je branila meje »muhiške republike« jeseni 1941. Pozneje je bil borec 1. proletarske brigade in postal komandir čete v šumadijskem bataljonu. Padel je v Bosni 21. januarja 1942 skupaj s 60 borci. ZOLNIR

GORJE

GODBENIKI NA TRIGLAVU

V prelepem avgustovskem jutru so se gorjanski godbeniki v narodnih nošah s svojci in prijatelji odpeljali z avtobusom na Rudno polje. Od tam pa so napravili pohod na vrh Triglava čez planino Konjščigo do Jezerc; tam so fantje preskusili, kako bo njihovo glasbo sprejel planinski svet. Po nekaj urah umirjene hoje so prispeli do Vodnikovih koč. Tudi tam so zaigrali nekaj poskočnic. Po krajšem počitku je vrsta okrog 40 izletnikov nadaljevala pot proti Planiki. Dom je bil poln planincev in godbeniki so na prostem zaigrali nekaj veselih koračnic.

Na vrh Triglava so se povzpeli pred večerom. Tedaj je bilo na vrhu celo nad 400 planincev. Vodja godbenikov Janez Varl jim je pojasnil, da se bodo udeležili slovesnosti ob odprtju prenovljene koč na Doliču. Godbeniki so potem na naši najvišji gori zaigrali državno himno. Potem pa so z žalostinko počastili spomin vseh ponesrečenih planincev v tem planinskem svetu.

Godbeniki so zvečer prispeli na Dolič in navzočim zaigrali v pozdrav. Prenočili so v prizidku koč. Obiskovalcev je bilo tiste dni toliko, da marsikdo ni mogel priti pod streho. Nekateri so predremali noč na prostem. Na slovesnosti 19. avgusta se je na Doliču zbrala množica planincev. Gorenjski godbeniki so zjutraj zaigrali budnico. Slovesnost se je začela ob desetih ob navzočnosti nad tisoč planincev. V domovih na Triglavu je bilo tiste dni nad dva tisoč turistov.

PD Gorje je z dozidavo in prezidavo koč na Doliču pridobilo 80 ležišč, tako da ima kočica zdaj 160 ležišč. Nova je tudi prostorna jedilnica, lepo je urejena kuhinja in primerne prostore ima osebje.

Godbeniki so se vračali domov skozi Trento in čez Vršič. V Trentu jih je čakal avtobus, da so se odpeljali čez Vršič proti Kranjski gori. Ti mladi fantje, godbeniki, gredo po stopinjah svojih predhodnikov, ki so med vojno bili v vrstah partizanov, aktivisti pa so poleti 1944 odpeljali njihove instrumente v Srednjo Radovno in jih oddali partizanom. Instrumente so potem odnesli čez Pokljuko in Jelovico na Primorsko in jih oddali štabu 31. divizije.

JOŽE AMBROŽIČ

KOPER

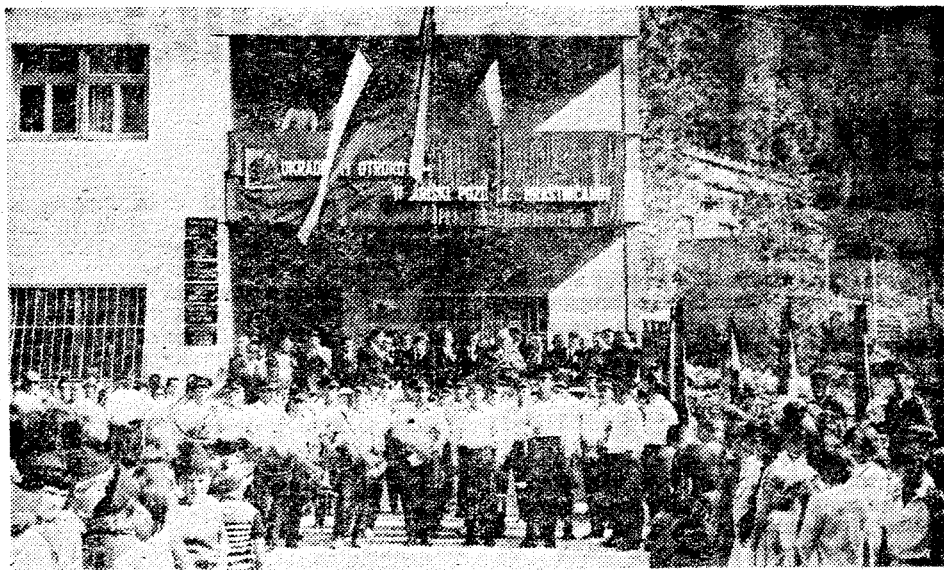
ŠE EN LEP IZLET

Mestna organizacija vojaških vojnih invalidov v Kopru priredi vsako leto izlet za svoje člane. Letos smo na izletu obiskali bolnišnico Franja pri Cerknem. Odpeljali smo se z dvema avtobusoma l.t. m. čez Kras in skozi Idrijo v Cerkno. Na skupno grobnico v Cerknem smo položili venec in zapeli dve žalostinki. Srečali smo se z zastopniki borčevske organizacije. Ogledali smo si tudi novo šolo v Cerknem. Nato smo odšli na ogled bolnišnice, kjer so bili mnogi izmed nas šole prvič. Nadaljnja pot nas je vodila v Tolmin. Vračali smo se skozi Novo Gorico. Med potjo smo si ogledali še zanimivosti v Stanjelu. — Dolžni smo zahvalo prirediteljem izleta, predsedniku in tajniku mestne organizacije (V. Sulčič in J. Markušič), kakor tudi sofarjema, ki sta tako vestno opravila svojo nalogo. AVGUST ZERBO

NOVA GORICA

IZLET INVALIDOV V DALMACIJO

Mestna organizacija vojaških vojnih invalidov v Novi Gorici z občinskim odborom ZVB NOV je priredila izlet v zgodovinske dalmatinske kraje, kjer so v bojih za osvoboditev ob koncu vojne sodelovali kot pripadniki tretje prekomorske brigade številni sedanji novogoriški občani. Odpeljali so

Občinski odbor ZVB NOV v Hrastniku — sekcija internirancev — je organizirala v soboto, 8. septembra, srečanje »ukradenih otrok« iz Slovenije. To je bilo srečanje otrok (dandanes že mož in žena), katerim so nemški okupatorji leta 1941-42 ustrelili očete in matere ali pa so bili le-ti med partizani. Avgusta meseca leta 1942 so jih v zbirni bazi internirancev v Celju ločili od mater in odpeljali v razna pomembna taborišča v Nemčiji. Fotografija: SILVO TERSEK

se z dvema avtobusoma, ki so ju lepo okrasili in tako že na zunanji poudarili, da gre za izlet s poudarkom na krepitvi bratstva in enotnosti naših narodov. Med izletniki je bilo 60 vojaških vojnih invalidov, 8 vdov borcev in staršev padlih ter 24 borcev NOV.

Na poti do Knina so se ustavili v Bakru, Senju, Karlobagu, Obrovcu in Zadru. V Kninu so jih pričakali zastopniki občinskega odbora ZVB NOV s predsednikom, narodnim herojem general-polkovnikom Jošom Durbabo. Izletniki so prenočili v Kninu. Naslednji dan so pred spomenikom padlim položili venec. Spomenik je postavljen v spomin nad 16.000 padlimi borci vseh jugoslovanskih narodov; med njimi so tudi številni pripadniki tretje prekomorske bri-

gade, naši rojaki s Primorskega in Goriškega. Kraj s področja kninske občine so dali 10.272 borcev — skoraj vsak peti občan je bil borec NOV. Med njimi jih je padlo 1892. V bitki na Sutjeski je sodelovalo 514 borcev iz kninske občine in jih tam padlo 292.

Predsednik novogoriške mestne organizacije vojaških invalidov Viktor Tavčar je izročil občinskemu odboru ZVB NOV Knin v dar sliko Nove Gorice. Srečanje s prebivalstvom je bilo izredno priščno, zares bratsko. Izrečena je bila obojestranska želja, da bi ne ostalo le pri tem srečanju. Dogovorili so se, da bo prihodnje leto podobno srečanje vojnih vojaških invalidov priredila novogoriška občina. Mile Gojković

nagrada OF
zvezna nagrada
4. julij
knjiga Karla Grabeljska
bolečina
KRITIČNI
OPIS
DRUŽBENIH
roman bolečina
RAZMER
PRI NAS

bolečina
včeraj
danes
jutri

Glavni junak Korenčan po vojni ne najde prostora zase niti v javnem niti v osebem življenju. Odtuji se družbi in samemu sebi, dokler povsem ne obupa v prepričanju, da se brez vere ne da in ne spleta živeti.

Roman Karla Grabeljska Bolečina ima nedvomno posebno mesto v slovenskem sodobnem pripovedništvu tako zaradi vsebine kot zaradi oblike.

NAROČILNICA

Nepreklicno naročam knjigo BOLEČINA, cena 65 din.

Priimek in ime:

Reg. št. os. izk.:

Izdana pri SO:

Naslov:

Datum: Podpis

Naročilnico pošljite na naslov:
PARTIZANSKA KNJIGA, Vodnikova 43
61000 LJUBLJANA

bolečina
bolečina

O ODRINJENEM SPOMENIKU V CEGOVNICI

Na seji občinskega odbora ZZB v Idriji, 29. avgusta letos, so med drugim razpravljali tudi o porušenem spomeniku v Cegovnici v Idriji — glede na dopis Valentina Tratnika iz Sp. Idrije v TV-15 z dne 23. 8. 1973 št. 34.

Najprej pojasnilo na vznemirljiv članek: Rudnik živega srebra v Idriji je zaprosil občinsko skupščino za dovoljenje, da razširi ventilacijski objekt na mestu, kjer stoji spomenik. SO Idrija je gradnjo dovolila pod pogojem, da se glede postavitve spomenika domenijo z občinskim odborom ZZB oz. komisijo za varstvo spomenikov NOB. Pripomniti je treba, da je bila gradnja nujna prav na tem mestu.

Pred gradnjo oz. odstranitvijo spomenika so se predstavniki občinskega odbora ZZB, občinske skupščine in rudnika domenili, da se spomenik prestavi. Ze takrat so bili nekateri mnenja, da se ob postavitvi spomenika razruši, da bi bilo bolje, če bi napravili novega, prav takega ali drugačnega. Predstavniki rudnika so privolili v kakršnokoli varianto. Ko se bodo odločili, naj sporoče, je bilo rečeno.

Nerodno je bilo le to, da so spomenik z buldožerom potisnili ob bližnji potok, namesto da bi ga pustili kje ob strani nove gradnje. To je vznemirilo nekatere občane, ki z odločitvijo niso bili seznanjeni.

Kdo je pravzaprav kriv, da je buldožer potisnil spomenik k potoku? Najbrž malomarnost gradbenih delavcev ali pri tem odločujočih. Vsekakor to ni prav, čeprav je bil spomenik že tako in tako potreben temeljitega popravila.

Sklep občinskega odbora pa je bil, da naj o novem spomeniku odločajo borci v Cegovnici oz. v tem nekdanjem rajonu.

Glede plošče v Vojkovi ulici pa je zadeva drugačna. Stavbo, kjer je bila plošča, so podrli in tam zgradili tovarno. Ko je bila leta zgrajena, ni bilo plošče kam postaviti. Posebna komisija je potem določila kraj, kjer bo plošča stala. Plošča je shranjena v skladišču gradbenega podjetja Zidgrad. Predlog komisije je potrdil tudi občinski odbor ZZB. Plošča bo v kratkem vžidana na določenem mestu.

O tako delikatni zadevi naj se dopisnik prej pozanima na pristojnih mestih, ker s takim pisanjem brez potrebe vznemirja javnost. JANEZ JERAM

KDO JE STANKO SKOČIR?

To pogosto vprašujejo ljudje zlasti na Kobariškem in Tolminskem, ko berejo njegove prispevke v časopisih in časnikih. Nekateri mislijo, da je Vršničan. Nedavno je obhajal sedemdesetletnico, zato naj posvetim nekaj vrstic temu delavemu prosvetnemu delavcu in marljivemu dopisniku (ki sodeluje tudi pri TV-15).

Stanko Skočir se je rodil pred sedemdesetimi leti v Kobaridu ob Gregorčičevi

ulici. Življenjska pot tega klenega narodnjaka je bila zelo težavna. Komaj 12 let mu je bilo, ko se je moral s sestro, brez staršev, umakniti iz domačih krajev med prvo svetovno vojno. V Novem mestu se je v hudih razmerah med vojno šolal na gimnaziji in končal pet razredov. Leta 1921 se je vrnil v Kobarid in se vpisal v tretji letnik učiteljskega v Tolminu. Ze v prvih letih po vrnitvi na Primorsko je trpel z našimi dijakmi in profesorji na učiteljsku; fašisti so se že tedaj divje znašali nad Slovenci, zlasti pa še nad posamezniki, ki so se vrtnili iz Jugoslavije. Po maturi leta 1923 je bila njegova prva učiteljska služba na potovalni šoli Vrsno-Krn. Na Vrsnem je vodil tudi moški pevski zbor, ki je pel le Gregorčičeve pesmi. Pozneje je poučeval na šoli v Robidišah na Cerkljanskem in nato v Trenti. Ne glede na italijansko zatiralsko politiko in posebne predpise glede pouka je ostal zvest svojemu narodu in je mladino vzgajal v slovenskem duhu. Prav zaradi te neuklonljivosti sa ga kmalu odpustili iz službe. Ko so ga pozneje sprejeli v službo, se ni hotel vpisati v fašistično učiteljsko organizacijo. Zato so ga oktobra 1927 premestili iz rodni primorskih krajev v severno Italijo pri Turinu. Po dveh letih službovanja italijanske mu fašizmu je pobeignil v Jugoslavijo. Tu pa je imel težave z jugoslovanskimi oblastniki. Dolge mesece je moral čakati, preden so mu dali službo na manjšinski madžarski šoli v Zamostju pri Lendavi. Naletel je na nerazumevanje pri Madžarih, ker je bil pač zaveden Slovenec. Pozneje je poučeval na slovenskih šolah v Prekmurju, nato pa je bil premeščen v Rečico pri Laškem. Vneto je pospeševal sadjarstvo in si prizadeval, da so zgradili novo šolo. Med okupacijo je pobeignil v Ljubljano in se pridružil narodnoosvobodilnemu gibanju. Nato je bil nekaj časa zaposlen na šoli v Horjulu. Dve leti je bil nezaposlen, nato pa je služboval na šoli na Ježici. Po osvoboditvi, ko je na Primorskem zelo primanjkovalo učiteljev, je leta 1951 poučeval v Čezarjih pri Kopru in hkrati vneto sodeloval pri ljudsko prosvetnih nalogah. Končno je služboval do upokojitve še na šoli na Loki pri Zidanem mostu. Povsod je bil zelo priljubljen zaradi svoje požrtvovalne dejavnosti med mladino in prebivalstvom. Postal je tudi eden najmarljivejših dopisnikov naših listov — tudi v zamejstvu.

Zelimu mu, da bi ostal še dolgo tako čil in delaven! Zdaj deluje v društvu upokojencev, pri RK, krajevni skupnosti itd., odkar živi v Ljubljani. PRIJATELJI

POLITIČNIM ZAPORNIKOM IZ PARME

Pripravljajni odbor bivših parmskih političnih zapornikov poziva vse tovariše, ki so bili v času vojne v kaznilnici in v sodnih zaporih v Parmi, da se udeležijo tovariškega srečanja, ki bo v Ljubljani 14. septembra 1973 ob 10. uri dopoldne v prostorih Kluba poslancev — Puharjeva ulica 7 Ljubljana.

Ob tej priložnosti se bomo dogovorili o organiziranju bivših parmskih zapornikov v sekcijo pri republiški zvezi združenj ZB NOV, ter o skupnem obisku Parme, že v letošnjem oktobru.

upokojitve. Ves čas je prizadevno sodeloval v sindikatu, zlasti na prosvetnem področju. Bil je tudi ustanovni član pevskega zbora »Planika« v Duplici. Med narodnoosvobodilno vojno se je pridružil OF že na samem začetku. Spomladi 1944 pa je vstopil v NOV in se kot partizan vrnil v domače kraje, ki jih je preganjan od fašistov pred vojno moral zapustiti. Po vojni se je vrnil v Duplico. Odlikoval se je kot zgleden delavec, »udarnik«. Vneto je sodeloval v množičnih organizacijah. Bil je komunist v pravem pomenu besede. Sodelavci in prebivalci so ga zelo cenili kot dobrega tovariša.

FRANC TRKMAN

Franca Trkmana, kovača iz Podkraj nad Vipavsko dolino, smo nedavno položili k večnemu počitku. Bilo mu je 70 let. V obdobju fašističnega zatiranja našega življa na Primorskem so ga fašisti večkrat preganjali, češ da se mora vpisati v fašistično stranko, vendar se jim ni uklonil. Brž ko so se med narodnoosvobodilno vojno na Vipavskem začeli zbirati prvi partizani in aktivisti OF, je začel z njimi sodelovati. Vsa njegova družina je podpirala osvobodilno gibanje. Brat Andrej je padel februarja 1943, brat Janez, ki je bil kurir, pa marca 1945. Franca so Italijani prisilno mobilizirali v kazenski bataljon. Na Siciliji so ga zajeli zavezniki in ga poslali v Afriko. Spomladi 1944 se je izrekel za vstop v NOVJ in za to navdušil še druge Primorce. Bojeval se je v 5. prekomorski brigadi. Po vojni je bil dodeljen veterinarskemu oddelku JLA v Ljubljani. Po demobilizaciji se je vrnil med svoje ljudi v Podkraj.

Vsem udeležencem zbora notranjskih aktivistov OF in praznovanju 30-letnice XIII. SNOUB »Mirka Bračiča« čestitamo in želimo prijetno počutje med nami.

Pričakujemo vas 15. in 16. septembra 1973 v Cerknici.

Družbeno politične organizacije občine Cerknica

Skupščina občine Cerknica
Občinski odbor ZZB NOV Cerknica
Občinska konferenca SZDL Cerknica
Občinski sindikalni svet Cerknica
Občinska konferenca ZKS Cerknica
Občinska konferenca ZMS Cerknica

O ZBORU V KOZJEM ŠE TO

Zbor aktivistov v Kozjem je bil sam na sebi nedvomno uspešen. Kot udeleženca pa me zanima, ali je mogoče zagovarjati tudi vse, kar je bilo v zvezi z zunanjim okvirom prireditve: Ali je »partizanski golaž«, — ki ga je bilo sicer za vse dovolj — upravičil divje cene pijač in prigrizkov. Tako sem doslej npr. pivo plačal po 5 din le v hotelu na Plitvicah. Na zboru sem videl mnogo mladine in sem se vpraševal, ali je prav, da so oranžado prodajali po 3 din. Hrenovke so bile po 10 din itd.

Takšne cene so mogoče, ker pač očitno ni nikogar, ki bi jih nadziral na takšnih prireditvah. Takšnih cen ni mogoče opravičevati z oddaljenostjo, z dragim prevozom ali s čimerkoli, saj naviti cene za 100 do 200 odstotkov pomeni celo žalitev udeležencev zbora in očitno se niso menili za upokojene borce s skromnimi pokojninami. Poslej se bomo bali udeleževati takšnih zborov. Kdorkoli je že pobral dobiček, takšne cene niso opravičljive.

GRAŠIČ, Brežice

BORCI 30. DIVIZIJE!

Iniciativni odbor 30. divizije vabi ob 30. letnici njene ustanovitve vse borce, ki so se borili v njenih vrstah, da se v nedeljo, 16. IX. udeležijo proslave v Kobaridu, kjer je bila ustanovljena.

Proslava bo združena z velikim ljudskim zborovanjem Primorcev s te in one strani meje.

Pisemnih vabil ne bo, zato naj borci vseh treh brigad, tj. SNOB Simona Gregorčiča, 18. SNOUB bazoviške, 19. SNOUB Srečka Kosovega in prištabnih enot štejejo to sporočilo za vabilo.

Na veselo svidenje v Kobaridu, 16. IX. 1973!

ŠE NEKAJ NOVOSTI IZ INVALIDSKE ZAKONODAJE

Spremenjena in dopolnjena zakonodaja o vojaških invalidih vsebuje tudi nekaj novosti, na katere je treba opozoriti prizadete invalide.

V pravilniku o oskrbi vojaških invalidov s protezami, ortopedskimi in drugimi pripomočki, ki je bil letos delno izpremenjen in bistveno dopolnjen, ne gre prezreti tehle določil:

● Invalidi z amputiranimi nogami imajo pravico do posebne proteze za kopanje. Tisti invalidi, ki imajo pravico do regresa za nakup avtomobila, imajo po novih določilih tudi pravico do posebne naprave za varno upravljanje motornega vozila. Ta naprava je lahko mehanična ali avtomatska (saksomat). Rok trajanja avtomatske naprave je pet let, mehanične pa tri leta.

● Ko je že govor o avtomobilih, velja opozoriti na že znana zakonska določila, da imajo invalidi I. skupine, katerih invalidsko svojstvo je priznано zaradi invalidnosti na nogah, pravico do brezplačnega avtomobila s petletnim rokom trajanja. K temu ima ta invalid tudi pravico do pavšalnega nadomestila za vzdrževanje avtomobila in do povrnitve stroškov za njegovo zavarovanje. Tisti upravičenec, ki ne

izkoristi te pravice, pa lahko dobi voziček z vgrajenim električnim motorjem.

● Invalidi od I. do VI. skupine, katerim je invalidsko svojstvo priznано zaradi invalidnosti na nogah in ki so v delovnem razmerju, pa tudi slepi invalidi imajo pri nakupu avtomobila pravico do regresa: ta regres znaša za invalide I. in II. skupine 40 odstotkov, za invalide III. in IV. skupine 35 odstotkov in za invalide V. in VI. skupine 30 odstotkov od letos zvišanega zneska, 22.000 dinarjev.

K temu je treba pripomniti, da je to znesek, ki ga določajo z republiškim zakoni o vojaških vojnih invalidih različnih, saj znaša v BiH in Makedoniji 17.000 dinarjev, v Črni gori 23.000 dinarjev, v Hrvaški 25.000 dinarjev. Kot posebno novost pa je treba omeniti, da v SR Srbiji mesečno izplačujejo regres vsem tistim invalidom, ki imajo pravico do njega. Upravičenci od I. do IV. skupine prejemajo na ta račun mesečno 140 dinarjev, a tisti, ki so invalidi V. in VI. skupine, po 100 dinarjev mesečno.

● K pravilniku o oskrbi vojaških invalidov s protezami, ortopedskimi in drugimi pripomočki, pomožnimi in sanitetnimi napravami je izšel še poseben seznam tistih pripomočkov, ki se ne izdelujejo po meri in za katere se upravičencem daje pavšalno nadomestilo — se pravi, da prejmejo denar za nakup teh predmetov. Med te pripomočke sodijo navadni čevlji, za katere je določeno nadomestilo 250 dinarjev, specialni čevlji (300 dinarjev), usnjena kapa ali kučma (200 dinarjev), usnjen telovnik ali volnen žemper (300 dinarjev), usnjene rokavice s krzneno podlogo (200 dinarjev), usnjene rokavice s flanelasto podlogo (150 dinarjev), elastični povoj (30 dinarjev), palica (50 dinarjev), nočna posoda (50 din), brizgalna za 10 kubičkov (250 din), žepni pljuvalnik (50 din), gumirani podkladek za posteljo (150 din), gumijasta blazina (50 din), gumijasta žimnica (400 din), temna očala (150 din), ura za slepe (500 din), in lasulja (500 din).

Domnevamo, da invalidi posameznih kategorij sami vedo, do katerih od navedenih pripomočkov imajo pravico. Tisti, ki pa tega ne vedo, naj se pozanimajo, kaj je o tem določeno v pravilniku o oskrbi vojaških invalidov s protezami ortopedskimi in drugimi pripomočki, ki je izšel v zveznem Uradnem listu št. 18/73. V. M.

BORCI LJUBLJANSKE BRIGADE IN JURISNEGA BATALJONA 18. DIVIZIJE

Odbora Ljubljanske brigade in jurišnega bataljona 18. divizije organizirata ob 30-letnici formiranja Ljubljanske brigade na Golem nad Igom svečan zbor obeh enot, in to v soboto, 15. septembra letos, ob 10. uri.

Odbora vabita vse preživle borce, da se te svečanosti udeležijo v čimvečjem številu.

Na slavnostni dan bo organiziran prevoz iz Ljubljane, s Trga revolucije, z avtobusi, ki bodo vozili na Golo od 8. do 9. ure zjutraj in se vračali od 18. ure naprej.

Na veselo snidenje borcev Ljubljanske brigade in jurišnega bataljona 18. divizije 15. septembra na Golem!

Odbora Ljubljanske brigade in jurišnega bataljona 18. divizije

STROKOVNA VZGOJA ČLANOV CIVILNE ZAŠČITE

Na seji štaba civilne zaščite pri krajevni skupnosti na Ravnah so ugotovili predvsem, da se je delo tega organa zboljšalo. Pregledali so dosedanje dejavnost in ugotovili, da so enote CZ in druge službe izpopolnjene. Zdaj pa jih čaka odgovorna naloga, da se članstvo vseh enot dobro strokovno izobrazi. Doslej so se po načrtu vzgajali pripadniki sanitetnih enot. Izpolniti pa bo treba še načrt za strokovno izobrazbo drugih članov civilne zaščite. Ko bodo končali strokovna predavanja, bo štab civilne zaščite pripravil še skupno vajo vseh enot.

FRANJO SREBOTNIK

imeli smo ljudi

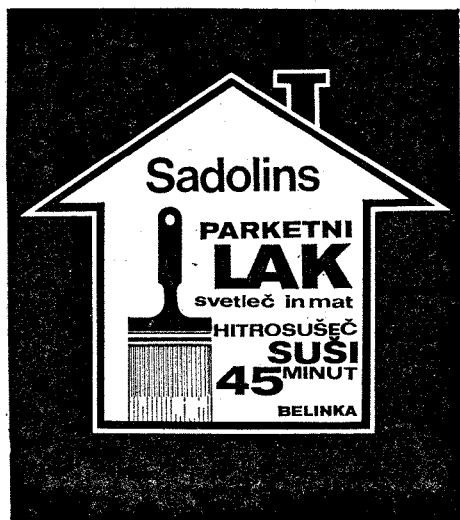
MARIJA LIKAR

Marija Likar je po dolgi in hudi bolezni umrla v sezanski bolnišnici. Bilo ji je 59 let. Rodila se je leta 1914 v Salzburgu, kamor se je preselil oče, idrijski rudar, z družino za zaslužkom. Marija je že v zgodnji mladosti okusila trdo življenje proletarskega otroka v tujini. Med vojno se je z vsem srcem pridružila narodnoosvobodilnemu gibanju kot aktivistka. Po vojni je vneto sodelovala v družbenopolitičnih organizacijah, dokler je ni bolezen priklenila na posteljo. — Pokopali smo jo 30. avgusta v Hrvaških.

FRANC KURET

Od Franca Kureta smo se za vedno poslovili 28. avgusta na pokopališču v Kamniku. Bil je zvest član ZB NOV Duplica. — Rodil se je leta 1901 v Zirlju pri Sežani. Pred vojno se je umaknil iz domačega kraja pred italijanskim fašizmom v staro Jugoslavijo. Bil je mizar v dupliški tovarni pohištva vsa leta do

Bila sem na otoku smrti

Bratje Francke Lekan — France, Feliks in Maks — ki so bili v internaciji vsi še mladoletni oziroma otroci

Nastanili so nas v gerovski šoli. Tam sem našla izgubljena brata; prispela sta tja že pred menoj. Italijani so bili po napadu partizanov še bolj surovi z nami.

V Gerovem smo ostali 2. avgusta, naslednji dan pa so nas zbudili že ob treh in nas zgnali pred vojašnico. Iznašati so začeli krste s padlimi Italijani, nato pa je bila maša, krste so naložili na tovornjake in jih z nami vred odpeljali proti Reki. Tokrat so se Italijani mnogo bolj zavarovali za pot. Spremljal nas je zelo močen oddelek oboroženih vojakov. Cesta od Gerovega do Sušaka pa je bila na obeh straneh gosto zastražena. Vendar so se Italijani peljali z velikim strahom. Nemirno so se ogledovali okrog sebe in napeto prisluškovali. Na čelu kolone so bili oklepni avtomobili, za njimi krste z mrtvimi Italijani in tovornjaki z ranjenci ter njihovimi spremljevalci, nakar je sledila kolona tovornjakov z interniranci, za nami pa spet oklepni avtomobili.

Potovanje je bilo zelo utrdljivo med hudo vročino, vode pa nismo imeli niti toliko, da bi si zmogli usta. Zapeljali so nas na letališče pri Sušaku. Razjarjeni Italijani so bili tako besni na nas, da bi nas najraje kar v morje pometali. Mi pa smo bili že tako pripravljeni na najhujše. Italijani bi radi videli, da bi jokali in se plazili pred njimi. Mi pa smo bili popolnoma tihi. Po obredu ob svojih padlih so nas odpeljali v reško пристanišče. Razložili so nas s tovornjakov in preložili na ladjo kot kakšno blago ali živino. Ladja je bila močno zastražena. Ob vstopu na ladjo so nam delili popotnico. Dobila sem pol konserve in eno hruško. To je bil drugi obrok hrane od zajtrka doma 29. julija pa do 3. avgusta popoldne.

Ko je ladja odrinila iz пристanišča, še nismo vedeli, kam so nas poslali. Z Reke smo odpluli zvečer ob šestih. Kmalu me je napadla morska bolezen. Obležala sem na tleh pod palubo, popolnoma izčrpana. Tam me je našel mornar in me povabil na večerjo. Vzela sem od njega le tablete in ga poprosila, naj mi omogoči izhod na krov, ker mi je pod palubo primanjkovalo zraka. Odsel je, potem pa se je vrnil z oboroženim vojakom, da sta me spremila na krov. Italijanci sem znala toliko, da sem se lahko pogovorila z neznanim mornarjem. Ko sem si nekoliko opomogla na krovu, me je vpraševal, zakaj so me prišli. Povedala sem mu svojo žalostno zgodbo in kako smo potovali. Najbrž sem se mu zasmilila. Dejal je, da bi mi rad pomagal, tako da bi se rešila zapora; poslal bi me k svoji materi. Odgovorila sem, da tega ne morem storiti, češ da pojdem tja, kamor bodo morali oditi moji bratje in drugi naši ljudje. Pripomnil je, da se ne bo vse to dobro končalo za Italijo in se je zgražal nad tem, kar vse so počenjali Italijani z ljudmi. Sicer so bili mornarji na splošno zelo dobri z nami, a nam niso smeli pomagati. Mornar, ki mi je pomagal, je bil dobrega srca. Med potjo mi je pomagal tako, da je imel v naročju najmlajšega mojega brata, ko je ta spal.

Potovali smo ponoči, ker so z Reke odvažali ljudi skrivaj. Tudi iz pogovora z mornarjem nisem mogla zvedeti, kam potujemo. Vreme se je sprevrglo in morje je bilo zelo razburkano. Nastopila je huda nevihta. Na krovu nismo mogli več ostati. Vrnili sem se med naše ljudi. Tedaj pa je nekdo zaklical: »Na Rabu smo!«

Ladja se je ustavila in takoj so jo začeli »razkladati«. Najprej so izgnali vse moške in jih odgnali peš po neznani poti. Ženske in otroke pa so naložili na tovornjake in jih odpeljali v taborišče. Tja smo prispeli ob dveh zjutraj. Bilo je temno in le ena luč je toliko svetila, da sem zagledala vrsto šotorov...

Pogled na taborišče in množico bednih ljudi je bil nadvse žalosten. Nekateri so pripeljali že pred nami. Med njimi sem videla tudi nekatere znance. Tu so bili ljudje vseh starosti — celo dojenčki pa onemogli

in stari. Prvo jutro so nas nekajkrat prešteli, popisali in odgnali v večji prostor pred kopalnico. V vrsti drug za drugim smo se pomikali in od nas so zahtevali, naj jim oddamo prav vse, kar je kdo imel pri sebi, od denarja, noža, šivank do žlice. Potem smo se morali sleči do golega. Nekaj deklet se ni hotelo sleči in Italijani so nasilno strgali obleko z njih. Med njimi je bila tudi sedemnajstletna Milka Bavec iz Iga vasi. Pristopil je italijanski oficir, potegnil surovo z nje obleko, jo razparal, potem pa še strgal z nje perilo. Nato se je razkoračil pred njo z naperjeno pištolo ter kričal, če sploh ve, kdo je on.

Tako smo bili nagi vsi, kakršni smo se rodili, starši z otroki, moški in dekleta, fantje in starci. Italijani so se nam posmehovali tako ponižanim. Najhuje je bilo materam, ki niso vedele, kako bi se naj prikrile pred svojimi otroki.

Ko so nam vrnili obleke, uboge cunje, smo jih, pokvarjene v pari, stežki spoznali. Kmalu smo uganili, da smo bili doslej le v sprejemnem delu taborišča. Popoldne so nas odgnali v osrednji del, kjer je bilo nešteto šotorov. V nekaterih so bili ljudje pomešani med seboj — matere z otroki, možje in dekleta, brez reda. Pozneje, ko je število izgnancev naraslo, pa so nas porazdelili tako, da so bili moški nad šestnajst let ločeni od žensk in otrok. Taborišče je bilo obdano z ograjo iz bodeče žice in močno zastraženo. Ob ograji so stali visoki stražarski stolpi. Stražarji pa so krožili nenehno tudi med šotori. Z njimi so sodelovali posamezni odpadniki. Zlasti je bil znan neki Mohor, ki je stalno vohunil po taborišču. Večinoma smo bili zunaj šotorov, v šotorih smo le spali. Spominjam se, kako je bil ves dan privezan h kolu neki moški, ki ga je izdal nekdo izmed odpadnikov. Takšne izdaje so bile mogoče predvsem zato, ker je bilo v taborišču precej »varovancev«, ki so bili pod italijanskim varstvom (protetivi), da bi bili varni pred partizani.

Nismo bili več ljudje, marveč le številke. Številke smo imeli celo na žlicah in porcijah...

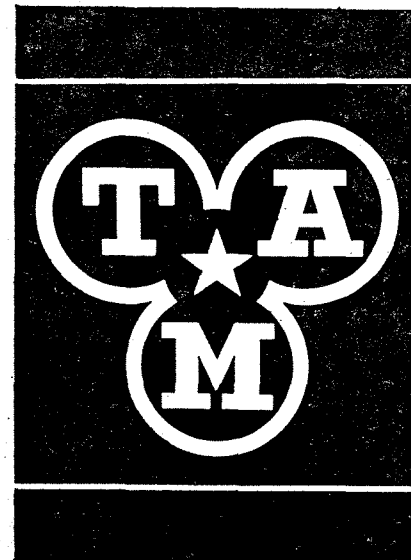
Dnevni red pa je bil takšen: Ob sončnem vzhodu je pred oficirskim domom zatrobil trebentač. Na drog so potegnili zastavo. Pri tej komediji smo morali vsi stati mirno in v pozdrav iztegniti desnico v fašistični, »rimski« pozdrav. Nihče ni smel biti pokrit — tudi z ruto ne. Ta komedija se je ponovila zvečer, ko so sneli zastavo. Če kdo ni mogel stati zaradi izčrpanosti in ne dvigniti roke, ga je Italijan oklofotal ali obrcal. Po jutranji komediji smo dobili vsak po skodelico neke črne čobodre za zajtrk. Opoldne smo dobili za kosilo nekakšno pomijam podobno juho; v nji so pogosto plavali črvi in drug mrčes. Sestrskani smo potem toliko teže čakali na večerjo, ki pa je bila še slabša od kosila. Po tednu dni v taborišču smo prvič dobili hleček kruha, ki je tehtal le kakšnih 7 dkg, in košček sira v obliki sladkorne kocke.

Od dne do dne sem teže prenašala lakoto in žejo ter vročino. Pitne vode je bilo zelo malo, saj je tekla le po dve uri na dan. Nanjo je čakala množica ljudi. Voda je bila mlačna. Vsem nadlogam se je kmalu pridružila še ena: razmnožile so se uši vseh vrst. Bilo jih je toliko, da jih ni bilo mogoče sproti pobijati. Nekega dne je močno deževalo. V jarku se je nateklo toliko vode, da so si v nji ljudje lahko prali obleko; med pranjem pa se je v vodi nabralo toliko uši, da so pokrile gladino...

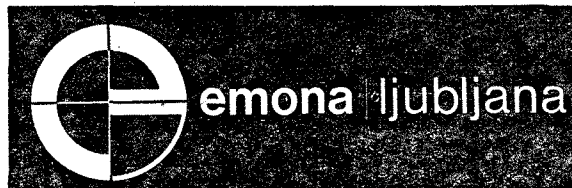
Zivljenje je bilo od dne do dne neznosnejše. Ljudje so obnosili cunje, čedalje bolj so bili izčrpani od gladi in začeli so množično umirati. Najprej so začeli umirati starčki, nato otroci, pozneje pa smrt ni več izbirala. Lačni ljudje so po šotorih celo skrivali mrtve otroke in spali ob truplih, da bi dobili hrano tudi od že mrtvih svojcev. Zlasti so skrivali dojenčke, ki so tudi najbolj umirali, saj jih matere niso mogle dojit. Vsi v taborišču rojeni otroci so pomrli...

(Se nadaljuje)

TOVARNA AVTOMOBILOV IN MOTORJEV MARIBOR

- TOVORNJAKI
- AVTOBUSI
- SPECIALNA VOZILA
- ZRAČNO HLAJENI DIESELSKI MOTORJI

Obvešča potrošnike in sindikalne organizacije, da prodaja do 30. septembra ozimnico po ugodnih cenah!

**HRUŠKE
SLIVE
PAPRIKO
ČEBULO
KROMPIR
GROZDJE**

Prodajna mesta v Ljubljani: maximarket in supermarket v kletni etaži, marketi Cigaletova, Titova 25, Gosposvetska 6, Celovška 163, Celovška 407, Vižmarje, Luize Pesjakove — Savsko naselje, Roška, Vojkova in discount trgovina na Šmartinski 102.

V ostalih krajih: Kranjska gora, Jesenice, Skofja Loka, Stražišče, Hrastnik, Trbovlje, Zagorje, Kisovec, Litija, market Koper, Prešernov trg.

ZVEZA ZDRUŽENJ BORCEV NOV OBČINE

TOLMIN

Občinski komite ZKS
Občinska konferenca SZDL
Občinski sindikalni svet
Občinska Zveza mladine Slovenije
in druge družbeno politične organizacije

čestitajo vsem delovnim ljudem in kolektivom ob 30. obletnici priključitve Primorske k matični domovini Jugoslaviji.

Izpolnila je 102 leti

Helena Pretnar iz Begunj je 6. septembra ućakala visoko starost, saj je obhajala 102. rojstni dan. Ker je bilo doma pri Kovacku veliko otrok, je odšla kmalu od doma. Ko se je poročila, sta z možem več kot trideset let živela v Šiški. Tu se jima je rodilo pet otrok, od katerih so štirje še živi. Med prvo svetovno vojno je občutila pomanjkanje hrane, med drugo pa je krvavelo njeno srce, ko so mimo njene hiše gonili talce na morišče v Drago. Kljub nenehni strahu je pomagala partizanom s hrano. Partizanka Kati Šenk-Tetka se je vedno rada spomni in jo obišče, kadar le more. Poleg številnih drugih, ji je za rojstni dan čestital tudi nekdanji borec NOV Tina Janc, sodnik v pokoju, ki je k Lenki, ko je bil partizan, večkrat prišel po mleko.

Ob 102. letu življenja materi Lenki čestitamo tudi mi in ji želimo še veliko zdravja.

BRANKO BLENKUS

REŠITEV KRIŽANKE št. 76

VODORAVNO: STAROST, TORONTO, ALA, DAN, MORFIN, GS, TOVARNA, APNO, LISA, AAR, BRON, SAMOSPEV, JAN, YALE, PLASTIKA, DEBUSSY, RASTER, TARA, ERO, ZAR, ADI, BAT, RANAR, STARE, VINARNA, BALTI, ELAN, ANALI, GOS, BAN, ZARA, MODERNI, TRASAT, PRIPOMOČKI, ETA, ENEJ, NJASA, TN, LOSION, DUET, TRAKOVJE, PILASTER, UJEDA, ZO, TACIT, AS.

Nagrade prejmejo: Knjigo »Kulux-Klan spet na pohodu« Terezi-ja MERC, Zagrebška 62. p. 62250 Ptuj; »Sovražnik je med nami« Majda SMOLIC, Zdravilišče 1/28. p. 63270 Laško in knjigo »Prvi bataljon« Andrej KAVČIČ, Retljeva 15, p. 64000 Kranj.

Nagrade bodo prispele po pošti od Zavoda »Borec« v Ljubljani.

UPRAVA LISTA

Priprave na proslavo v Kopru

Pri obalni konferenci SZDL v Kopru je bil imenovan glavni izvršilni odbor za proslavo v počastitev 30. obletnice splošne vstaje primorskega ljudstva, ki bo v Kopru 23. septembra 1973. V glavnem odboru za proslavo so predsedniki družbeno-političnih organizacij in predstavniki skupščin treh obalnih občin. V izvršilnem odboru za proslavo, ki šteje 26 članov, pa so predstavniki partizanskih enot, ki imajo domicile v občinah slovenske Istre, in predstavniki drugih organizacij, ki bodo sodelovali pri organizaciji in izvedbi proslave.

Proslava bo organizirana tudi v počastitev nekaj izredno pomembnih zgodovinskih dogodkov, ki so odločilno vplivali na nadaljnji razvoj NOB v slovenski Istri. Padec fašizma 25. julija 1943 in kapitulacija Italije 8. septembra 1943 sta nedvomno bili sklepni dejanji zgodovinskega ciklusa in začetek novega. Naj navedemo samo nekaj najbolj pomembnih zgodovinskih dogodkov pred 30 leti v slovenski Istri:

— 11. aprila 1943 je bil ustanovljen okrožni komite KPS za Slovensko Istro v Bertosih pri Rižani.
— 2. junija 1943 je bila ustanovljena ilegalna okrožna partijska tehnika v Gabrovici, ki je oskrbovala z narodnoosvobodilnim tiskom celotno južnoprimeško okrožje.

— Po kapitulaciji Italije je bil na pobudo OK KPS za Brkine-Slovenska Istra izdan proglas o splošni ljudski oborožitvi vstaji proti fašizmu, ustanovljeni so bili številni organi OF in množičnih organizacij, Istrsko ljudstvo je zgrabilo za orožje in se je v vseni moči uprlo tujemu zavajevalcu.

— Sredi septembra 1943 je bil ustanovljen Čezarski bataljon, ki se je kmalu razvil v 1. slovensko Istrsko brigado. Nato so nastale še druge partizanske enote.

— Iz koprskih zaporov so 26. septembra 1943 osvobodili politične zapornike ob sodelovanju naših aktivistov in 2. istrske (hrvaške) brigade. Takrat je bilo prvič osvobodeno tudi mesto Koper.

— Ustanovljene so bile sabotažne skupine slovenske in italijanske narodnosti. Mobilizacijska skupina je pozneje prerasla v bataljon z imenom Alma Vivoda.

— 3. oktobra 1943 je na zboru odposlancev v Koperju sprejet sklep o združitvi Primorske k Sloveniji in Jugoslaviji.

— Po strahotni uničevalni in požigalni nemški ofenzivi v začetku oktobra 1943 je bila razbita slovenska in istrska brigada, ljudstvo je pretrpelo velike izgube, toda ni klonilo pred novim nemškim akupatorjem. Kmalu nato je bil ustanovljen Istrski odred, ki je na tem območju deloval do kraja vojne.

— V zgodnji jeseni pred 30 leti je prišlo v taborišču Carbonara blizu Barija v Italiji do formiranja 1. brigade NOVJ, iz katere se je kmalu zatem izločila še 2. brigada. To je bil izredno pomemben dogodek, svojevrsna zmaga vztrajnih in zavednih borcev in aktivistov, ki so priborili Jugoslovansko možnost, da se po vsej na ozemlju, ki je bilo pod kontrolo Angloamerikancev, svobodno opredeljujejo za NOB, se vojaško organizirajo in opremljajo vračajo v domovino ter se vključujejo v partizanske enote NOVJ. Nad 33.000 borcev se je na ta način organizirano vrnilo v domovino, (od tega jih je bilo nad 27.000 doma iz Slovenkega Primorja in Istre) bodisi v sklopu petih prekomorskih brigad (pehotnih), ali pa v sklopu številnih drugih prekomorskih enot NOVJ, ki so se takrat v Južni Italiji in v Dalmaciji formirale izključno ali pa v veliki meri iz prekomorcev (letalske, morarške, tankovske, artilerijske, inženirske enote, itd.).

Ob upoštevanju vseh teh dejstev in z namenom, da bi pritegnili k proslavi nekdanje istrske, brkine, tržaške in kraške borce ter aktiviste slovenske in italijanske narodnosti se bo v Kopru organizirala enotna proslava za območje Slovenske Istre ob sodelovanju drugih občin Slovenskega primorja in Istre ter zamejstva.

Izhodišče za konkretno organizacijo omenjene proslave so bila znana stališča v zvezi s stabilizacijskimi ukrepi ter splošnim varčevanjem. Tako bodo na primer razne kulturne institucije organizirale in financirale določene postavke iz proslave.

Na proslavi bodo sodelovale vse partizanske enote, ki imajo svoje domicile na obalnem območju (2. prekomorska brigada, Istrski odred, Italijanske partizanske enote NOV, Slovenski partizanski pomorščaki, letalski prekomorci in Komanda mesta Trst), pa nekdanji aktivisti južnoprimeškega okrožja OF in nekdanji zaporniki koprskih zaporov. Vsak odbor domelne enote bo organiziral tovariška srečanja po proslavi na določenem kraju v Kopru.

Organizacijo izvedbe kulturnega programa je

prevzela Zveza kulturno-prosvetnih organizacij Koper. V izvedbi kulturnega programa bodo sodelovali združeni pevski zbori iz Slovenske Istre, godbe na pihal, iz Izole, Kopra in Pirana ter člani stalnega slovenskega gledališča iz Trsta.

Razstavo slik in dokumentov »Primorska v borbi za svobodo« bo v atriju pokrajinskega muzeja v Kopru pripravil omenjeni zavod.

Razstavo »Slovenski tisk na Primorskem med NOB« b. v. študijski knjižnici v Kopru pripravila omenjena institucija.

Uredniški odbor OBALA pripravlja dvojno številko revije OBALA, ki bo predvsem posvečena omenjenim dogodkom.

Tudi druge organizacije organizirajo razna tekmovalna in počastitev omenjenega zborovanja, tako naprimer ZRVS organizira tekmovalje v taktično-orientacijskem pohodu itd.

V proslavo se bodo vključile tudi enote Istrskega partizanskega odreda in bodo ob sodelovanju drugih dejavnikov narodne obrambe uprizarile napad (takšen kot je bil izvršen pred tridesetimi leti).

Ob tej priložnosti bo izšlo tudi nekaj publikacij (»Revolucionarni tisk v Slovenski Istri«, »Primorsko partizansko gospodarstvo«, »Gospodarski razvoj pomorstva na Slovenski obali« itd.)

ALBERT KLUN

PRISPEVKI ZA DOM V KUMROVCU

Dom Centra strokovnih šol, Ljubljana 463,50 din; Postaja Milice Mosje 808 din; Osnovna šola Zadobrova Ljubljana-Polje 823 din; OOS El. Kranj DE Zirovnica 30 din; Posta Podgorje 20 din; Oos. odbor ZB Domžale — Lukovica 1.065 din; ZB Trojane 765 din; ONPZ »Zora« — Domžale 1.453 din; Hotel »Turista« Ljubljana 500 din; Passero Franc, Slov Bistrica 50 din; Obč. odbor ZB Izola 581,30 din; Osnovna šola Sentjanž-Dravograd 100 din; Dijski dom Krško 120 din; ZB Vizmarje — Brod 985 din; ZB Ormož — tovarna »Jože Krenčič« 1.309,40 din; Gradbeno podjetje Radlje ob Dravi 640 din; Zdravstveni dom Novo mesto 1.750 din; Motel Medno — Ljubljana-Sentvid 400 din; Poklicna polj. živin. šola Turnišče pri Ptuj 108,80 din; OOS Arto-moto društva Nova Gorica 160 din; PTT Kranj 3.852,60 din; ZB Huje — Kranj 684,00 din; OOS AK Lenart 30 din; KO ZB Studenci — Maribor 13.584 din; KO ZB Begunje pri Cerklju 748 din; KO SZDL Zg. Poljskava 2.655 din; Sindika — Dom počitka Jelšograd — Smarje 400 din; Odbor za zbiranje sredstev — Podčetrtek 810 din; ZB Radovljica: Kos Alojz, Lesce 100 din; KO ZB Begunje 650 din; sind. podr. obč. sod. Radovljica 270 din; KO ZB Lesce 584,80 din; KO ZB Stadion Ljubljana-Bežigrad 450 din; KO ZB Stadion — Ljubljana 114 din; Protektor Ljubljana, ZTS Odredi 1.776 din; SGP Graditelj — Kamnik 5.795 din; Obnova — grad. podj. Ljubljana 25.000 din; OO RK Kranj 500 din; ZRVS Domžale 500 din; Glasbena šola Moste-Polje 200 din; Sind. odbor Kmet. komb. Ptuj 1.167,90 din; KO ZB Drogomer — Lukovica 315 din; Transjug Rijeka — Filiala Ljubljana 770 din; KO SZDL Grad 361 din; Skupščina občine Slov. Konjice 30 din; Setničar Ciril, Ljubljana, Grablovičeva 32,50 din; Krajevna skup. Dravograd 140 din; ZB Ione Tomšič — Ljubljana 1.150 din; Skupščina občine Slov. Konjice 580 din; Skupščina občine Slov. Konjice 60 din; OOS Delavnica Urešica — Jesenje 240 din; Glasbena šola Moste-Polje 1450 din; TTP-TOP, sindikat 1.000 din; Otroški vrtec Antona Medveda — Kamnik 1.020 din; Kozorog — Kamnik 720 din; PTT Ljubljana 1.000 din; Občina Novo mesto SSP 3.134,35 din; TIKI — elektro strojno podj. Ljubljana 10.000 din; Sind. podr. IGMP Monter — Dravograd 1.960 din; PO osn. šole Tabor 135 din; sind. podr. Prevent obrat Mislinja 456 din; Občinski odbor Koper 483,00 din; Temeljna izobraževalna skup-

VABILO V CERKNO

V nedejo, 23. septembra 1973, bo v Cerknem ob praznovanju praznika občine Idrija zbor borcev in aktivistov enot, ki imajo v občini Idrija domicile. Ob tej priliki vabimo borce in aktiviste 16. SNOB »Janka Premrla-Vojka«, jurišnega bataljona 31. divizije, artilerije IX. korpusa, partizanskih vojaških bolnic »Franja« in »Pavla«, tiskarne »Slovenija«, igral-ske skupine IX. korpusa in severno-primorskega okrožja OF, da se ob 9.30 zberejo na dvorišču tovarne ETA, od koder bo odhod na slavnostni prostor.

Ob 10. uri bo na trgu v Cerknem slavnostno zborovanje, na katerem bo govoril Franc Sešinc, sekretar sekretariata CK ZK Slovenije. Nato bo podelitev bojne zastave partizanskemu bataljonu narodnega heroja Jožeta Mihevcia in kulturni program.

Ob 11. uri organizira iniciativni odbor aktivistov severno-primorskega okrožja OF skupščino aktivistov, ki bo v prostorih šole spomenika NOB v Cerknem.

Borce in aktiviste domelčnih enot vljudo vabimo k polnoštevilni udeležbi. Posebnih vabil ne bo.

SKUPŠČINA OBČINE IDRJA IN DRUŽBENO POLITIČNE ORGANIZACIJE

nost Ptuj 169,00 din; Sind. org. Mestne lekarne Ptuj 752,50 din; KO ZB NOV Motnik 723 din; Hri-bar Marija gostilna, Laze v Tuninju 50 din; Sušnik Anton, Smreče, p. Stanovica 100 din; KO ZB Verd — Vrhnika 430,00 din; Sind. podr. gozdni obrat Slov. Konjice 395 din; Sind. podr. Emona projekt, Ljubljana 100 din; ZB NOV Poljane 1.000 din; Lončarska zadruga Komeida 500 din; Glasbena šola Kamnik 210 din; Obč. odbor ZB NOV Piran 13.160 din; Plešec Tone, Nada Urbančič, Dinos, Ljubljana 100 din; Krajevna org. 1.212,30 din; ZB NOV Galloja — Zalec 700 din; Osn. org. sind. SO Postojna 1.360,60 din; Kraj. org. ZB NOV Vuhred 1.210 din; Muzej Kamnik 120 din; sind. podr. NANOS obrat Koper 500 din; Obč. odbor ZB NOV Zagorje ob Savi 3.108 din; ZRVS obč. odb. Ljubljana-Siška 2.000 din; ZB NOV občine Krško 1.565 din; Osn. organ. sind. skupščine občine Postojna 500 din; Krajevni urad Videm-Dobropolje 1.849,40 din; Milnotest Ajdovščina — delavci 460 din; KO ZB NOV Bloška planota 1.571 din; KO ZB NOV Grahovo pri Cerklju 1.090 din; OS Zetale 439,70 din; KO ZB NOV Hrušica — Jesenje 615 din; KO SZDI Brezovel 1.680 din; ZB NOV Dolje — Slovenj Gradec 115 din; Osn. šola Smartno pri Slov. Gradcu 230 din; Kolektiv postaje milice Slovenj Gradec 148,20 din; KO ZB NOV Kodeljevo — Ljubljana 1.384 din; Sind. gimnazije Ljubljana-Sentvid 308 din; Šolski center tiska in papirja — Ljubljana 210 din; Osnovna šola Sežana 590 din; KO ZVVJ Savsko naselje — Ljubljana 500 din; Občinska konferenca SZDL Kranj; Osnovna šola Skočjan 350 din; Obč. konferenca SZDL Tržič 1.000 din; sind. podr. »Varnost«, Ljubljana 5.000 din; Kušar Rade, Ljubljana, 100 din; Kumer Ivan Poh bataljona 165, Ljubljana 500 din.

Skupno zbranih prispevkov do 6. septembra 1973 6.548.582,50 dinarjev ali 43,65 % od predvidene vsote za Slovenijo.

Odbor za gradnjo spominskega doma borcev NOV in mladine Jugoslavije v Kumrovcu ter Kozjanskega se zahvaljuje za prispevke in prosi darovatelje, da pošljejo prispevke na tekoči račun številka 50100—678—46402 Odbor za gradnjo doma DOMA BORCEV NOV IN MLADINE JUGOSLAVIJE v Kumrovcu pri RO ZB NOV Slovenije.

Invalida rešitelja

V naselju počitniškega doma v Strunjanu preživi vsako leto več invalidov počitnice; med njimi je veliko borcev.

Dne 30. avgusta dopoldne so se borci sončili na lepo urejeni kopališki obali. Morje je bilo mirno in toplo. Na počitnicah je bil tudi Ožbolt Fajmut, nekdanji koroški kurir. Nadel si je masko za podvodni ribolov in je ob obali nabiral školjke. Komaj deset metrov od obale je omagal. Imel je le še toliko moči, da si je snel masko in poklical na pomoč.

Med prvimi, ki mu je prihitel na pomoč, je bil invalid brez noge Tone Tomc iz Bele pri Predvoru. Fajmut je bil že nezavesten, ko ga je potegnil iz vode. Na obali je Faj-

mutu pomagal prvi z umetnim dihanjem na usta Ivan Juren, tudi invalid brez noge. Potem je prihitela oživljat ponesrečenca še medicinska sestra Zorka Carl, ki dela v invalidskem počitniškem domu v Strunjanu. Fajmuta so prepeljali v izolsko bolnišnico, kjer si je v dveh dneh opomogel. Brž ko se je zavedel, so bile njegove prve besede, da bi se rad zahvalil rešiteljem. Šele pozneje je zvedel, kdo ga je rešil. Zvedel je, da je bil njegov rešitelj Lev kurir v isti enoti, kurirskih relejnih postaj, eden najpogumnejših borcev. Lev je bil neustrašen kurir kurirske postaje P 3. Zdaj pa se je odlikoval, čeprav je invalid brez noge, da je rešil življenje svojemu tovarišu. MAKŠ BURGAR

Ivan Juren

Fajmut Ožbolt

LJUBLJANA, CESTA NA VRHOVCE 2

VAM NUDA

modularni blok stropnik monta — višine 12 cm in 16 cm

pregradni blok — debeline 12 cm v »INDUSTRIJSKI PRODAJALNI« je na razpolago ves ostali gradbeni material (apno, cementni strešnik, salonit, elementi za dimnik itd.)

Kličite telefonsko št. 61-965 ali 61-805

TAKOŠNJA DOBAVA SOLIDNE CENE

Podlogarjeva mama

Te dni — 2. septembra — je Angela Tišler, partizanoma znana bolj kot Podlogarjeva mama, praznovala 80. rojstni dan.

Pred vojno je bilo na prijazni polici na južnih pobočjih Kriške gore in Storžiča enajst domačij; zdaj to naselje šteje še deset hišnih števil. To je vasica Gozd, ki je bila vsa vojna leta zatočišče partizanov — njihov dom, izhodišče in počivališče. Med vaščani ni bilo nemurja ne izdajalca; to so bili ljudje, ki so bili partizanom bratje, sestre, očetje in matere in ki so — zlasti mlajši — tudi sami postali partizani. Zato je bilo naselje vsa vojna leta trn v peti sovražniku in ga je požgal, prebivalci pa so bili izgnani.

V takšnih naseljih, kakršen je Gozd, so bile med najpožrtivornejšimi prebivalci partizanske matere, ki so tiho, med žalovanjem za svojimi padlimi otroki, noč in dan nesebično sprejemale partizane, jih hranile z vsem, kar so premogle ter jih hrabrile z materinskim nasmehom in prijazno besedo. Prav takšna, vselej pripravljena pomagati, ne da bi mislila na lastno varnost, je bila drobna, tiha in dobra Podlogarjeva mama. K njej smo prihajali, kakor če bi bili njeni. In nikoli ni pokazala, da ima sedem otrok, ki so vsi sodelovali v narodnoosvobodilnem gibanju.

Angela Tišler je prišla v Gozd iz Loma, prav takšne hribovske vasi na severni strani Storžiča. Šele 19 let ji je bilo, ko se je prisojila k Podlogarju. Rodila je osem otrok. Z možem sta se mučila na hribovski kmetiji, ki ni mogla nahraniti vseh ust. Zato je mož Janez pozimi hodil vozit les, da je vsaj nekaj zaslužil. Medtem, ko so se jima rodili prvi otroci, je moral še k vojakom. In ko se je leta 1914 moral vrniti domov, se je vnela prva svetovna vojna; odrinila je moral na fronto. Angela se je z majhnimi otroki prebijala, kakor je vedela in znala.

Po vojni so se v družini še rodili otroci. Vsi Podlogarjevi so bili dobro vzgojeni. V trdem življenju so zrastle v delovne, poštene ljudi, zavedne Slovence.

Po okupaciji leta 1941 se je v okolici Gozda vse spremenilo. Le kakšen kilometer pod Gozdom, tik nad sosednjo vasico Vetr

morda le ni res. Kmalu pa je prišel v hišo zloglasni raztrganec Miha Perko-Samčev, nekdanji partizan, in se mami pohvalil:

»Pred štirinajstimi dnevi sem ustrelil vašega sina! In kar skozi okno, ko se je na Čepulah blizal hiši.«

Mama raztrgancu ni pokazala svoje prizadetosti. Žalost je skrila v sebi; niti ta strašni udarec je ni strl. Še celo z večjim čutom do bližnjih je poslej dajala partizanom vse, kar je premogla. Raztrganec Miha je opravil temeljito preiskavo po hiši in hlevu, kar pa jih ni zastrašilo. Mladi Viktor je imel nekaj literature in orožja dobro skrito.

»Le kaj bi se nam zgodilo, če bi to staknili!« je le pripomnila mama. Hčerki Ivanka in Pavla sta delali v Kranju; postali sta sodelavki narodnega heroja Iva Slavca-Jokla. Leta 1943 sta odšli k partizanom. Leta 1943 sta bili s soborcem na Jelovici ranjeni in ujeti, medtem ko sta dva tovariša v boju padla. Tudi v tem primeru je imel zraven umazane prste raztrganec Miha. Ko je spet prišel k Podlogarjevim, se je pobahal:

»Mama, ali veste, da sta v Begunjah zdaj tudi vaši hčerki? Jaz sem ju rnil in ajell!«

Mama ni pokazala strahu in žalosti ter je odgovorila, da to že ve. — Ivanka in Pavla sta bili nekaj časa v gestapovskih zaporih v Begunjah, nato pa so poslali eno v taborišče Rawensbrück, drugo pa v Auschwitz. Iz taborišča se je vrnila le Ivanka, mlajša Pavla pa ni preživelja trpljenja.

Tudi to ni zadržalo mame, da bi nadalje ne sodelovala s partizani. Namesto Ivanke in Pavle je stopil v vrste borcev starejši sin Janko-Jamček. Kmalu za njim je odšel k partizanom še najmlajši, Viktor, ki mu je bilo tedaj komaj petnajst let. Oba sta bila zglebna partizana. Ostali sta še dve hčerki, ki sta nadalje sodelovali na terenu.

»Za vse sem bila v skrbeh. Pogosto sem premišljevala, koliko se jih bo vrnilo domov,« je rekla mama. Medtem je nenehno skrbela za druge partizane, ki so čedalje pogostejše prihajali k Podlogarjevim in na druge domove v Gozdu, saj so se partizanske vrste zgostile.

Dne 7. oktobra 1944 je vasico doletela velika izguba. Po boju so morali partizani popustiti močnejšemu sovražniku; Nemci in domobranci so vdrl v Gozd in požgali vse domačije, jih izropali, prebivalce pa izgnali v dolino, v Križe. Podlogarjeva mama je svobodo dočakala v dolini.

Vojna je Podlogarjevi mama vzela sina in hčerko, ji požrla domačijo in ji prinesla veliko skrb ter trpljenja. Po vojni se je z družino vrnila v ljubljeno vasico, ki so jo začeli v trdih časih obnavljati. Podlogarjeva hiša — kakor tudi nekateri drugi domovi — še zmeraj niso popolnoma urejeni, kar pač ni pohvalno za skupnost.

Ob jubileju mame so se zbrali vsi njeni pri njej. Pozdravili in obdarovali so jo tudi okoliški lovci. Prav tako borci gorenjskega in kokrškega odreda niso pozabili na mamin praznik. Skromna Podlogarjeva mama je pač zaslužila še mnogo več, kot ji lahko povrnemo. Želimo ji vsi še veliko zdravja! Ona pa si želi še ponovnih veselih srečanj z borci.

IVAN JAN

POPRAVEK

Sporazumno s Francem Bitencem iz Brežic, Ulica bratov Milavec št. 15, oziroma njegovim pravnim zastopnikom Marjeto Škofljanec, odvetnikom, Brežice, Cesta prvih borcev 48, objavljamo popravek članka »Dakijev proletarec in prezrt spomeničar« — obj. v »TV 15« 1. III. 1973, št. 9 — kolikor je z njim prizadeto dobro ime Franca Bitenca. V članku, katerega avtor je novinar Franci Strle, je opisana življenjska pot Staneta Režena iz Šoštanj, ki se je nekoč učil pri Francu Bitencu za mehanika. Do besedno je navedeno o Bitencu: »Ta mojster pa je bil vdan pijaci in z vajenci je zelo grdo ravnal. Staneta je gonil v cerkev in ga pretepal, dokler ga ni pregnal iz delavnice.«

Te navedbe so neresnične in za mojstra Bitenca žaljive. Stane Režen je sicer res bil v uku pri Francu Bitencu, ki pa svojih vajencev, zlasti pa imenovanega, ni pretepal, v cerkev pa ga je pošiljal, ker so mu pač naročili Reženovi starši. Še posebno pa je žaljiva navedba, da je bil Bitenc vdan pijaci. Da to ni res, lahko pričajo vsi njegovi stari znanci iz Brežic.

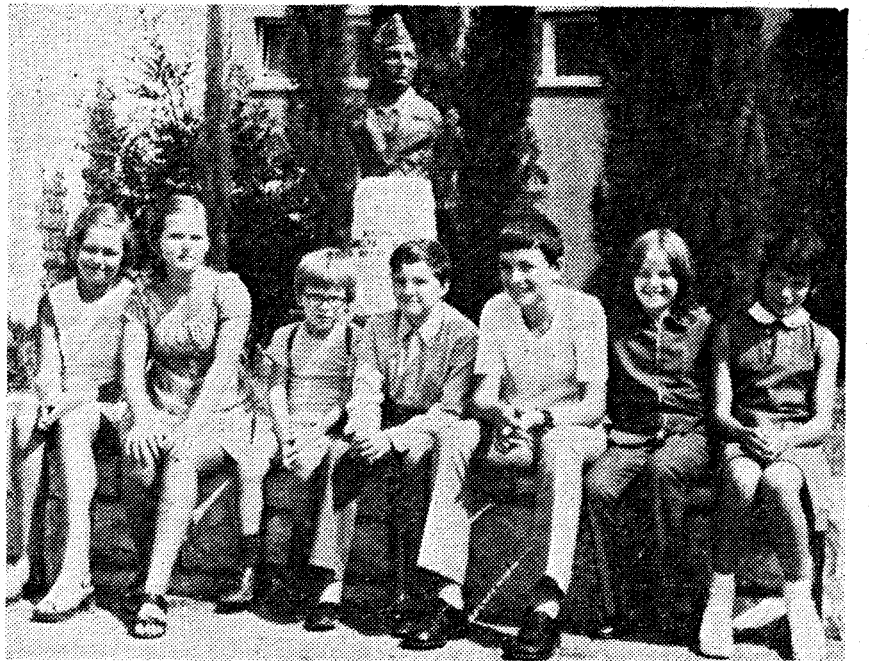
V pristanišču se je oglasila ladijska sirena. Morje se je lesketalo kakor čokoladni papir in ob obali je bilo še vedno veliko turistov, kljub prvim septembrskim dnevom. Fantiček na dolgem pomolu je lovil ribe. Prav nič ga ni motilo cviljenje avtomobilskih gum in hreščeče napovedovanje prihodov in odhodov avtobusov na koprski postaji. Tako zatopljen je bil v globoko morje ob pomolu, da je menda celo na šolo pozabil.

Šola? Listi na koledarju odpadajo kakor tisti z dreves sredi jeseni. Nenadoma si pred šolskimi vrati. Razmišljaš pa še vedno o vsem, samo o tistem resnem šolskem delu ne.

V tem prvem trenutku sem tudi sam v šoli. Imenuje se Osnovna šola Janka Premrla Vojka. Verjetno ste

»Sovražim pretiravanje v časopisih. Pišem bolj po naročilu tovarišice učiteljice slovenščine. Tudi sama bi rada poučevala ta predmet.«

Zelo rada prebiram knjige; take, ki so namenjene nekoliko odraslim ljudem. Prebrala sem skoraj vso mladinsko literaturo. (!!!) Zanima me najbolj sedanji čas s problemi in težavami. Za zgodovino se ne navdušujem. Kljub temu pa mislim, da bi morali v osnovni šoli posvetiti več pozornosti obravnavanju zgodovine NOB. V nižjih razredih omenjajo to obdobje samo ob pomembnejših praznikih in šele v osmem razredu o NOB nekoliko več govorimo. Iz izkušenj naše revolucije bi se morali tudi mi mladi veliko naučiti. Spoznali bi koristnost človeških kreposti, ki jih današnjim

Z OBISKA NA OSNOVNI ŠOLI JANKA PREMRLA-VOJKA V KOPRU

NOVINAR V SLUŽBI RESNICE

uganili, da sem v Kopru. Če bom utegnil, bom skočil v tisto slano tekočino. Morje v vsakem trenutku obliva moje skrite počitniške želje. Vi, ki živite ob morski obali, verjetno razmišljate o snegu. Je že tako, da si človek običajno želi tisto, česar nima pri roki.

Tokrat vam bom predstavil nekaj novih prijateljev. Z njimi bom poklepetal o šolskem novinarskem krožku, o drobnih skrivnostih lepega pisanja, o poeziji in...

Sedimo v knjižnici. Tovariš ravnatelj je bil tako prijazen, da nam je ponudil za pogovor pisarno. Ni lahko biti nomad in se seliti iz kota v kot. Tudi velika šolska poslopja postanejo z leti premajhna.

Začnimo torej s sestankom za okroglo mizo — bila je pravzaprav oglata. SLAVKO HREN, vodja novinarskega krožka in učenec osmega razreda, se najprej pohvali s šolskim glasilom »Modri val«. Glasilo bo praznovalo letos že šestnajsto obletnico.

Organizacijskemu področju smo se nekoliko izognili. Klobčič misli smo začeli razpletati z osnovnim pomenom šolskega glasila.

»Gre za to, da svoje misli in želje ponazorimo s pisano besedo tako, da jih lahko preberejo vsi drugi. Seveda moramo te izbrane misli in želje tudi zapisati z izbranimi besedami,« je razlagal Slavko in potrkalval z dolgimi prsti po velikem šolskem zvezku. »Že več let pišem pesmi. Pošiljam jih tudi v druga glasila in časopise. Mislim, da imam pri pisanju čedalje manj napak. In kaj je napaka v pesmi? To ni samo slovnična nepravilnost. Zgodi se, da misliš pravilno, misel pa nepravilno zapišeš; ne obdelaš je dovolj lepo...!«

Slavko, ki bi rad postal zdravnik, nas je pripeljal na pravo pot. Poudaril je tudi, da bi moral biti novinar vsestransko izobražen in pošten. Najvažnejše pa je, da je v službi resnice.

PETER ČIŽMEK, učenec petega razreda, na te misli ni imel pripomb. Ogreva se bolj za pisanje proze ali preprosteje povedano: piše domišljajske spise. Na tihem pa že razmišlja, da bi med tisoči poklicev izbral prav novinarskega.

NADA ŽNIDARČIČ iz osmega razreda bo postala predmetna učiteljica. Resno je omenila, da se z najmlajšimi učenci ne želi ukvarjati.

ljudem — tudi mladim — včasih zelo primanjkuje.«

BARBARA ČIŽMEK iz petega razreda piše pesmi. Mislim, da so precej oložne in občutene. Se vam zdi nena- vadno? Otroci vendar ne smejo biti biti otožni, boste trdili. Tako misli tudi Barbara.

»Sprašujete me, če so starši kdaj krivični do svojih otrok. Razen redkih izjem nikoli. Zelo pogosto pa so otroci krivični do staršev. Kaj pesnim o otrocih? Zanima me svet majhnih otrok, njihova igra in pravljični svet. Sama doživljam ta svet ob prebiranju najrazličnejših knjig. Mislim, da otroci zelo potrebujejo svet pravljic. Mislim, da je v tistem svetu tudi košček sedanjosti — lepše, kot je lahko za nekatere lepa sedanjost.

Kdaj je otrok srečen? Kadar ima nekoga, h komur se lahko v dobrem in slabem zateče. Oče in mati pa sta otroku mnogo bolj potrebna kakor dober namazan kos kruha...!«

Odločil sem se in vprašal za naš sedanji čas nekaj nevsakdanjega. Vprašal sem Barbaro iz petega razreda, če je srečna. Nežno je zadržala, iz svetlih oči so pritekale solze in v grlu so se zatikale besede: »Ne, nisem srečna. Nimam mame. Mame mi ne more nihče z ničimer nadomestiti. Umrla je v prometni nesreči...«

Nekoč bo postala ilustratorica. Ilustrirala bo knjige pa tudi pesmi. Morda bo v tem delu celo tako zelo uspešna kot je njena vzornica — ilustratorica Jelka Resman. Občuduje črte, ki znajo oživeti človeške obraze, otroške oči in lica, nevidne gibe rok, poteze, ki niso umetne, ki so pač samo življenje.

MOJCA MARUŠIČ in ERNESTINI DAVIDE sta nekoliko spremenila temo našega pogovora. Mojca iz šestega razreda veliko piše o morju in življenju v njem. Večkrat se potaplja z masko in opazuje morsko »flavo«. Štiri leta je bila stara, ko jo je oče — ladijski kapitan, naučil plavati. Nekoč bo postala učiteljica.

David, najmlajši član novinarskega krožka, pa bi želel postati gasilec ali pa policaj. Okusi so pač različni. Med osemsto učenci je šestdeset članov novinarskega krožka in kdo ve koliko načrtov... SILVO TERSEK

o mladih in za mlade

Angela Tišler — Podlogarjeva mama

nim, je bila že 26. julija 1941 ustanovljena prva tržiška četa, ki je tedaj štela okrog 30 borcev. Že v tistih dneh so prvi partizani prišli tudi v Gozd in odtlej so tja prihajali vsa štiri leta.

Podlogarjeva mama se še dobro spominja, da je bil prvi partizan, ki se je oglasil v njihovi hiši, daleč naokoli znan komunist, rojak iz Podlublja, Anton Košir-Anžecman. Sprejela ga je odprti rok in bolj s srcem kot z razumom takoj dejala, da brez oboroženega upora ne pojde ter da bo pri tem z vsemi svojimi domačimi pomagala po svojih močeh. Sodelovali so res vsi — mož Janez in vsi otroci. Celotaj najmlajši Viktor, ki je bil še otrok. Vasica Gozd še nikoli poprej ni živela tako polno kot tedaj. Bila je kot podobni takšni kraji, zvezni člen med partizani v gozdovih in prebivalstvom v dolini, kjer je gospodoval sovražnik.

Potem so k partizanom začeli odhajati tudi njeni otroci. Najprej je odšel Jože. Padel je že julija 1943. Mama ni pokazala, kako je trpela. Še vedno je upala, da to

SEDEMNAJST LET MU JE BILO

Zvonku je bilo takrat, ko so Nemci vdrl v deželo, komaj sedemnajst let in obiskoval je šesti razred klasične gimnazije v Mariboru.

Prvi maj 1941.

Zvonko je takoj pohitel domov v Imeno. Domači izdajalci so ga že zatožili, da je hudo nevaren nemški oblasti. Zarana prav na praznični dan so prišli v hišo nemški žandarji. Prvi je vstop velik, mrkogled fant z brzostrelko v roki. Hinavsko se je nasmehnil, dvignil desnico in zahreščal: »Heil Hitler! Dobili smo ukaz za hišno preiskavo!« Vse so razmetali in bilo je, kakor da bi vihar razsajal po sobah. Babica je trepetala v postelji, iz katere že enajst let ni mogla vstati. Dedek si je vihal brke in nekaj mrmral. Potem se je zopet oglašil tisti prvi: »Hej, vi, kje imate sina Cvonka ali Cvenka!« Dedek je hitro odgovoril: »Ne poznam nobenega

je čakal, da je dobil zvezo s partizani. Z njihovo pomočjo se je najprej zaposlil v nekem domobranskem skladišču v Zagrebu. Ni dolgo trajalo, ko so ga izvovali ustaši. Nekega dne so ga hoteli zapreti, a se jim je z ukano izmuznil. Še isti dan je z nekim domobranskim oficirjem, ki je bil partizanski somišljenik, in z nekaj tovariši v domobranskem skladišču naložil poln tovarnjak orožja, oblačil in živil, pa so vse skupaj odpeljali v gozdove k partizanom. Ustaši so odkrili krajo in ubežnike zasledovali celo z letalom, toda na srečo so bili že prepoznani.

Do jeseni 1944 se je Zvonko kot partizan Imenski bojeval na Hrvaškem. Ves vesel je bil, ko je med partizani srečal Mariborčana profesorja Mariniča. Skupaj sta z enotami 4. korpusa prekrizala vso Hrvaško. Nekoč so se ustavili pri Topuskem. Zaprošila sta poveljstvo, naj jima omogoči odhod v kakšno enoto v Slovenijo. Že dolgo časa ju je spremljalo hudo domotožje. Sprva ju niso hoteli uslišati, kajti partizani so se povsod bojevali za isti cilj, za svobodo.

Bila sta presrečna, ko so jima iznenada izročili debelo ovojnico, na kateri je pisalo: štab 4. korpusa štabu 7. korpusa. Srce jima je igralo, ko sta se po skrivnih kurirskih poteh odpravila proti Sloveniji. Spremljali so ju kurirji in marsikdo je pomislil, da sta posebna partizanska odposlanca, ko nosita tako debelo pismo. Pot je bila zelo nevarna. Nekoč sta se plazila tik za živo mejo in gledala, kako so onkraj meje ustaši napajali konje. Drugič sta v mraku prečkala strogo zastraženo železnico nekje blizu Karlovea. Tiho sta se plazila po trebuhu, ko sta malo proč klepetala ustaška stražarja. »Skoraj bi mi srce padlo v hlače,« se danes spominja Zvonko. Čeprav je bilo dosti tako nevarnih trenutkov, sta vendar odnesla celo kožo. Končno sta prišla v štab korpusa in oddala pismo.

Bitka na Lopati nad Hinjami pri Žužemberku pa je bila za Imenskega najhujša. S sovražniki so se spopadli oktobra 1944. Še danes se živo spominja, kako sta si na vsem lepem stala z domobrancem iz oči v oči. »Oborožen je bil z grško strojnico. Pokalo je križem krazem, da že nisem vedel, kje so tovariši in kje sovražniki. Videl sem ga, kako je skočil za debelo drevo in vzdignil brzostrelko. Niti leči nisem utegnil, samo za bukev sem skočil. Zdi se mi, da je vse to trajalo celo večnost. Domobranec mi je psoval »banditsko mater« in preklinjal, da tega ne morem ponavljati. Nenadoma me je pod levo ramo zaskelilo. Zvalil sem se po tleh in se kotalil po bregu navzdol. Imel sem srečo, da sem se navsezadnje le

znašel med tovariši. Takrat mi je krogla prebila prsi tik ob srčni odvodnici,« se spominja Imenski.

Domov v Imeno je prispela čelo vest, da je padel. Oglajner iz Slak pri Podčetrtku ga je videl, kako se je zvrnil. Babica in dedek sta ga že objokovala in niti pomislila nista, da bi ga kdaj še videla.

Imenski je bil res hudo ranjen. Leva roka mu je skoraj ohromela. Zdravil se je v premični bolnišnici 18. divizije, ki se je takrat zadrževala v okolici Gradenca v Suhi krajini. Bolnišnica se je začasno umaknila v Malo Lipje. (V Gradencu so medtem menjali slamo v kmečkih hišah, kjer so sicer ležali ranjenci.) Navadno so napravili tako, da je bilo polovico hiše za bolnike, v drugo polovico pa se je stisnila domača družina.

Takrat je bilo tam okoli sedemdeset ranjencev. Vsi utrujeni so brezskrbno spali, ne da bi slutili, kako se skozi noč plazi smrt. Sredi noči je Imenski zaslišal stražarjev krik. Belogardisti in Nemci so se priplazili do hiš in zaklali stražarja... Okoli oglov je začelo pokati. Imenski se je pognal proti pragu, toda krogle so zaropotale pod nogami, da se je zaiskrilo in zasmrdelo po smodniku. Skočil je proti oknu, a ga ni utegnil odpreti. Oknice so mu obvisle na vratu. Priletel je na kup gnoja tik pred domobranca, ki je pridiral izza vogala. Imenskemu je uspelo, da ga je mahnil s pištolo in v nekaj skokih dosegel temen gozd. Ni prav vedel, kaj se dogaja. Vse je bilo zmešano. Pijani domobranci so se drli in preklinjali. Povsod je bilo polno kričanja in vpitja.

»Potem je v Gradencu vse utihnilo. Kakor je drhal nenadoma prišla, tako je tudi izginila v noč. Nisem vedel ne kod ne kam. Taval sem po gozdu. Imel sem srečo, da sem našel tovariše.« Zlost ga je prevzela, ko je pripovedoval, kaj je zagledal ob svitu. Padlo je kakih osem ranjencev, ob cesti je ležalo tudi petnajst bolničark. »To je bil grozljiv prizor, strahoten zločin pri Gradencu. Podobno grozoto sem doživel edino le še v Glini... Videl sem devetletno dekletce, ki je edina preživela ustaška pokol. Vsa okrvavljena se je prebudila pod trupli staršev in sosedov ter se sa-

ma splazila v noč. Se jokati ni mogla, ko je prišla k partizanom.«

V štirih letih, kar ga ni bilo doma, je stric Zvonko doživel mnogo žalostnega. Komaj je čakal, da bo lahko skočil do rodnega kraja... Bila je noč. Imenski je stopal po cesti iz Mestinja proti Imenem. Takrat se ni bilo kumrovške proge in tudi avtobus ni vozil. Jurjevčev tovarnjak je samo enkrat dnevno prevažal ljudi proti Celju in nazaj. Ves čas poti je držal v roki pištolo na strel, zakaj tam naokoli so se še vedno potikali ustaši. Opolnoči je potrkal na vrata domače hiše.

»Slišal sem, kako sta v hiši govorila mati in oče. Oče je vprašal, kdo trka. Ni me spoznal po glasu. Mama pa je začela — ko me je zagledala — vpiti, da je pred vrati duh. Tega nisem mogel razumeti. Šele potem sem namreč zvedel, da so me že pred letom dni »pokopali.«

Tako se je končala pot partizana Imenskega. Zdoma so ga odgnali sedemnajstletnega mladeniča, vrnil se je kot partizanski oficir. Danes dela Tone Lešnik-Imenski kot direktor splošnega sektorja v mariborski Elektrokovini. V gozdove pa še vedno hodi s puško, toda le kot vnet lovec.

LUCKA LEŠNIK

PIONIR V ČASU OBNOVE DOMOVINE

Ko je moja mama začela hoditi v šolo, je bila še vojna. Po vojni je bilo vse razdejano. Mama je morala še enkrat v drugi razred. Pouk pa ni bil takšen kot je danes. Mama se tudi spominja, kako so hodili pogozdovati. Sadili so smreke in nabirali bukov žir. Tekmovali so, kdo bo nabral več litrov sadežev. Te so potem pošiljali v tovarno, kjer so iz žira delali olje. Nabirali so tudi zdravilna zelišča in jih sušili na podstrešju.

DUŠAN ANTOLIN

NA TABORJENJU

Taborniki Selškega odreda smo imeli svoj tabor v prijetnem borovem gozdičku blizu Fažane.

Iz Železnikov, od koder smo doma, sta odpeljala dva avtobusa. Prvi je iz Škofje Loke nadaljeval pot proti Ljubljani, drugi pa je zavil v Poljansko dolino. V Zireh so nas že čakali taborniki odreda Zelenega žirka, ki bo letos taborili z nami. Po dolgi in naporni vožnji smo končno prispeli na cilj. Taborovodja nas je razvrstil po šotorih, nato pa, hop, v vodo. Kopali smo se vse popoldne in skoraj bi bili pozabili, da moramo biti ob šestih v taboru.

Vseh štirinajst dni smo imeli pester program in tako se nismo nikdar dolgočasili.

Ob sedmih smo vstajali, nato je bila telovadba, ob kateri smo se šele pravzaprav prebudili. Pa umivanje in zbor. Taborovodja je prebral program za ves dan. Od dežurnega vodnika je velikokrat dobil listek, na katerem so bila

imena vseh tistih, ki so bili pretekli večer hrupni in jih je straža zapisala. Pokaral jih je in jim odmeril kazen, morali so čistiti jedilnico ali pomagati v kuhinji.

Po zboru je bil zajtrk in nato pospravljanje šotorov, ki se je končalo z ocenjevanjem. Lastniki treh šotorov, ki so bili vseh štirinajst dni najlepše pospravljeni, so ob koncu dobili nagrade.

Ob deveti uri je bila gozdna šola. Tu smo se naučili mnogo novega. Po gozdni šoli je bilo kopanje. Neplavalci so imeli plavalno šolo.

Kosilo je bilo ob dvanajsti uri. Vrsta je bila vedno zelo dolga, kar seveda ni bilo nič čudnega, saj so bili naši železodčki po napornem dopoldanskem programu pošteno prazni. Po kosilu se je prilegel tudi enourni spanec, ki smo ga med drugim izkoristili za pisanje pisma in razglednic.

Sledilo je kopanje, vmes seveda malica. Čas od šeste ure do večerje je bil rezerviran za razne športne igre in tekmovalja.

Posebno slovesna je bila otvoritev taborniških olimpijskih iger s slovesnim mimohodom vseh vodov, ki so bili hkrati tudi tekmovalne ekipe. Poslušali smo govor predsednika taborniškega olimpijskega komiteja, nato pa je tabornik Marjan prižgal olimpijski ogenj. Poslej smo imeli vsak drug dan na sporedu eno izmed panog. Najbolj je bil seveda zanimiv zadnji dan. Zmagal je tretji vod, za nagrado pa so na prav tako slovesnem zaključku taborniških olimpijskih iger prejeli imeniten pokal.

Med taborjenjem smo odigrali tudi več prijateljskih tekem v košarki in nogometu s taborniki kranjskega in bohinjskega tabora. Ob popoldnevih smo imeli tudi dva kviza, taborniškega in šaljivega.

Najlepši pa so bili večeri ob tabornih ognjih...

Dnevi so tekli hitro in prekmalu je prišel dan slovesa. Nič kaj radi se nismo sprijaznili s tem, da bomo morali domov. Vsi bi še radi ostali, kajti to štirinajstdnevno taborjenje je bilo res zelo prijetno.

JANJA KALAN
ANDREJA MOŽGAN

Tone Lešnik-Imenski kot dijak klasične gimnazije

Cvonka niti Cvenka, imam le sina Antona! Pa še najmlajšega... Tedaj je eden izmed došlih žandarjev pripeljal iz kamre Zvonka. »Zdaj pojdeš z nami!« je ukazal žandar. »Kaj vam je storil otrok? Pustite ga doma!« je vsa preplašena zakričala babica. A niso zaželele ne solze ne prošnje. Zvonko se je moral posloviti od matere, očeta in desetletnega bratca. Komaj je utegnil še reči na svidenje, že so ga sunili čez prag.

Zvonka so odpeljali v celjski Stari pisker. Skoraj vsak dan so ga pretepali, ga zmerjali z banditom, pa tudi hudo lakoto in žejo je moral trpeti. A takrat Zvonko še ni bil niti partizan, bil je samo zaveden Slovenec in dijak. Babica je pogosto pripovedovala, kako si je rad prepeval: »Ne sina ne hčere za mano ne bo, ki dvigal bi dešno nad glavo roko...«

V poznem poletju 1941 so ga skupaj z Bratkom, mladim učiteljem iz Rogatca, odpeljali v rajhenburški grad, kjer je bilo zloglasno zbirno taborišče. Že čez nekaj dni so ju z večjo skupino odgnali na Hrvaško. Bratko je moral prisilno delati v rudniku Breza pri Visokem v Bosni, Zvonko pa je moral za konjskega hlapca k nekemu ustaškemu trgovcu.

Bratko je kmalu pobegnil proti Zagrebu in se skrival v nekem samostanu, dokler se ni priključil partizanom moslovačke brigade. Tudi Zvonko se ni mogel sprijazniti s svojo usodo. Komaj

uredila, če pa kaj ne ustreza, prosim, da popravite. Drugič se bom raje lotila krajšega spisa.

Zelim vam prijetne počitnice!

Lučka Lešnik
Gregorčičeva 34 b
62000 Maribor

Draga Lučka!

Ker vem, da bi tudi brez očkove pomoči lahko zapisala spomine strica Zvonka, sem se tvojega prispevka razveselila. Da se tako dolgo nisi oglašila — pa ti kar ne morem oprostiti, ko ti pero tako lahkotno teče.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Draga Milena!

Obljubila sem vam, da se bom še kaj oglašila in vam poslala prispevek. Pa nisem in nisem našla časa. Čez počitnice sem sklenila, da bom delala in tako sem imela zelo

malo prostega časa. Zdaj pa se je že začelo šolsko leto. Kljub temu sem našla toliko časa, da zopet pokramljam z vami. Ko prebiram mladinsko stran »TV 15«, ugotavljam, da je vedno več imen mladih, ki pišejo in razkrivajo svoja mlada srca. Kljub temu se bom še oglašila: s prispevkom o bolnišnici Franji in pogovorom s tovarišem Zafredom.

Lepo pozdravljam vse, posebno pa vas!

Ilonka Čelhar
Prestranek 18
66258 Prestranek

Draga Ilonka!

Predolgo delamo že skupaj, da bi se tako na hitro poslovili. Če nimaš na voljo dovolj časa, se oglašaj le tu in tam, pa bom kar zadovoljna.

Lepo pozdravljena!

MILENA

kramljanje

Spoštovana urednica!

Ne zamerite, ker vam tako dolgo nisem poslala nobenega spisa. Saj razumete, kajne? Zadnji mesec pouka je v šoli najbolj napeto in sem se morala potruditi, če sem hotela doseči enak uspeh kot vsako drugo leto.

Potem so prišle težko pričakovane počitnice. Ko sem se malo oddahnila, sem prosila strica Zvonka, da bi mi povedal nekaj spominov iz narodnoosvobodilnega boja. Ker si nisem vsega zabeležila, mi je manjkalo nekaj ključnih podatkov. Če dodam še malo lenobe, je povsem razumljivo, da se je stvar zavlekla.

Spis je bil nekoliko težak, zato sem morala prositi očka za pomoč. S skupnimi močmi sva vso stvar

POČASNEJE IN ZATO TUDI DRAŽJE

Pri nas se za kvadratni meter stanovanjske površine porabi od 22 do 38 odstotkov več časa kot po svetu. To je zanesljiv dokaz, da gradimo počasneje in zato tudi dražje.

Na zadnjem kongresu Zveze gradbenih inženirjev in tehnikov so v referatu »Raven tehnike in tehnologije pri nas« navedli tele primerjalne podatke o tem, koliko ur porabijo v posameznih državah za zgraditev kvadratnega metra stanovanjske površine v klasičnem in montažno-industrijskem sistemu:

	Ur gradnje za kv. m klasično	Ur gradnje za kv. m montažno
Nizozemska	19,6	13,6
ZR Nemčija	21,0	—
CSSR	23,1	13,6
SZ	30,9	17,9
Francija	32,0	—
Poljska	34,6	—
Jugoslavija	46,7	21,8

Da bo stvar še bolj nesmiselna, v tujini visoko cenijo naše gradbenike — tako po kvaliteti in po hitrosti gradnje.

Politika — 4. IX. 1973

ZA DOMAČE GOSTE PREDRAGO

Portorož je letovišče visokega turizma, ki poleg zelo lepih in udobnih hotelov, nudi gostom tudi obilo zabave. V letošnji sezoni je bil največje mesto na Jadranu. Na odru dvorane je bilo več reprezentativnih koncertov zabavne in resne glasbe, vrhunske folklorne, a uspešno sezono zabave so zaključili s festivalom humora, ki so ga organizirale »Večernje novosti« in ki so ga obiskovalci proglasili za najatraktivnejšega.

Hoteli so bili polni tujcev, enako je bilo tudi v avtokampih. Toda za razliko od prejšnjih let, je tam bilo zelo malo Jugoslovancev. Ustrašili so se visokih cen hotelskih penzionov, ki so se gibale med 150 in 350 dinarji.

Večernje novosti — 4. IX. 1973

ŠPEKULANTI IZKORIŠČAJO POMANJKANJE MESA

Tržni inšpektorji občine Leskovec so zaplenili 63 debelih in mesnatih prašičev Mladenu Petkovskemu iz Radišane pri Skopju in še nekaterim spekulantom iz okolice Aleksinca, ki so sodelovali z njim. Zaplenjeni prašiči so vredni nad 30.000 dinarjev. Spekulantom pa so zaplenili tudi znesek 6000 dinarjev.

Politika ekspres — 6. IX. 1973

REKORD

Vse kaže, da smo v rekordnem turističnem letu. To potrjujejo podatki z vseh strani...

Da to drži, govori tudi podatek o nočitvah na Blejskem otoku, kjer so število nočitev procentualno neznansko povečali v primerjavi z lanskim letom, ko otok še ni imel štirih apartmajev.

Medtem ko lani ni bilo nobene nočitve, so imeli letos eno.

Dnevnik — 6. IX. 1973

Ciano in priprave za napad na Jugoslavijo

Precej je bilo pri nas že napisanega o napadu fašistične Italije na Grčijo. Kljub temu pa širši javnosti ni znano vzdušje, v katerem je dozorevala Mussolinijeva odločitev. O tem govori sestavek, ki smo ga povzeli po delu znanega italijanskega novinarja.

Zakaj je Italija napadla Grčijo? Čeprav se sliši čudno, kaže, da le zato, ker se ji ni posrečilo zavzeti Jugoslavije že leta 1939. Ciano in Mussolini sta sanjarila, da bosta to dosegla z močjo denarja. Menila sta, da bi podkupila nekatere politike, ki bi prišli na oblast in nato poklicali italijansko vojsko. Naukov o umetnosti podkupovanja tujih politikov sta se navzela pri Hitlerju. Na našo srečo sta bila nercodna. Zanašala sta se na rafiniranost italijanske diplomacije, nista pa računala s tem, da bi bila potrebna grožnja z močno vojsko, kakor je delala Hitlerjeva diplomacija.

Akcija glede Jugoslavije se je začela 9. marca 1939, pol leta pred začetkom druge svetovne vojne. Ciano je tedaj sprejel francoskega plemiča, ki je bil jugoslovanski državljani. Pisal se je De Bombelles. S Ciano sta se spoznala nekaj tednov prej na lovu, ki ga je priredil tujim diplomatom v čast knez Pavel Karadjordjevič. De Bombelles se je pogovarjal z njim kot star diplomat. Brez ovinkov mu je povedal, da je tajni agent dr. Vlada Mačka, ki naj bi v naslednjih mesecih postal podpredsednik jugoslovanske vlade. Dejal mu je, da zase ne išče nobene koristi, da bi pa bil presrečen, če bi se Hrvaška lahko odcepila od kraljevine in združila z Italijo pod krono savojske dinastije. Govoril mu je o upornikih, ki so pripravljeni, da sprožijo puške, kakor hitro prejmejo dogovorjen znak.

Cianu je predlog ugajal. Takoj je o tem poročal Mussoliniju. Sklenila sta, da ga ne bosta pozabila. Čez enajst dni se je pojavila druga vidna osebnost, inženir Carnelutti, po rodu Tržačan in brat nekega italijanskega diplomata. Carnelutti je svojega sogovornika najprej opozoril, da se kot jugoslovanski državljani pri tem igra s svojim življenjem. Potem mu je ponovil v dopolnjeni obliki predlog De Bombellesa. Povedal mu je, da na Hrvaškem obstaja političen program, ki predvideva vstajo, vojaško pomoč s strani Italije in združitev pod italijansko krono. Dne 20. marca 1939 je Mussolini izrazil

soglasnost s tem programom. V operacijah italijanske vojske bi bila upoštevana pomoč upornikom. Zanimivo je to, da niti Ciano niti Mussolini nista vprašala »odposlancev« za jamstva o resničnosti posredovanih informacij. Jugoslovani sta 30. marca izjavila, da je upor v polnem teku. Treba bi se bilo povezati z ustaškim voditeljem Pavelićem, ki je bil tedaj v Sieni. De Bombelles je posebej zahteval denarno pomoč, ki bi jo potrebovali za propagando. Ciano mu je rad ustregel. Sledil je podrobnejši dogovor. Ustaši naj bi povzročili spontano vstajo in zasedli Zagreb. S posebnim letalom bi pri-

Jana
sodoben ženski tednik

spel Pavelić, ki bi nato poklical na pomoč Italijane. De Bombelles je zagotavljal, da bi bil potreben minimalen vojaški napor, ker bi vstaja bila popolna.

Mussolini in Ciano sta se nato pogovorila s Pavelićem. Poveljstvu vojske je bil dan ukaz za priprave. Jugoslavijo bi napadli čimprej. Meseci so minevali, ker je Mussolini pazil, da bi ohranil »nevtralnost«. Dne 10. maja 1940 je poklical iz Španije generala Gastona Gambaro. Določil ga je za poveljnika armade, ki jo je pripravljala za napad. Kot približen datum napada je bil predviden 1. junij 1940. Do tedaj bi pripravili 37 divizij. Jugoslovani naj bi takrat plačali račun za kamnite beneške leve, ki so jih razbili v Trogiru deset let prej.

Tistega dne, ko bi morali napasti Jugoslavijo, je v Rim prispela vest, da je Nemčija poslala 107 divizij na Francijo. Konec je bilo vojne po zvočnikih, začenjala se je

agonija sosednje dežele. Razen tega je istega dne na Cianoovo pisalno mizo prišlo pismo, ki ga je spravilo s tira. Nihče ne ve, kdo ga je prinesel, znano pa je, da so bili v njem neovrgljivi dokazi, da je bil markiz De Bombelles provokator. V svoj žep je spravil lepe denarce, Mussolinija in njegovega zunanega ministra pa je celo vodil za nos. O vstaji na Hrvaškem ni bilo ne duha ne sluha. Večni diletant Mussolini zaradi tega ni poklical na odgovornost drugega diletanta, svojega zeta Ciana. Iz arhiva je razvidno, da se je brez opravičila odvedal napadu na našo deželo. Vojaštvo, ki so vpoklicali v ta namen, je zadržal pod orožjem še nekaj časa. Znano je, da je zadal nalog o demobilizaciji 600.000 mož.

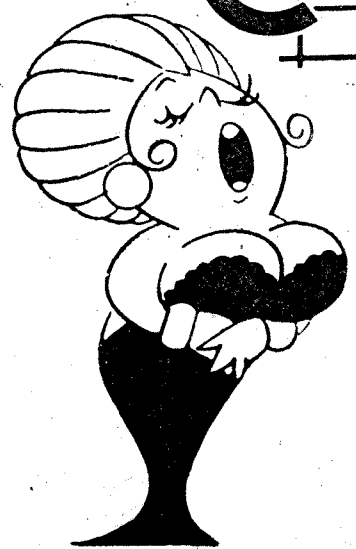
Italijanski publicist Curzio Malaparte, Cianoov osebni prijatelj, je 18. julija 1940 pisal svojemu glavnemu uredniku:

»Čez nekaj dni se bomo spet vrnili na Beneško. Če pred časom bi morali iti iz Julijske krajine na Hrvaško in Madžarsko; vse je že bilo pripravljeno, pa se je nekaj zataknilo. Tja bomo šli, samo ne tako kmalu. Tiste hruške še niso zrele.«

De Bombellesa so ubili ustaši leta 1941. Fašistična diplomacija se je nato lotila Grčije: najprej s spletkami, nato z orožjem. Razumljivo je, da so bili izdajalski elementi v predvojni Jugoslaviji prelepa vaba za Italijo in da se ji ni hotela odpovedati. Pavelić in njegova drhal sta od tedaj postala osnovni element v pripravah za napad v naslednjem letu.

POLDE VRBOVSEK

bonboni
VISOKI

**VODIJO V
KVALITETI**

**kamni
GORCICA**

**PREŽIVELI VORANCI
STARI GRAD**

IL. R. KLOJVIC

Zvečer je oče pripovedoval materi, da je prišla v trg policija in da je treba zdaj biti miren, ker to ni šala.

Kmalu po prihodu policije je Vester zapazil iz svojega skrivališča, da se pred tisto hišo, kjer je bila policija, ustavljajo avtomobili, iz katerih gornijo v hišo vklepane ljudi. Nekatere so tja prignali tudi peš. Iz tiste hiše so se včasih slišali bolešni kriki, kakor bi tam koga ščipali s kleščami.

S stolpa se je videlo tudi naravnost na dvorišče trgovčeve hiše. Vester je videl, kako včasih tam doli visijo ljudje ob zidu. Včasih je bil tudi priča, kako so koga klofurali, tolkli s kolom, da je padel na zemljo, nakar so policaji skakali po njem. Pri tem so se neprestano drli in zmerjali. Ljudje pa, katere so bili, jim niso odgovarjali. Ko je prvič videl te stvari, je zvečer vprašal očeta, zakaj

tam doli delajo take stvari. Oče je molčal, ker pa fant le ni dal miru, je rekel:

»Ti ne veš in ne vidiš nič! Glej pa, da sam ne prideš tja.«

Nekega lepega jutra je Vester spet čepel na stolpu in se razgledoval po lepi dolini. Tik pod njim je ležal trg, star in miren. Kamor je segalo oko, je bil povsod razlit mir, le na postaji onkraj reke se je trudil dolg vlak, da bi peljal proti vzhodu. Reka je tekla svetla in počasi po svoji večni strugi dalje. Brezgovni, ki so jo obdajali, so bili temnozeleni, skoraj temni. Polja so bila že požeta in pokošena in nanje je začel legati prvi jesenski dih, čeprav so bila obdana od zelenega drevja, ki je še kljubovalo spremembi letnega časa. Podoba, ki jo je Vester videl, je tako delovala nanj, da je tudi sam postal čisto miren. Tako bi presedel tu-

kaj cele dneve brez vsake misli in želje. Le ena sama, tiha želja je neumorno živela v njem, in ta je bila, da bi že bilo konec te vojske.

Iz te zamaknenosti so ga hipoma vzdramili tuji glasovi, ki so prihajali od vzhoda, ki so pogledal v tisto smer, je videl, da se bliža stolpu skupina sivih policistov, tistih, ki jih je vsak dan videl v hiši komande v trgu. V sredini so bili štirje moški, ki so imeli na ramah krampe in lopate. Vojakov je bilo več kakor ljudi s krampi. Skupina se je počasi bližala razvalinam, nakar se je prerila med zidovjem do stolpa. Najprej so šli skozi vhod v stolp civilisti z orodjem in šele za njimi je vstopilo tudi nekaj vojakov, medtem ko so trije ostali zunaj na straži. Potem je Vester slišal rezko povelje:

»Dno stolpa morate očistiti in zravnati. Marš na delo!«

Civilisti so začeli takoj koptati in razmetavati razvaline, ki so pokrivalo dno žrela. Nakopano gradivo so metali skozi ozki vhod po zaraslem bregu. Delali so neprestano, vse dopoldne. Vojaki so posadili po kamenju, sneli puške z ram in kadili cigarete. Le včasih, kadar je kak civilist prenehal vihteti rova-

čo, je Vester začul kletev ali psovko:

»Ali boš kopal, bandito!«

Eden izmed civilistov je bil že star in se je pogostoma utrujal. Vselej ga je nahrulil vojak, ki je po vsej podobi imel komando nad vsemi, da je starček zopet začel delati. Nekajkrat ga je zelo neusmiljeno sunil s puškinim kopitom v hrbet, da je mož bolešno zaječal.

Vester je nepremično čepel v svojem skrivališču trideset metrov nad njimi. Bil je tako prilepljen v zidno votlino, da ga od spodaj niso mogli opaziti. Sedaj mu tudi kar nič ni kazalo smukniti iz stolpa, ker bi ga vojaki morda le opazili. Zato je vztrajal v svojem skrivališču, dokler so spodaj delali. Trajalo je nekaj ur, preden so bila tla v stolpu čisto izravnana. Ko je bilo vse gotovo, je komandant temeljno zidovje pozorno pogledal, in ko je videl, da je trdno in silno, je tlesnil z rokami in dejal:

»To je kakor nalašč. Hubert je vendar tič.« Potem se je obrnil proti civilistom in jim glasno zaklical:

»Poglejte, tukaj vas bo jutri vrag vzel!«

Vsi glasovi so votlo doneli iz žrela do skritega Vestra, ki je kar trd vse to opazoval.

